

De invloed van Syriëgangers op antiradicaliseringsstrategieën

Een onderzoek naar de aanpak van islamitisch radicalisme op
gemeentelijk niveau in Vlaanderen

Scriptie ter afsluiting van de Master 'Religies in Hedendaagse
Samenlevingen'

Faculteit Geesteswetenschappen

18 augustus 2014

Silke Vandenbroeck
3494748

Begeleidend docent: dr. Welmoet Boender

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	5
1. Onderzoeksdoel	5
2. Academische relevantie	6
3. Methodes	7
4. Overzicht van de hoofdstukken	7
Hoofdstuk 1: Theoretisch Kader	9
1.1. Inleiding	9
1.2. Situatieschets	9
1.2.1. Situatie Syrië	9
1.2.2. Foreign Fighters en de Europese Unie	10
1.2.2.1. Groepen waar Foreign Fighters zich bij aansluiten	10
1.2.2.2. Europese Foreign Fighters	10
1.3. Termen	11
1.3.1. Radicalisme en polarisatie	11
1.3.2. Extremisme en terrorisme	12
1.3.3. Jihad	13
1.4. Theorieën over radicalisering	14
1.4.1. Het radicaliseringsproces	14
1.4.1.1. Fases van het radicaliseringsproces	15
1.4.2. Islamitisch radicalisme	18
1.4.2.1. Rekrutering	18
1.4.2.2. Islamitisch radicalisme bij jongeren	19
1.4.3. Preventie en bestrijding van radicalisme en de-radicalisering	20
1.4.3.1. Preventie en bestrijding van radicalisme	20
1.4.3.2. De-radicalisering op het groepsniveau	21
1.4.3.3. De-radicalisering op het individuele niveau	22
1.4.3.4. De-radicalisering en preventie op Europees niveau	23
1.4.3.5. Functies van moskeeën bij bestrijding van islamitisch radicalisme	24
1.5. Scheiding tussen kerk en staat	25
1.5.1. Scheiding tussen kerk en staat in Europa	25
1.5.2. Scheiding tussen kerk en staat op gemeentelijk niveau	26
1.6. Conclusie	27
Hoofdstuk 2: Context	28
2.1. Inleiding	28
2.2. Situatie in België betreffende Syriëgangers	28
2.2.1. Belgische Syriëgangers	28
2.2.2. Sharia4Belgium	29
2.3. De institutionalisering van de islam in België	31
2.3.1. Op zoek naar een islamitische gesprekspartner voor de Belgische overheid	33
2.3.1.1. Het Islamitisch Cultureel Centrum	33
2.3.1.2. De oprichting van de Executief van Moslims in België	34
2.4. Scheiding tussen kerk en staat in België	36
2.4.1. Geschiedenis	36
2.4.2. De huidige situatie	36
2.5. Conclusie	39

Hoofdstuk 3: Het landelijke antiradicaliseringsbeleid	40
3.1. Inleiding	40
3.2. Kenmerken van de Belgische aanpak van radicalisering	40
3.3. De huidige landelijke aanpak	41
3.3.1. Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering	41
3.3.1.1. Zes multidisciplinaire assen van het preventieprogramma	42
3.3.1.2. Nationale preventiestrategieën	43
3.3.2. Toelagen voor de gemeenten	44
3.3.3. De tien maatregelen van de minister van Buitenlandse Zaken	45
3.3.4. De relatie met de EMB betreffende radicalisering	46
3.4. De Vlaamse aanpak	48
3.5. Conclusie	50
Hoofdstuk 4: Het gemeentelijk antiradicaliseringsbeleid	51
4.1. Inleiding	51
4.2. Situatieschets	51
4.2.1. Maaseik	51
4.2.2. Antwerpen	52
4.2.3. Vilvoorde	53
4.2.4. Mechelen	54
4.3. De omschrijving van radicalisering op gemeentelijk niveau	55
4.4. Het antiradicaliseringsbeleid van de gemeenten	56
4.4.1. Maaseik	57
4.4.2. Antwerpen	58
4.4.3. Vilvoorde	60
4.4.4. Mechelen	61
4.5. Samenwerking met andere gemeenten en landen	62
4.6. Conclusie	66
Hoofdstuk 5: Islamitische organisaties en moskeeën	67
5.1. Inleiding	67
5.2. De rol van islamitische organisaties en moskeeën in het lokale beleid	67
5.2.1. Wie draagt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van radicalisering?	67
5.2.2. Maaseik	68
5.2.3. Antwerpen	69
5.2.4. Vilvoorde	70
5.2.5. Mechelen	71
5.3. De invloed van de scheiding tussen kerk en staat op het gemeentelijk beleid betreffende...	72
5.4. Conclusie	74
Conclusie	76
1. Onderzoeksopzet	76
2. Antwoord op de hoofdvraag	76
3. Algemene conclusie	79
Bibliografie	81
Bijlagen	88

Voorwoord

Het schrijven van deze thesis zou niet mogelijk geweest zijn zonder de hulp van verschillende personen. In eerste instantie wil ik graag mijn begeleidster, Welmoet Boender, bedanken voor de begeleiding en feedback. Ten tweede wil ik de ambtenaren van de gemeenten Mechelen, Antwerpen, Maaseik en Vilvoorde bedanken voor hun tijd en deelname aan dit onderzoek. Tot slot wil ik ook Niraja van Dijk bedanken voor haar steun doorheen dit proces en voor haar feedback. In eerste instantie was het idee om een vergelijking te maken tussen het antiradicaliseringsbeleid op gemeentelijk niveau in Vlaanderen en in Nederland. In de eerste fase van het schrijven van de scriptie hebben wij dan ook erg intensief samengewerkt. De Examencommissie argumenteerde echter dat er twee individuele scripties geschreven moesten worden, maar dat het onderzoek wel gezamenlijk mocht uitgevoerd worden. Enige overlap met de scriptie van Niraja van Dijk is dus mogelijk.

Inleiding

De Arabische Lente brak eind 2010 uit in Tunesië nadat Mohamed Bouazizi, een 26-jarige straatverkoper, zichzelf in brand stak (Vervaeke 2012). Niet alleen in Tunesië, ook in andere Noord-Afrikaanse landen en in het in Midden-Oosten ontstonden revoltes tegen de heersende machten. Begin 2011 kwam er internationale belangstelling voor de opstanden van de bevolking tegen het Libische en Syrische bewind. Hier bleek de opstandigheid veel groter en hardnekkiger dan verwacht (Van Leeuwen 2011). Door deze hardnekkige revoltes woedt er momenteel een burgeroorlog in Syrië. In 2013 verschenen de eerste berichten in de media over Belgische jongeren die zich aansloten bij de rebellen in Syrië om te vechten tegen het bewind van president Assad. Ondertussen is bekend dat België één van de landen is waar de meeste Syriëgangers vandaan komen (Van Erp 2013). Dit zorgt ervoor dat zowel overheden als veiligheidsdiensten zich grote zorgen maken. Niet alleen vrezen zij voor het leven van de jongeren die vertrekken naar Syrië, maar ook dat hun terugkeer voor onrust zal zorgen in België en dat zij een gevaar voor de openbare orde kunnen vormen omdat zij hoogstwaarschijnlijk nog meer geradicaliseerd zullen terugkomen.

1. Onderzoeksdoel

Naar aanleiding van de gebeurtenissen van 9/11, de aanslagen in Madrid (2004) en Londen (2005) en de maatschappelijke onrust die daarna ontstond, omtrent groepen in de samenleving die radicaliseren, zijn er in België antiradicaliseringsstrategieën ontwikkeld. Recentelijk is hier, door de opkomst van de zogenaamde Syriëgangers en hun sympathisanten, hernieuwde aandacht voor. In deze scriptie zal onderzocht worden in welke mate het antiradicaliseringsbeleid zich, met het oog op deze recentelijke gebeurtenissen, ontwikkeld heeft en hoe dit zich in de praktijk uitzet in Vlaamse gemeenten. De focus ligt op de vraag welke rol de gemeenten aan zichzelf toekennen, hoe zij de samenwerking aangaan met andere lokale actoren en hoe ideeën over de scheiding tussen kerk en staat hierin een rol spelen. Deze ideeën kunnen het beleid en de samenwerking met lokale islamitische verenigingen versterken of verzwakken. Door dit te onderzoeken, wordt ook duidelijk hoe de ideeën over de scheiding tussen kerk en staat in de praktijk worden omgezet. Daarbij staan de volgende hoofdvraag en deelvragen centraal:

Hoofdvraag:

Op welke manier heeft het antiradicaliseringsbeleid zich in België ontwikkeld op gemeentelijk niveau naar aanleiding van de recentelijke gebeurtenissen omtrent Syriëgangers, en hoe kunnen we de gemeentelijke visie en praktijk begrijpen vanuit hun visie op de scheiding van kerk en staat?

Deelvragen:

- *Hoe heeft het antiradicaliseringsbeleid zich in België de laatste jaren ontwikkeld op landelijk niveau?*
- *Hoe verhoudt het gemeentelijk beleid zich tot het landelijk beleid?*
- *Welk rol bedelen gemeenten aan andere lokale actoren toe en hoe verloopt de samenwerking tussen de gemeenten en lokale actoren in de praktijk?*
- *Hoe kunnen we de toebedachte rol en de gemeentelijke aanpak begrijpen vanuit opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat?*

2. Academische relevantie

Dit onderzoek tracht een dieper inzicht te geven in hoe het landelijk Belgische antiradicaliseringsbeleid vorm krijgt op het gemeentelijk niveau in Vlaanderen. Hierbij tracht het onderzoek ook meer inzichten te geven in het veld van 'Religie en Beleid'. Maussen (2007:21) argumenteert dat er behoefte is "aan studies die vergelijkenderwijze het feitelijke beleid en de keuzes die gemaakt worden beschrijven en daarbij aandacht besteden aan de uitkomsten en effecten van verschillende beleidsmaatregelen en –initiatieven". In Europa wordt voornamelijk veel onderzoek verricht naar onder andere radicalisme en het fenomeen van *foreign fighters*, maar niet naar het antiradicaliseringsbeleid op lokaal niveau. Zo heeft bijvoorbeeld Emmanuel Karagiannis (2013) onderzoek gedaan naar transnationale islamistische netwerken die ervoor hebben gezorgd dat westerse moslims zich hebben aangesloten bij jihadistische groeperingen in Afghanistan, Somalië en Syrië. Frank J. Buijs en Froukje Demant (et al. 2006) hebben dan weer onderzoek verricht naar radicale moslims in Nederland en wat de mogelijke voedingsbodem is voor radicalisering in Nederland.

Een onderzoek naar een lokaal beleid kan daarnaast een beter en nauwkeuriger beeld geven dan een onderzoek dat zich focust op het antiradicalismebeleid op landelijk niveau. Op het lokale niveau staat men immers dicht bij de geradicaliseerde individuen dan op landelijk niveau. Bovendien heeft men op het gemeentelijke niveau een beter inzicht in de lokale context en kan men doelgerichter de problematiek aanpakken. Door de jaren heen is ook het belang van een samenwerking met moslimgemeenschappen benadrukt om radicalisering in België tegen te gaan. Het is dus relevant om te onderzoeken hoe het algemene beleid van België zich op lokaal niveau in de praktijk manifesteert, waarin een samenwerking met lokale islamitische verenigingen wordt aangegaan en bijgevolg ideeën over de scheiding tussen kerk en staat een rol spelen, met name in de Vlaamse gemeenten Maaseik, Mechelen, Vilvoorde en Antwerpen. Deze vier gemeenten kwamen de afgelopen maanden meerdere malen in de belangstelling te staan omdat sommige jongeren in deze gemeenten zouden radicaliseren en naar Syrië zouden vertrekken en zij een samenwerking zijn aangegaan met elkaar om dit te bestrijden. Het is dus relevant om het beleid van deze gemeenten te onderzoeken

omdat het zeker is dat zij te maken hebben met de radicaliseringsproblematiek en bepaalde ideeën en strategieën hebben om dit tegen te gaan.

3. Methodes

Om dit onderzoek uit te voeren zal er gebruik gemaakt worden van kwalitatieve onderzoeksmethoden, zoals literatuuronderzoek en semigestructureerde interviews. Het literatuuronderzoek zal toegepast worden om het antiradicaliseringsbeleid van zowel de federale als Vlaamse regering te bespreken. Via deze methode zal dus een antwoord gegeven worden op de eerste deelvraag. Een semigestructureerd interview bestaat uit een aantal vragen die voor het interview zijn opgesteld, zodat bij elk interview en dus ook bij elke gemeente dezelfde topics aan bod komen. Waar mogelijk worden extra vragen gesteld, die betrekking hebben op de specifieke situatie van een gemeente. Op deze manier zullen er geen tekortkomingen zijn in de data die verzameld wordt (DeWalt & DeWalt 2011).

Zoals eerder gezegd, richt dit onderzoek zich op de gemeenten Antwerpen, Vilvoorde, Maaseik en Mechelen. Om tot de data te komen die belangrijk is voor dit onderzoek, zijn er semigestructureerde interviews afgenomen met ambtenaren van voornoemde steden die zich richten op het thema ‘radicalisering’. Deze ambtenaren hadden de volgende functies: projectmedewerkers van Armoede, Welzijn en Integratie (Antwerpen), Project Coördinator De-radicalisering (Mechelen), Diensthoofd Maatschappelijke Integratie (Maaseik) en medewerker van Radicalisering en Polarisatie (Vilvoorde). In totaal zijn er vijf mensen geïnterviewd. Via deze interviews is er informatie verzameld over de rol en samenwerking van de lokale actoren en welke ideeën over de scheiding tussen kerk en staat hierbij van belang zijn. Om tot een goede beantwoording te komen van deelvraag twee, drie en vier, zullen de resultaten uit de interviews gekoppeld worden aan wetenschappelijke literatuur.

4. Overzicht van de hoofdstukken

Het eerste hoofdstuk van deze thesis zal een theoretisch kader voorzien met theorieën over radicalisering, de bestrijding ervan en de scheiding tussen kerk en staat. Deze uiteenzetting is belangrijk om te begrijpen wat radicalisering precies inhoudt en hoe het bestreden kan worden, maar het is ook belangrijk omdat ideeën over de scheiding tussen kerk en staat een cruciale rol kunnen spelen in de aanpak van radicalisering. Vervolgens zal in het tweede hoofdstuk een beschrijving gegeven worden van de Belgische context, met name over de situatie betreffende Syriëgangers, de institutionalisering van de islam in België en de scheiding tussen kerk en staat in België. Na deze twee hoofdstukken zal er ingegaan worden op de data die verzameld zijn. Het derde hoofdstuk zal ingaan op het antiradicaliseringsbeleid van de federale en Vlaamse overheid. Het vierde hoofdstuk zal het beleid van de gemeenten Antwerpen, Vilvoorde, Maaseik en Mechelen bespreken en hoe zich dit verhoudt tot het federaal en Vlaamse beleid. Tevens wordt er in dit hoofdstuk ook aandacht besteed aan de rol die de gemeenten toekennen aan andere lokale actoren. In het laatste hoofdstuk zal specifiek ingegaan

worden op de rol die gemeenten toekennen aan islamitische verenigingen op lokaal niveau en hoe zich dit verhoudt tot de scheiding tussen kerk en staat. Tot slot volgt nog een conclusie waarin een antwoord zal gegeven worden op de onderzoeksvraag en waarin enkele aanbevelingen zullen gedaan worden voor de federale en gemeentelijke overheden en een eventueel vervolgonderzoek.

Hoofdstuk 1

Theoretisch Kader

1.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste theorieën voor het onderzoek besproken worden. Op de volgende pagina's zal in eerste instantie de situatie in Syrië geschetst worden en zal er ingegaan worden op het fenomeen van de *foreign fighters* van Europa. Vervolgens zullen begrippen, zoals radicalisering en jihad, theorieën over radicalisering en de scheiding tussen kerk en staat beschreven worden. De theorieën die in dit hoofdstuk worden besproken, zullen later gekoppeld worden aan de data die verzameld is tijdens het onderzoek.

1.2. Situatieschets

1.2.1 Situatie Syrië

De 'Arabische Lente' heeft veel revoluties voortgebracht, maar de revolutie in Syrië is de meest gewelddadige geweest tot nu toe. De situatie in Syrië is ook uitzonderlijk wat betreft de jihad en de betrokkenheid van buitenlandse strijders. Het ligt buiten de doelstelling van deze scriptie om een gedetailleerde achtergrond te geven van de Arabische Lente en de Syrische burgeroorlog. Het is echter wel nuttig om enkele aspecten te belichten om een beter inzicht te krijgen in de redenen die bijdragen aan de specifieke situatie in Syrië. Het feit dat er jihadistische groeperingen aanwezig zijn in Syrië, is volgens Elizabeth O'Bagy (2012), omdat het regime van president Assad decennia lang zelf jihadistische netwerken heeft gesponsord. Tijdens de revolutie hebben deze jihadistische groeperingen zich tegen het regime gekeerd. Desondanks hebben zij wel waardevolle kennis van het gebied en zijn ze goed getraind. In Egypte en Tunesië bijvoorbeeld was dit niet het geval.

De Syrische revolutie was in feite een opstand van het volk tegen een autocratisch bewind; van een islamistische toon was amper sprake. In eerste instantie wilde men in Syrië, net zoals in Egypte en Tunesië, een vreedzaam protest tegen het bewind houden. Zo namen veel islamitische (en ook salafistische) geleerden een standpunt in waarin een sterke voorkeur voor vreedzame en democratische middelen naar voren kwam om de religieus-politieke doeleinden van het volk te bereiken. Het regime van president Assad reageerde hier echter zeer heftig en gewelddadig op, waardoor de vreedzame aanpak al snel een nieuwe toon kreeg, namelijk die van gewelddadig verzet. Vanwege deze ontwikkelingen en de toename van geweld tussen de partijen die betrokken zijn bij het conflict is het soms moeilijk om een duidelijk onderscheid te maken tussen de verschillende partijen. Zo zijn er de groepen die vechten zonder daar een primair religieuze motivatie voor te hebben, de politiek-salafistische groepen die de wapens hebben opgenomen door de specifieke omstandigheden en militante groepen die jihad sowieso al als een belangrijk agendapunt hebben. Hierbij moet dus gesteld worden dat niet elke strijder in Syrië ook per definitie een jihadist is (O'Bagy 2012).

1.2.2. Foreign Fighters en de Europese Unie

1.2.2.1 Groepen waar Foreign Fighters zich bij aansluiten

Op dit moment zijn de meest prominente aanwezige jihadistische groepen in Syrië, waar ook zogenaamde “foreign fighters” sterk bij betrokken zijn, *Jabhat al-Nusra Front* en *al-Dawla al-Islamiyya fi al-Iraq wa-l-Sham* (ISIS).¹ ISIS, een soennitische militante groep, ontstond na de Amerikaans-Britse invasie in Irak in 2003 en keerde zich tegen de sjieten, Amerikanen en Britten. In 2007 slaagde een offensief van de Verenigde Staten, het Iraakse leger en soennitische stammenleiders er in om ISIS terug te dringen. Echter, ISIS zag zijn kans opnieuw toen de burgeroorlog in Syrië uitbrak.² ISIS veroverde sinds 2014 steeds grotere delen van het oosten van Syrië. Zo hebben zij onder andere de olievelden van *al-Omar* in de provincie *Deir-al-Zor* ingenomen. Dit olieveld was tot dan toe in handen van het *Jabhat al-Nusra Front*. Naast Syrië heeft ISIS ondertussen ook al een groot deel van Irak ingenomen.³ Deze gebieden heeft ISIS uitgeroepen tot kalifaat en is de leider van de militante groepering, Aboe Bakr Al-Baghdadi, uitgeroepen tot kalief. Vanwege de oprichting van het kalifaat noemen zij zichzelf nu ‘Islamitische Staat’ (IS) in plaats van ISIS. De IS stelt dat alle moslims wereldwijd nu trouw moeten zweren aan Aboe Bakr en dat ze hem moeten gehoorzamen. De oprichting van het kalifaat is voornamelijk bedoeld voor interne publiciteit. Zo zou er onder de moslimextremistische groeperingen een cultuur van voortdurende concurrentie heersen. De verschillende groeperingen willen bewijzen dat zij de enige echte jihadbeweging zijn die de belangen van alle moslims verdedigt. Door nu het kalifaat uit te roepen, tracht IS zich te bewijzen, wil het zich voorstellen als de enige mogelijkheid voor jihad in de toekomst en wil de groepering ervoor zorgen dat dit niet *Jabhat al-Nusra* of *Al-Qaeda* zal worden (Vranckx 2014). Hierbij hoopt de IS dat zij nu ook mensen en middelen van over de hele wereld kunnen lokken, ze zijn immers op zoek naar dokters, ingenieurs en leidinggevendenden. Wat betreft *Jabhat al-Nusra*, komen er de laatste tijd berichten dat een groot aantal Syriëgangers ontgoocheld zijn geraakt in deze groepering (Durden 2014). Een eerste reden hiervoor is dat deze groepering de *sharia* niet strikt genoeg zou toepassen, een tweede reden is dat IS al veel gebieden controleert en dit nog niet het geval is voor *Jabhat al-Nusra* (Van Erp 2014). Naast *Jabhat al-Nusra* en IS, sluiten *foreign fighters* zich ook aan bij de *Free Syrian Army* (FSA), *Hezbollah* milities en Iraanse groeperingen (Bakker, Paulussen et al. 2013).

1.2.2.2. Europese Foreign Fighters

In eerste instantie kwamen de *foreign fighters* uit de Syrische buurlanden en Noord-Afrika, maar naarmate het conflict vorderde kwamen daar steeds meer Europeanen bij. Het is moeilijk om het

¹ Omdat de situatie met ISIS zodanig nieuw is en steeds fluctueert, is het moeilijk om hier wetenschappelijke artikelen

² X, Hoe nu verder in Irak?, 12 juni 2014,

<http://nos.nl/artikel/660285-hoe-nu-verder-in-irak.html>, geraadpleegd op 7 juli 2014.

³ X, ISIS rukt steeds verder op in oosten van Syrië, 3 juli 2014,

<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/13828/Burgeroorlog-in-Syrie/article/detail/3683439/2014/07/03/ISIS-rukt-steeds-verder-op-in-oosten-van-Syrie.dhtml>, geraadpleegd op 7 juli 2014.

precieze aantal *foreign fighters* die in Syrië vechten vast te stellen, maar er wordt geschat dat er eind 2013 ruim 6000 *foreign fighters* in Syrië waren, waarvan tussen de 1100 en 1700 afkomstig zijn uit Europa en dit aantal blijft stijgen.⁴ Er vertrekken voornamelijk individuen uit West-Europese landen zoals Groot-Brittannië, Duitsland, Frankrijk, Nederland en België. Ook deze West-Europese *foreign fighters* sluiten zich aan bij de voorgenoemde groeperingen *Jabhat al-Nusra* en IS (Zelin X).

Zowel de directe omgeving thuis als de overheden van de landen waar de *foreign fighters* vandaan komen en de Europese Unie maken zich zorgen over de aanwezigheid van deze *foreign fighters* in Syrië. Vaak zijn de Europese *foreign fighters* slecht getraind en weten ze niet goed wat hen te wachten staat. Dit heeft tot gevolg dat zij zelf ook gevaar lopen (Bakker, Paulussen et al. 2013). Er zijn ook vrouwen die afreizen naar Syrië en zij zijn extra kwetsbaar, omdat zij onder andere vaak trouwen met jihadstrijders en op deze manier in de prostitutie terecht kunnen komen (Groen 2014). Het wordt nog zorgwekkender als het gaat om minderjarige jongens of meisjes die naar Syrië afreizen. Een ander risico is dat als *foreign fighters* terugkeren zij in die mate geradicaliseerd kunnen zijn dat zij een gevaar zouden kunnen vormen voor de samenleving. Daarnaast hebben ze nu wel een militaire training achter de rug en kunnen zij last hebben van een posttraumatische stress-stoornis. Een gevolg hiervan is dat zij hierdoor kunnen bijdragen aan processen van radicalisering van moslimjongeren, kunnen rekruteren voor de jihad in Syrië of elders en in uitzonderlijke gevallen misschien wel aanslagen in Europa kunnen plegen. Men vreest nu dat *foreign fighters* die terugkeren een onderdeel zullen vormen van een wereldwijde jihadbeweging (Bakker, Paulussen et al. 2013).

1.3. Termen

1.3.1. Radicalisme en polarisatie

Radicalisme verwijst naar “een ernstige onvrede met de bestaande maatschappelijke constellatie” (Buijs, Demant et al. 2006:14). Geradicaliseerden hebben het idee dat bepaalde mensen en instellingen verantwoordelijk zijn voor deze onvrede en dit leidt tot de ontwikkeling van een idee of utopie van hoe het anders zou kunnen zijn. Hierbij bedenken de geradicaliseerden ook welke actoren dit kunnen verwezenlijken (Buijs, Demant et al. 2006). Jannie Noppe en Jo Hellinckx (et al. X) argumenteren dat de term radicalisme problematisch is, aangezien het een statische situatie doet vermoeden. Het is echter zo dat radicalisme onderhevig is aan allerlei factoren. Radicalisme leidt ook niet noodzakelijk tot geweld, maar het daagt wel de gevestigde normen en het beleid uit (Noppe, Hellinckx et al. X). Een fenomeen dat vaak in verband wordt gebracht met radicalisering is polarisatie (Noppe, Hellinckx et al. X). De auteurs argumenteren dat radicalisering en polarisatie een onderling versterkende positie hebben ten opzichte van elkaar. Zo kan polarisatie radicalisering versterken, maar radicalisering kan ook weer leiden tot een grotere polarisatie. De definitie van polarisatie luidt als volgt:

⁴ Schattingen kunnen variëren tussen 3000 en 11.000.

Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen [...] personen of groepen in de samenleving die resulteert of kan resulteren in (een toename van) spanningen tussen deze [...] personen of groepen en in risico's voor de sociale veiligheid (Noppe, Hellinckx et al).

Polarisatie heeft dus betrekking op de relatie tussen onderscheidbare groepen of individuen onderling en niet zozeer op een proces dat een individu of groep zelf doorgaat. Dit laatste heeft dan weer betrekking op radicalisme.

Vaak associeert men radicalisme met mannen en beschouwt men vrouwen als apolitiek, meer geïnteresseerd in de huishoudelijke zorg en persoonlijke relaties dan bijvoorbeeld politieke controverses. Een gevolg hiervan is dat er tot nu toe weinig literatuur te vinden is over geradicaliseerde vrouwen. Dit zijn vrouwen die betrokken zijn bij een grote verscheidenheid aan radicale politieke activiteiten, van revolutionaire partijen tot raciale haatgroepen. Het activisme van deze geradicaliseerde vrouwen wordt ook op een ander manier benaderd dan dat van geradicaliseerde mannen. Zo wordt er aangenomen dat vrouwen marionetten zijn van hun politiek actieve echtgenoten, vaders, broers of zonen of dat zij een irrationele woede of wrok uiten. Daarenboven zijn vrouwen die betrokken zijn bij een radicale groep minder zichtbaar, maar dit wil niet zeggen dat zij daarom minder militant zijn. Vaak focussen deze vrouwen zich op het verstevigen van de groep van binnenuit door de onderlinge persoonlijke relaties tussen activisten te versterken (Blee 1998).

1.3.2. Extremisme en terrorisme

Extremisme kan teruggevonden worden aan de vergevorderde kant van het radicaliseringsproces. Hierbij is men bereid om geweld te gebruiken. Het kan veeleer beschouwd worden als een mentale ingesteldheid (Noppe, Hellinckx et al. X). Buijs en Demant (et al. 2006:12) stellen dat extremisme “verwijst naar de uiteenlopende opvattingen en gedragingen die diametraal staan tegenover democratische instituties en waarden”. Extremisten verzetten zich tegen de gelijkheid van alle burgers. Ze propageren immers dat er een uitverkoren klasse, etnische groep of religie bestaat. Daarom kan ervan uitgegaan worden dat extremisten uniformiteit, onverdraagzaamheid, bevel en eenheid bepleiten in plaats van diversiteit, tolerantie, dialoog en pluraliteit.

Er bestaan drie soorten extremisme: links, rechts en religieus extremisme. Deze hebben vijf kenmerken gemeen. In het kader van dit onderzoek worden de kenmerken aan de hand van het religieus extremisme besproken. Het eerste kenmerk houdt in dat extremisten een gevoel van acute bedreiging ervaren en hierbij de neiging bestaat om de vijand uit te vergroten. Deze vijand bestaat onder andere uit andersgelovigen, secularisten en afvalligen. Deze laatste groep is voor extremisten de belangrijkste vijand. Extremisten hebben deze vijanden omdat ze het gevoel hebben dat hun gemeenschap bedreigd wordt. Een verwerping van de bestaande wereldorde is het tweede kenmerk. Ongelovigen zijn immers aan de macht en extremisten geloven dat dit het ware geloof marginaliseert. Zij beschouwen deze wereldorde dan ook als het Kwaad. Het derde kenmerk stelt dat tegenover het

Kwaad een utopie bestaat, namelijk een goede, harmonieuze wereld. In deze wereld kan men in volkomen harmonie de wetten van God realiseren, één waarin alle mensen hetzelfde geloof zullen aanhangen. Dit zal vrijwillig en uit overtuiging gebeuren. Maar deze utopie zal eerder een vorm aannemen van een dictatuur (Buijs, Demant et al. 2006). Zoals eerder vermeld geloven extremisten dat er een uitverkoren geloofsgroep bestaat en deze ook de utopie zou kunnen verwezenlijken. Deze geloofsgroep heeft echter wel een sterke, religieuze leider nodig. Dit is het vierde kenmerk. Het laatste kenmerk stelt dat geweld gebruikt moet worden om het Kwade te verslaan. Het Kwaad is immers “hardnekkig en geniepig” en daarom is geweld onvermijdelijk (Buijs, Demant et al. 2006:14). Daarbij mag men ook niet aarzelen om geweld te gebruiken (Buijs, Demant et al. 2006). Noppe en Hellinckx (et al. X) stellen vast dat er over de definitie van terrorisme geen overeenstemming bestaat. Hun eigen definitie van terrorisme is: “Geweld gedragen door een ideologie die minstens door een beperkte groep gedeeld wordt” (Noppe, Hellinckx et al X:13). Terrorisme onderscheidt zich dus van extremisme doordat terroristen werkelijk geweld gebruiken.

1.3.3 Jihad

Volgens Buijs en Demant (et al. 2006) vormt het islamitisch radicalisme de grondslag van het hedendaags jihadisme. In dit deel zal de term jihad in grote lijnen uiteengezet worden. Jihad wordt vaak vertaald als ‘heilige oorlog,’ maar dit is een te beperkte vertaling om de volledige betekenis van de term te bevatten. Een betere vertaling van jihad is ‘het streven op het pad naar God.’ Dit is nog steeds een ruime definitie, maar in de islamitische terminologie heeft jihad voornamelijk twee dimensies: een innerlijke en een uiterlijke. De eerstgenoemde dimensie staat voor de Grote Jihad, een persoonlijke strijd waarmee men te maken krijgt met zijn eigen zwaktes, zijn ego (*nafs*) en wereldse verlangens. Vanwege het individuele karakter van de Grote Jihad is het een strijd die door iedere moslim gestreden moet worden. De uiterlijke dimensie staat voor de kleine jihad, ofwel de gewapende strijd. Deze strijd is geen individuele strijd, maar richt zich op de moslimgemeenschap (*ummah*). De kleine jihad is, in tegenstelling tot de Grote Jihad, geen verplichting, aangezien anderen deze gewapende strijd ook kunnen voeren (Euben & Zaman 2009:321-22). Voor dit onderzoek is voornamelijk de kleine jihad van belang en wanneer er geschreven wordt over jihad, dan heeft deze de betekenis van de kleine jihad, tenzij anders aangegeven.

Om de drijfveer van jihadgangers te begrijpen, is het belangrijk om te weten onder welke omstandigheden jihad noodzakelijk of verplicht is. In de Koran kan teruggevonden worden dat jihad voornamelijk een defensief karakter heeft betreffende vijanden van de islam. In de eerste drie eeuwen van de islam, toen het een gevestigde religie werd die dus ook op politiek niveau invloed kon uitoefenen, ontwikkelde zich de klassieke islamitische jurisprudentie. Deze jurisprudentie stelt dat jihad betrekking heeft op een conflict dat plaatsvindt tussen de *dar al-islam*, de gebieden onder de islamitische heerschappij, en *dar al-harb*, de gebieden die niet onder de islamitische heerschappij

vallen. Jihad werd hierdoor dus ingezet als een instrument om een expansie te bewerkstelligen (Knapp 2003).

Er wordt aangenomen dat dit begrip van jihad een sterk intern versus extern karakter had. Ibn Taymiyya, de 13de eeuwse filosoof die nu ook nog van grote invloed is in wahhabistische en salafistische stromingen, gaf aan de term jihad nog een nieuwe interne dimensie. Tijdens zijn leven werd de *dar al-islam* gedeeltelijk bezet door de Mongolen (Knapp 2003). Deze bezetting vormde zijn interpretatie van jihad. Doordat de Mongolen islamitische samenlevingen veroverden, kwamen zij in aanraking met de islam en bekeerden zij zich uiteindelijk tot de islamitische religie. Onder de islamitische geleerden rees toen de vraag of de oorlog tegen de Mongolen nog steeds beschouwd moest worden als jihad of als een oorlog tussen twee moslimgroepen, waarbij de oorlog niet beschouwd kon worden als jihad (Wiktorowicz 2001). De juristen van toen argumenteerden dat jihad alleen maar rechtmatig kon plaatsvinden tegen moslims als zij tot ongelovigen waren verklaard omdat zij van mening waren dat elke vorm van oorlogsvoering, die niet voldeed aan de voorwaarden voor jihad, niet kon. Zeker niet wanneer dit plaatsvond bij moslims onderling (Knapp 2003).

Ibn Taymiyya erkende het feit dat de Mongolen de vijf zuilen van de islam uitoefenden, maar vroeg zich af of zij hierdoor echte moslims waren. De heersende interpretatie was dat de *sharia* zulke groepen wel als moslim beschouwden, ongeacht hun activiteiten, omdat zij aan de basisprincipes van de islam voldeden. De filosoof introduceerde echter een nieuw criteria om te beslissen of zij al dan niet echte moslims waren. Hij argumenteerde dat als individuen er niet in slagen om elk deel van de *sharia* te handhaven, ook al voldoen zij aan de basisprincipes van het geloof, zij dan niet langer beschouwd kunnen worden als een moslim. Volgens Ibn Taymiyya zijn zulke mensen *kafirs* (ongelovigen) omdat zij wel de islam aanhangen, maar vanwege hun gedrag het geloof in de steek laten (Wiktorowicz 2001).

Dankzij de kolonisering van het Midden-Oosten, het Europees imperialisme en uiteindelijk de onafhankelijkheid kwamen islamitische hervormingsbewegingen tot stand. Deze bewegingen focusten voornamelijk op een terugkeer naar de 'ware islam' of 'zuivere islam'. Hierbij ontwikkelde zich, vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw, een zeer negatieve houding ten opzichte van westerse invloeden en kwamen er religieus-politieke groepen tot stand die zich richtten op het creëren van een samenleving volgens de *sharia* en het uiteindelijk oprichten van een verenigde islamitische staat. Om deze doelen te verwezenlijken hebben sommige van deze groepen een militant karakter en maken zij gebruik van geweld (Knapp 2003). Hieronder vallen onder andere de eerder genoemde groeperingen IS en *Jabhat al-Nusra*.

1.4. Theorieën over radicalisering

1.4.1. Het radicaliseringsproces

Buijs en Demant (et al. 2006) stellen dat radicalisme niet een gedachtesysteem is dat men opeens aanhangt. Het is "het eindresultaat van een langdurig, gelaagd en veelvormig proces" (Buijs, Demant

et al. 2006:16). Het is een langdurig proces omdat men bepaalde banden heeft met de maatschappij. Het doorsnijden van deze banden is niet altijd even gemakkelijk. Hoe minder banden men heeft, hoe sneller het proces van radicalisering verloopt. Het radicaliseringsproces is gelaagd omdat bevolkingsgroepen, generaties, geestesverwanten en individuen er mee te maken krijgen. Buijs en Demant (et al. 2006:16) zeggen hierover dat “de ontwikkelingen op die verschillende niveaus [elkaar beïnvloeden], maar [dat] alle actoren een vrijheidsgraad houden betreffende de keuze tussen radicalistische en democratische alternatieven”. Tot slot is het ook een veelvormig proces omdat de verwijdering van de gevestigde maatschappij verschillende dimensies bevat. Ten eerste de politiek-activistische dimensie. Deze dimensie houdt in dat er een set van opvattingen bestaat waarmee men de wereld kan beschrijven. De tweede dimensie is de religieuze dimensie. Hierbij wordt het geloof op een orthodoxe manier ingevuld. Men beschouwt het eigen geloof als De Waarheid. De laatste dimensie is de sociaal-culturele dimensie. Het is namelijk zo dat iemand niet op zichzelf radicaliseert. Het is uiterst zeldzaam als dit wel gebeurt. Radicalisering gebeurt voornamelijk via de sociale contacten die men heeft. Deze sociale contacten zorgen voor geborgenheid en binding en dit maakt het aantrekkelijk om te blijven. Het contact met andere geradicaliseerden zorgt voor een ontwikkeling van een sociale subcultuur; zo worden er alternatieve waarden, normen, symbolen en gedrag gecreëerd. Deze drie dimensies vullen elkaar aan beïnvloeden elkaar (Buijs, Demant et al. 2006).

1.4.1.1. Fases van het radicaliseringsproces

De eerste fase van het radicaliseringsproces is ‘de basis van radicalisering.’ In deze fase neemt de sociale context een belangrijke plaats in. Factoren die essentieel zijn binnen deze fase zijn rechtvaardigingsgronden en individuele factoren. Hierbij kan gedacht worden aan een achterstandspositie, discriminatie en het ervaren van de bedreiging van de sociale identiteit. Een achterstandspositie of discriminatie wordt vaak beschouwd als één van de stimulerende factoren voor radicalisering, voornamelijk wanneer het een grote impact heeft op het individu of groep waartoe dit individu behoort. Meestal zijn dit ook individuen die tot een minderheidsgroep behoren of een groep die weinig/ niet in de politiek vertegenwoordigd wordt. Wat voornamelijk een sterke invloed heeft op de radicalisering, is de perceptie dat men achtergesteld wordt ten opzichte van andere vergelijkbare groepen. Naast achterstelling werd ook al bedreiging van de sociale identiteit genoemd als stimulerende factor voor radicalisering. Deze dreiging kan voortkomen uit de waargenomen discriminatie en gaat samen met de perceptie dat de dominante groep in de samenleving een negatieve houding heeft ten opzichte van de minderheidsgroep waartoe het individu behoort. Als men denkt dat de sociale identiteit bedreigd wordt, dan zal deze identiteit ook sterker worden. Dit kan leiden tot een sociaal isolement, omdat men soms de positieve eigenschappen van de eigen groep en de negatieve eigenschappen van de andere groep gaat benadrukken. De waargenomen achterstelling en de bedreiging van de sociale identiteit kunnen leiden tot een zeer hechte groep, waarbinnen het wij-zij denken versterkt wordt en dit kan radicalisering met zich meebrengen (Noppe, Hellinckx et al. X).

Ook Amy-Jane Gielen (2008) stelt dat identiteit een rol kan spelen in het radicaliseringsproces. Zo argumenteert Gielen (2008) dat jongeren vaak een hybride identiteit ontwikkelen; hun ouders houden zich vaak vast aan de nationaal-etnische identiteit, maar de jongeren daarentegen spreken de Arabische taal niet en kennen de gewoontes van hun cultuur niet. Hun identiteit bestaat bijgevolg uit delen van verschillende culturen. Gielen (2008:68) geeft aan dat de meeste jongeren deze culturele kloof kunnen overbruggen, maar dat een “kleine minderheid [echter niet beschikt] over de nodige competenties om zich in ‘beide werelden’ te kunnen handhaven”. Het gevolg hiervan is dat deze jongeren vaak emotionele gedragsproblemen vertonen. Radicalisering begint vaak ook op het moment dat men een breekpunt bereikt in het leven. Discriminatie kan hier onder andere een oorzaak van zijn, maar ook, bijvoorbeeld, het overlijden van een familielid. Dit kan leiden tot existentiële vragen zoals “‘wie ben ik’, wat wil ik in het leven’, bestaat er een God? (Gielen 2008:69)’” Hierbij is de interactie die de jongeren hebben met anderen of met instituties, bijvoorbeeld de media, van belang. De auteur stelt dat het bij deze interactie vaak fout loopt:

Ze hebben het gevoel dat ze worden gemarginaliseerd als een gevolg van buitensluiting en discriminatie (in de media, tijdens sollicitaties). Ook de interpersoonlijke contacten met ouders verlopen moeizaam, omdat er vaak sprake is van een generatiekloof. De jongeren voelen zich onbegrepen. [...] Verder worstelen ze ook met hun [...] *hybride identiteit* (Gielen 2008:69).

Een gevolg hiervan kan zijn, is dat jongeren de neiging hebben om hun moslimidentiteit te gaan versterken. Hierbij kunnen zij zich identificeren met de onderdrukte ‘broeders’ in de wereld. De jongeren krijgen immers de behoefte om zich te binden en ze willen ergens bij horen. Volgens Gielen (2008:70) kunnen moslimjongeren deze binding vinden in salafi-groepen: “De groep functioneert als een soort surrogaatfamilie waarin ‘broeders’ en ‘zusters er voor elkaar zijn”.

De tweede fase van het radicaliseringsproces behelst de ‘verschuivingen in radicale opinies naar extremisme;’ in deze fase zijn groepsprocessen zeer belangrijk. Bepaalde groepsprocessen zorgen er namelijk voor dat de meningen binnen de groep extremer worden. Dit kan verklaard worden aan de hand van groepspolarisatie:

Groepsopolarisatie treedt op in groepen waarin moreel geladen ideologische thema’s besproken worden door de meerderheid van de groepsleden. Wanneer de minderheid zich conformeert aan de meerderheid ontstaat een verschuiving van gematigde meningen naar extreme meningen (Noppe, Hellinckx et al. X:24).

Het extremer worden van meningen kan aan de hand van de ‘relevante argumententheorie’ en ‘de sociale vergelijkingstheorie’ verklaard worden. De eerste theorie stelt dat er een raamwerk van argumenten is die één standpunt over een bepaald thema inneemt en deze verkiest boven een ander

standpunt. Binnen de groep kan men dus argumenten halen uit hetzelfde raamwerk om een mening te vormen. Tijdens discussies hoort men argumenten van anderen, echter, deze komen ook uit hetzelfde raamwerk. Een gevolg hiervan is dat de meeste argumenten steeds weer geherformuleerd en herhaald worden.

[H]et resultaat is dat individuen op een rationele wijze overtuigd worden door de wanverhouding in het aantal argumenten dat de mening van de meerderheid ondersteunt tegenover het aantal argumenten van de minderheid. Het steeds herhaald zien worden van de meer extreme mening (hetgeen indoctrinatie wordt genoemd), leidt ertoe dat men stapsgewijs meer overtuigd wordt van de extreme opinie (Noppe & Hellinckx et al. X:24).

De tweede theorie, 'de sociale vergelijkingstheorie,' stelt dat een sociale waarde inherent verbonden is aan meningen. Zo ondervindt elk individu binnen de groep een druk om zich aan te passen aan de mening van de anderen. Echter, deze druk is niet gelijk verdeeld. Er zijn immers mensen binnen de groep die bewonderd worden; met name mensen die een extremere mening hebben die overeenkomt met het standpunt van de meerderheid van de groep. Het gevolg hiervan is dat andere leden van de groep hen beschouwen als meer toegewijd tot de groep, bedreven of zelfs als betere mensen. Dit zorgt er dan weer voor dat zij die bewonderd worden een grotere invloed hebben tijdens groepsdiscussies, in tegenstelling tot mensen met een meer gematigde mening. Hierdoor wordt het standpunt, aangenomen door de groep, ook weer extremer. Gesteld kan worden dat 'de relevante argumententheorie' en 'de sociale vergelijkingstheorie' allebei bijdragen aan "meer homogeniteit en toegenomen extremisme binnen een groep van gelijkgezinden" (Noppe, Hellinckx et al. X:25). Dit groepsproces wordt alleen maar versterkt doordat de leden binnen de groep een gemeenschappelijke vijand hebben, wat de band tussen de leden sterker maakt. Zoals eerder vermeld, kan een groep ook in een sociaal isolement raken. Dit is ook een belangrijke factor bij het extremer worden van groepen; als een groep steeds meer geïsoleerd raakt van de buitenwereld, dan zullen de groepsleden meer tijd met elkaar doorbrengen en als een groep hechter wordt, dan zullen de gedeelde waarden, normen en opinies homogener worden (Noppe, Hellinckx et al. X).

De laatste fase is 'van extremisme naar terrorisme.' Het moet wederom duidelijk gemaakt worden dat niet elke radicale groep overgaat tot geweld. Terrorismen ontstaat echter als men geen andere mogelijkheid meer ziet om hun doelen te halen. Als meningen in bepaalde groepen extremer worden, dan is het ook waarschijnlijker dat deze groepen geweld zullen toepassen (Noppe, Hellinckx et al. X).

Op dit moment is het nog steeds niet precies duidelijk waarom het ene individu radicaliseert en de ander niet. Buijs en Demant (et al. 2006) argumenteren dat, ook al is het radicaliseringsproces complex, er drie algemene ontwikkelingsstadia zijn. Het eerste ontwikkelingsstadium is die van de vertrouwensbreuk. Deze breuk is voornamelijk met de overheid. Zo hebben radicalen een conflict met

de machthebbers van de maatschappij met betrekking tot het beleid. Het tweede stadium is het legitimiteitsconflict; hierbij wordt de legitimiteit van het politieke systeem in vraag gesteld. De oppositie zal een alternatief ideologisch en cultureel systeem bedenken en brengt daarnaast het heersende regime en zijn sociale normen in diskrediet. Het laatste stadium is de legitimiteitscrisis; de kritiek op de maatschappij wordt verlengd naar diegenen die bij de maatschappij betrokken zijn. Hierbij worden deze personen ontmenselijkt en zien de radicalen zichzelf als de strijders van het licht die de duisternis bestrijden.

1.4.2. Islamitisch radicalisme

De algemene kenmerken van radicalisme en de processen van radicalisme zijn ook van toepassing op islamitisch radicalisme. Het salafisme wordt, voornamelijk sinds de terroristische aanvallen van 9/11, beschouwd als boegbeeld van de radicale islam in het binnen- en buitenland. Het salafisme is een transnationale sociale beweging en bestaat voornamelijk uit netwerken van imams, organisaties en participanten. Deze netwerken streven naar een heropleving van de 'authentieke' islam. Met de 'authentieke' islam wordt de vorm van islam bedoeld die teruggevoerd kan worden naar de tijd van profeet Mohammed en zijn directe volgelingen, een islam gezuiverd van culturele gebruiken. Salafisten hechten veel waarde aan de goede bestudering van de belangrijkste bronnen van de islamitische religie, namelijk de Koran en de Sunnah van de profeet Mohammed, en hierbij volgen zij de islamitische gedragsregels op die uit deze bronnen voortkomen. Het interpreteren van deze bronnen gebeurt op een zeer conservatieve manier. Dit houdt echter niet in dat elke salafist een extremist is of een gevaar is voor de samenleving en democratische rechtsorde (Fermin 2009).

Er wordt aangenomen dat er grofweg drie vormen van salafisme bestaan. De eerste vorm is het apolitieke salafisme. Hierbij hebben salafisten die tot deze vorm behoren een sterke religieuze oriëntatie, maar deze komt enkel tot uiting in de privésfeer en de directe sociale omgeving. Deze salafisten houden zich ook politiek afzijdig. Het politieke salafisme is de tweede vorm. In tegenstelling tot het apolitieke salafisme trachten deze salafisten hun visie van hun geloof via diverse kanalen te verspreiden. Door deel te nemen aan politieke en maatschappelijke domeinen proberen zij ook om de samenleving te islamiseren. De laatste vorm is het jihadistisch salafisme. Dit is de gewelddadige vorm binnen het salafisme. Binnen deze vorm van het salafisme bestaan ook weer verschillende vormen. Zo wordt de jihad door bepaalde salafisten beschouwd als een gerechtvaardigd middel om de bedreigde islamitische landen te verdedigen. Andere salafisten binnen deze vorm gaan nog een stap verder en stellen dat het Westen ook beschouwd moet worden als een gebied waar de jihad gevoerd moet worden (Fermin 2009).

1.4.2.1. Rekrutering

Een belangrijk onderdeel van het radicaliseringsproces en de transnationale jihad is de rekrutering. Rekrutering wordt door de Europese Commissie omschreven als het proces van zich aansluiten bij een

groep die een filosofie aanhangt die kan leiden tot het plegen van terreurdaden. Het proces van rekrutering gebeurt langs twee kanten. Zo is er de persoon die mogelijk tot die groep gaat treden en zijn er wervers die deze persoon verleiden om toe te treden tot de groep (Noppe, Hellinckx et al. X). De auteurs argumenteren dat een gerekruteerd persoon niet alleen een slachtoffer is, maar dat deze persoon ook een actieve participant is in het rekruteringsproces. Het radicaliseringsproces kan versneld en versterkt worden door de rekrutering. Dit is mogelijk doordat ideeën die wellicht al in geringe mate ontwikkeld waren, versterkt kunnen worden door de aanwezigheid van meer gelijkgestemden in de groep.

Vaak speelt een gevoel van eenzaamheid of onzekerheid een rol bij mensen die gevoelig zijn voor radicalisering en hier maken rekruteerders gebruik van. Het rekruteringsproces kan namelijk op verschillende manieren verlopen. Aan de ene kant is er de actieve rekrutering waarbij een potentiële kandidaat wordt gevonden die in een snel tempo wordt geïndoctrineerd, geïsoleerd wordt van zijn of haar sociale omgeving en verwelkomd wordt in het netwerk. Dit soort rekrutering kan plaatsvinden in bijvoorbeeld moskeeën en koffiehuisen, maar ook in gevangenissen of zelfs gewoon in het park. Aan de andere kant bestaat er ook de zelfrekrutering waarbij de media, bijvoorbeeld het internet, van invloed kan zijn. Zo staan er onder andere op *YouTube* talloze filmpjes waarin de jihad verheerlijkt wordt, een sterke antiwesterse toon gevoerd wordt en de groepsidentiteit van de *ummah* benadrukt wordt. Dit kan met zich meebrengen dat iemand, die niet sterk in zijn schoenen staat, de neiging krijgt om zich aan te sluiten bij een jihadistische groepering (Noppe, Hellinckx et al. X).

1.4.2.2. Islamitisch radicalisme bij jongeren

Zoals eerder vermeld, kunnen jongeren radicaliseren omdat zij geen goede band hebben met de samenleving of gemeenschap waarin zij leven en kan dit ook gebeuren bij moslimjongeren in westerse landen. Zij kunnen het gevoel hebben dat zij, vanwege hun migrantenachtergrond, geen onderdeel uitmaken van de samenleving waarin zij zich bevinden. Discriminatie, vooroordelen en opvoeding spelen hierin een rol. Bovendien kunnen deze jongeren zich ook niet thuis voelen in de cultuur die ze van thuis uit meekrijgen. Veel van deze jongeren vinden een uitweg door de islamitische identiteit te benadrukken. Het feit dat zij willen teruggrijpen naar de ‘authentieke’ islam, die dus ook ontdaan is van culturele eigenschappen, speelt een belangrijke rol (De Koning 2009a). Deze jongeren komen vaak uit een sociaal-economisch zwak milieu en naast maatschappelijke bindingsproblemen krijgen zij ook te maken met bepaalde tegenslagen, zo hebben de jongeren bijvoorbeeld problemen op school of hebben zij het moeilijk om werk te vinden. Een gevolg hiervan is dat zij gefrustreerd raken en een gevoel van slachtofferschap ervaren. Dit gevoel is niet altijd onterecht. Gesteld kan worden dat een problematische band met de samenleving, het benadrukken van de islamitische identiteit en de frustraties ten opzichte van de maatschappij factoren zijn die jongeren vatbaar maken voor argumentaties die de samenleving hiervan de schuld geven. Een gevolg hiervan is dat het salafisme een aantrekkelijk alternatief kan zijn voor deze jongeren. Het salafistische gedachtegoed sluit immers

goed aan bij een duidelijk islamitische identiteit en geeft ook als argument dat het ‘ongeloof’ van de maatschappij de oorzaak is van verdorvenheid en onderdrukking. Moslims die een meer gematigde geloofsvisie hebben behoren hier ook toe. De enige manier om zich hiertegen te wapen is door ‘het ware geloof’ te volgen (De Koning 2009a). Jongeren die op zoek zijn naar hun identiteit vinden deze utopische voorstelling van het salafisme aantrekkelijk, aangezien het hen duidelijkheid verschaft over hun identiteit en op deze manier in een sociale gemeenschap terecht komen waarin zij, zolang zij de religieuze richtlijnen volgen, volledig geaccepteerd worden. Dit utopische idee bevat dus een duidelijke zondebok voor de problemen die deze jongeren hebben en daarnaast voorziet het ook een duidelijke oplossing voor deze problemen (De Koning 2009b).

Een bekering tot het salafisme wil niet zeggen dat er een direct gevaar is voor de democratische rechtsorde. Echter, als deze personen of groepen overgaan tot extremisme of geweld willen hanteren, dan zullen zij wel een probleem vormen. De combinatie van een afkeer voor de samenleving, de utopische voorstellingen, een superioriteitsgevoel en een sterk antiwesters discours kan evenzeer een bedreiging vormen voor de veiligheid van overheden en burgers in het binnen- en buitenland (De Koning 2009b).

1.4.3. Preventie en bestrijding van radicalisme en de-radicalisering

De bestrijding van het radicalisme in Europa kan gedefinieerd worden als een pakket van sociale, politieke, legale, educatieve en economische programma’s die speciaal ontworpen zijn om individuen die misnoegd (en mogelijk geradicaliseerd) zijn niet verder te laten ontwikkelen tot terroristen. De-radicalisering kan gedefinieerd worden als programma’s voor radicale individuen die terug geïntegreerd moeten worden in de samenleving.⁵

1.4.3.1. Preventie en bestrijding van radicalisme

Voor de preventie van radicalisme, argumenteren Noppe en Hellinckx (et al. X) dat het sociaal beleid zich moet richten op de voedingsbodem van radicalisering. Uit hun onderzoek blijkt dat er nood is aan initiatieven en projecten om processen van vervreemding te voorkomen. Het onderzoek wijst bovendien uit dat dialoog met radicale individuen en groeperingen belangrijk is:

Als het gaat om islamitisch geïnspireerd radicalisme, werpen jongeren al te vaak een bepaald religieus jargon in de strijd, waarvan ze zelf de juiste definiëring of betekenis niet weten. Het is vaak voldoende om hen te confronteren met een persoon met kennis van zaken, die hen weer op het rechte pad kan brengen (Noppe, Hellinckx et al. X:176).

⁵ Institute for Strategic Dialogue: Comparative Evaluation Framework For Counter Radicalisation (2010).

Ook het onderwijs kan van invloed zijn op jongeren en moet daarom de stimulatie van dialoog en debat als één van de uitgangspunten hebben betreffende de schoolopvoeding. Men kan, bijvoorbeeld, cultuuruitstappen organiseren om de blik te verruimen, maar ook “geschiedenislessen, godsdienstlessen [...] die ingaan op actuele gebeurtenissen en mediaberichtgeving kunnen jongeren een ander beeld verschaffen van welbepaalde problematieken, ideologieën en opvattingen” (Noppe, Hellinckx et al. X:177). De auteurs stellen ook dat er tussen de lokale professionals, waaronder straathoekwerkers, leerkrachten en maatschappelijk werkers, nood is aan dialoog en netwerkvorming. Als dit zou gebeuren, dan zou men een beter inzicht krijgen in de lokale context, die verschillend is per gemeente. Een vijfde preventiestrategie is dat er op het lokale niveau ook aandacht besteed moet worden aan de identiteitsproblemen bij jongeren (Noppe, Hellinckx et al. X). Voorheen werd al aangegeven dat identiteit een rol kan spelen in het radicaliseringsproces. Er kan aandacht aan gegeven worden door ook hier een dialoog of debat aan te gaan met de moslimjongere. Eerder werd ook al geschreven dat het kan gebeuren dat jongeren in een sociaal isolement terechtkomen tijdens het radicaliseringsproces. Het is daarom ook belangrijk dat het lokale verenigingsleven, zoals onder andere sportverenigingen, religieuze verenigingen en jeugdbewegingen, gesensibiliseerd wordt om te focussen op interculturaliteit en bevolkingsgroepen die zij nog niet hebben kunnen bereiken (Noppe, Hellinckx et al. X). Tot slot stellen Noppe en Hellinckx (et al. X) dat ouders ook een belangrijke preventieve functie hebben; opvoeding kan namelijk ook een cruciale factor zijn in het veroorzaken en versterken van radicalisering. “Een opvoeding gericht op een goed begrip van democratisch burgerschap kan zo ook bijdragen aan de weerbaarheid van jongeren tegen radicaliserende invloed” (Noppe, Hellinckx et al. X:184). Het is daarom belangrijk dat ouders worden geresponsabiliseerd en worden bijgestaan om de band met hun kinderen terug te kunnen versterken.

1.4.3.2. De-radicalisering op het groepsniveau

Radicalisering is geen onomkeerbaar proces. Een radicale beweging kan immers uiteenvallen of transformeren naar een niet-radical beweging; een beweging kan dus de-radicaliseren. Om dit fenomeen te begrijpen, argumenteren Demant en Beatrice De Graaf (2010) dat het belangrijk is om nadruk te leggen op de interactie tussen radicalen en hun organisatie of beweging. Deze interactie kan uitgelegd worden aan de hand van de begrippen vraag en aanbod. In een bepaalde samenleving kan het zijn dat veel misnoegde burgers een radicale verandering eisen. Deze ‘vraag’ naar actie kan echter onzichtbaar blijven als zij geen passend aanbod vinden bij de radicale ideeën die al bestaan. Omgekeerd zullen initiatieven voor radicale verandering ook blijven liggen als er geen misnoegde burgers zijn. Als vraag en aanbod echter overeenkomen, dan kan een radicale beweging ontstaan. Als vraag en aanbod in disbalans raken, dan zal de beweging uiteenvallen of verdwijnen.

Aan de kant van het aanbod (de radicale beweging) kunnen verschillende factoren geïdentificeerd worden die ervoor kunnen zorgen dat een beweging losgekoppeld wordt van de eisen. Ten eerste kan de ideologie van de beweging zijn aantrekkingskracht verliezen, omdat het radicale

perspectief niet langer aantrekkelijk is of omdat de visie van de beweging voor de toekomst niet langer hun aanhangers mobiliseert. De ideologie kan ook zijn overtuigingskracht verliezen omdat de aanhangers niet langer overtuigd zijn van de strategieën of methoden die de beweging toepast. Ten tweede kan de beweging ook mislukken op een organisatorisch niveau. Dit kan gebeuren als de beweging een zwak leiderschap heeft. Aan de kant van de vraag (de sympathisanten en potentiële leden van een beweging) kunnen ook veranderingen plaatsvinden die negatief kunnen zijn voor de kracht van de beweging. Een belangrijke factor op dit niveau is dat er geen nieuwe rekruten bijkomen. Het kan immers zijn dat een beweging zeer belangrijk was voor een generatie, maar dat deze niet meer aantrekkelijk is voor de volgende generatie. Als een beweging zich niet kan aanpassen aan de wensen van de nieuwe generatie, dan zal de beweging uiteindelijk verdwijnen. Deze veranderingen worden ook bepaald door de context waar de beweging zich in bevindt, want deze context zorgt ervoor dat de beweging met bepaalde kansen en beperkingen te maken krijgt. Deze kansen en beperken zorgen er op hun beurt weer voor dat de dynamiek van de beweging wordt beïnvloed. Tot slot worden bewegingen versterkt of beknot door externe factoren die hun tactieken, activiteiten en beslissingen beïnvloeden. Deze externe factoren kunnen politiek, cultureel, sociaal of economisch van aard zijn. Hoe er binnen de beweging op zo een externe factor wordt gereageerd, hangt af van hoe zij deze factor interpreteren. Een voorbeeld van een externe factor zijn de activiteiten van de regering. Een regering kan op verschillende manieren reageren op radicale bewegingen en kan zowel de vraag als het aanbod van deze bewegingen beïnvloeden (Demant & De Graaf 2010).

1.4.3.3. De-radicalisering op het individuele niveau

Volgens Demant en Slootman (et al. 2008) vindt de-radicalisering op individueel niveau plaats wanneer een gewelddadige radicaal stopt met zijn gewelddadige activiteiten. Niet alle radicalen zijn echter gewelddadig. Een andere manier van de-radicalisering op individueel niveau is het verlaten van de radicale beweging. Daarbij kan het gebeuren dan men zijn radicale opvattingen matigt.

Demant en Slootman (et al. 2008) argumenteren dat bepaalde de-radicaliseringsprogramma's, gericht op islamitische radicalen, het accent voornamelijk leggen op ideologie. Door gebruik te maken van discussies en dialoog trachten deze programma's het radicale gedachtegoed om te vormen en wil het de radicaal laten inzien dat het gebruik van geweld niet de oplossing is. Ook besteden deze programma's aandacht aan de leefomstandigheden, op sociaal-economisch niveau, van de radicaal. Demant en Slootman (et al. 2008) vinden echter dat deze programma's te weinig aandacht besteden aan de affectieve factor. Zo wordt er bijvoorbeeld niet gekeken naar hoe afhankelijk radicalen zijn van de radicale beweging. Als men deze radicalen sociale alternatieven aanbiedt, kan het makkelijker zijn om de band met de beweging te verbreken. Verder is het belangrijk dat de geradicaliseerde persoon niet in een isolement terecht komt. Het is daarom noodzakelijk dat imams of ouders, in het geval van jongeren, bij het de-radicaliseringsproces betrokken worden. Zoals eerder gezegd, is het zo dat radicalen de neiging hebben om zichzelf af te sluiten van anderen en mensen met een andere mening

niet vertrouwen (Demant & Slootman et al. 2008). Bovendien zijn deze radicalen, zo argumenteren de auteurs, niet altijd een fijn gezelschap om in te vertoeven. Dit is vanwege hun didactische houding en zij hierbij alles verwerpen dat afwijkt van hun eigen standaarden. Demant en Slootman (et al. 2008) stellen ook dat de negatieve gevolgen van het radicaal zijn benadrukt moeten worden. Volgens de auteurs zijn de-radicaliseringsprogramma's die gebaseerd zijn op een vrijwillige participatie zeer effectief. Het is echter zo dat radicalen die hier niet open voor staan, niet bereikt kunnen worden. Hierdoor suggereren de auteurs dat een combinatie van een passieve en een actieve werving voor de deelname aan een de-radicaliseringsprogramma het meest wenselijk is. De passieve werving zal ervoor zorgen dat het alleen diegenen zal aantrekken die de wens hebben om de radicale groep te verlaten. De actieve werving daarentegen zal er misschien voor zorgen dat radicalen beïnvloed worden, ook al hebben zij niet de intentie om de radicale groep vrijwillig te verlaten. Tot slot stellen de auteurs dat het belangrijk is dat er verschillende instanties met elkaar samenwerken.

Volgens Edwin Bakker en Christophe Paulussen (et al. 2013) moeten ook de verschillende landen die te maken hebben met Syriëgangers samenwerken en informatie en inlichtingen vergaren. Bovendien moeten deze landen investeren in een partnerschap en het hebben van goede relaties die gebaseerd zijn op wederzijds vertrouwen met onder andere de islamitische gemeenschappen, de families en vrienden van de Syriëgangers en *civil society* organisaties. Ten laatste stellen de auteurs dat er zowel op lokaal, nationaal als internationaal niveau kennis en ervaringen gedeeld moet worden en, waar mogelijk, de *best practices* vergeleken worden op vlak van bijvoorbeeld risicoanalyse en preventie.

1.4.3.4. De-radicalisering en preventie op Europees niveau

Ook op Europees niveau wordt nagedacht over hoe radicalisering aangepakt moet worden. Wat betreft de ontwikkeling van een Europese aanpak kunnen er drie vragen gesteld worden die een belangrijke rol spelen. De eerste en belangrijkste vraag houdt in dat men een goed inzicht moet krijgen in de aard en omvang van de dreiging. Wie wat op welke manier moet doen en welke instrumenten daarbij ingezet moeten worden is de tweede vraag. De laatste vraag gaat in op welke juridische maatregelen mogelijk zijn op internationaal en nationaal niveau met betrekking tot *foreign fighters* (Bakker, Paulussen et al. 2013).

De Europese Unie heeft drie hoofddoelen opgesteld betreffende het conflict in Syrië, namelijk een einde maken aan het geweld, het verlenen van humanitaire hulp aan de Syrische bevolking zowel in als buiten Syrië en de preventie en aanpak van het radicaliseringsprobleem dat door het conflict binnen de Europese grenzen is ontstaan. Er is ook een specifiek orgaan dat zich bezighoudt met de preventie en aanpak van radicalisering: het Radicalisation Awareness Network (RAN). Dit orgaan werd opgericht naar aanleiding van de gebeurtenissen van 9/11. Het orgaan stelt dat de beste aanpak van terrorisme en extremisme niet alleen gaat om veiligheidsmaatregelen, maar ook om preventie. Daarnaast wordt aangenomen dat het beter is om extremisme, radicalisering en terrorisme te vermijden

dan strafmaatregelen toe te passen omdat het waarschijnlijk dan toch te laat is. Bij de preventie van radicalisering is een belangrijke rol weggelegd voor diegenen die in direct contact staan met personen die vatbaar zijn voor radicalisering. Echter, de inzet van alleen deze directe contacten en lokale actoren zoals overheden zijn niet voldoende als wapen tegen radicalisering. Zo is het op Europees niveau belangrijk dat de verschillende betrokken partijen (zoals ook lokale overheden) goed samenwerken om een beter zicht te krijgen op de problematiek en een coherente aanpak te blijven ontwikkelen.⁶ De antiradicaliserings- en antirekruteringsaanpak van het RAN is in 2005 samengevat in de nota 'The European Union Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism.' Hierbij richt de Europese Unie zich op:

- het ontmantelen van terroristische netwerken en individuen;
- het promoten van gematigde visies op de Islam en het ontmoedigen van extremistische visies en
- zorg dragen voor veiligheid, gerechtigheid, democratie en gelijke kansen voor allen op Europees grondgebied.

De individuele lidstaten van de Europese Unie zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor de preventie van radicalisering, aangezien zij het onderwijs en het sociaal en economisch beleid organiseren dat kan bijdragen aan de gelijkheid van burgers, de mate waarin zij deelnemen aan de samenleving en aan het gevoel van volwaardig burgerschap in die samenleving. Daarboven kan de Europese Unie een bijdrage leveren door een netwerk te voorzien waarin informatie gedeeld kan worden, de verschillende aanpakken geëvalueerd kunnen worden en waarin men kan samenwerken aan verbeteringen van die aanpak. Tot slot investeert de Europese Unie ook in onderzoeken, organiseert het conferenties betreffende dit thema, tracht het de interculturele dialoog te stimuleren en is het ook een monitor op pan-Europees niveau.⁷

1.4.3.5. Functies van moskeeën bij de bestrijding van islamitische radicalisme

Gesteld kan worden dat moskeeën ook een rol kunnen spelen in de bestrijding van radicalisering. De moskee is veel meer dan slechts een plek waar men samenkomt om te bidden. “De moskee in de diaspora doet immers meer en meer dienst als multifunctionele ontmoetingsruimte” (Kanmaz & Mokhless 2002:X). Naast het religieuze aspect, vinden er ook maatschappelijke, educatieve en culturele activiteiten plaats (Kanmaz & Mokhless 2002).

In eerste instantie heeft de moskee dus een religieuze functie. Men gaat naar de moskee om te bidden; zo is er het dagelijkse rituele gebed (*salât*), maar op religieuze feestdagen, bijvoorbeeld op het Offerfeest, vinden er ook gebeden plaats. Naast het gebed, zorgt de moskee ook voor de religieuze

⁶ X, Radicalisation Awareness Network (RAN), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm, geraadpleegd op 17 april 2014.

⁷ Council of the European Union, The European Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism (2005), <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014781%202005%20REV%201>, geraadpleegd op 17 april 2014.

opvoeding van kinderen. Zo geeft de moskee voornamelijk Koran- en Arabische lessen. Tijdens deze lessen worden ook de normen en waarden van de eigen cultuur aangeleerd. Ook voor volwassenen wordt een religieuze opvoeding voorzien, zo kan de imam raad geven over dagdagelijkse dingen, worden er groepsbijeenkomsten georganiseerd waar bepaalde onderwerpen worden besproken door een imam of gastspreker of heeft men bij de vrijdagpreken, omdat men dan de meeste leden kan bereiken vanwege het vrijdaggebed, extra aandacht voor informatieoverdracht. Deze informatieoverdracht kan over religieuze onderwerpen gaan, maar het kan ook breder getrokken worden. In België merkt men dat er een trend is ontstaan dat steeds meer preken van de imam samengevat worden in het Nederlands. Een tweede functie is de maatschappelijke functie:

Gezien de negatieve connotatie met cafés [...], wordt deze sociale rol van de moskee meer en meer benadrukt. Het is de plaats om [...] elkaar te ontmoeten, om vriendschapsbanden te onderhouden en solidariteitsnetwerken uit te bouwen. Hieruit vloeit een basisopvangnetwerk voort waarbij men elkaar, onder meer via de *zakat*, ook financieel, ondersteunt. Een elementaire mantelzorg als het ware (Kanmaz & Mohkless 2002:X).

Volgens Kathleen Van Walle (2011) kunnen moskeeën ook gebruikt worden voor sociaal-culturele activiteiten. Zo wordt geargumenteed door de auteur dat ouders zich zorgen maken over de omgeving waar hun kinderen zich in bevinden. Het is dus belangrijk voor hen dat er een veilige omgeving wordt gecreëerd waar hun zonen en dochters terecht kunnen voor activiteiten zonder dat zij hierbij in aanraking kunnen komen met alcohol, drugs of andere slechte invloeden. Het feit dat er een breed activiteitsaanbod is, wordt in België voor een deel bepaald door de jongeren die willen dat de moskeeën voldoen aan hun wensen, die anders zijn dan de eerste generatie. Dit wordt echter ook voor een deel bepaald door de Belgische overheden, die het belang van maatschappelijke functie onderstrepen (Kanmaz & Mohkless 2002, Van Walle 2011). De moskee kan ook een belangrijke rol spelen in de gemeenschapsvorming, zelforganisatie en identiteitsvorming van moslims in het Westen (Kanmaz & Mohkless 2002). Van Walle (2011:18) stelt dat de moskee een functie als identiteitssymbool heeft, waarbij de islam wordt beschouwd als “een getransplanteerde religie in een niet-islamitische samenleving. De moskee vormt hier een soort van toevluchtsoord en tevens een ontmoetingsplaats”.

1.5. Scheiding tussen kerk en staat

1.5.1. Scheiding tussen kerk en staat in Europa

Het begin van de scheiding tussen kerk en staat in Europa kan teruggevoerd worden tot de Franse Revolutie. In de loop van de 19de eeuw hebben vrijwel alle West-Europese landen de scheiding tussen kerk en staat geïmplementeerd in hun staatsinrichting. De ontwikkeling van deze scheiding is in feite het gevolg van de historische verwevenheid tussen kerk en staat die in alle West-Europese landen

bestond. Men wou de kerk losmaken van de staat, wat zou leiden tot meer vrijheid voor de kerk ten opzichte van de overheid. Het wordt aangenomen dat in verschillende West-Europese landen de scheiding tussen kerk en staat zich op drie verschillende manieren heeft gemanifesteerd, maar het kan zijn dat er in bepaalde landen een bepaalde overlap te vinden is.⁸

Denemarken, Griekenland en Engeland hebben een staatskerk.⁹ In Engeland, bijvoorbeeld, geldt de monarch als hoofd van de staatskerk en draagt deze ook de titel ‘*Defender of the Faith*’.¹⁰ Het tweede model veronderstelt een strikte scheiding tussen kerk en staat en kan teruggevonden worden in Portugal, Ierland en Frankrijk.¹¹ In Frankrijk staat de term *laïcité* centraal, wat inhoudt dat er een officiële scheiding bestaat tussen kerk en staat. Hierdoor worden “religieuze gemeenschappen bij wet herleid [...] tot de private sector en [is] elke vorm van directe staatsfinanciering uitgesloten”.¹² In Duitsland, Oostenrijk, België, Italië, Spanje en Nederland komt het laatste model tot uiting, namelijk een coöperatie tussen kerk en staat.¹³ In het volgende hoofdstuk zal dit model gedetailleerd besproken worden aan de hand van het voorbeeld van België.

1.5.2. Scheiding tussen kerk en staat op gemeentelijk niveau

Gemeenten komen vaak in aanraking met moslimorganisaties en met het implementeren van islamitische religieuze voorzieningen. De bouwaanvragen voor moskeeën, bijvoorbeeld, gaan via de gemeentelijke bestuurders (Maussen 2007). Ook zorgt de gemeentelijke overheid voor een beleid dat gericht is op het welzijn van de inwoners van de stad en hun kansen en mogelijkheden betreffende arbeid, onderwijs, cultuur en recreatie. Voor de moslimgemeenschap is er vaak specifiek een integratiebeleid opgesteld dat zich onder andere richt op de inburgering van nieuwkomers in de lokale gemeenschap. Zo kan het zijn dat de lokale overheid een voorlichtingsavond houdt in de moskee. Tot slot komt de lokale overheid in aanraking met moslimorganisaties doordat hun beleid zich ook moet focussen op “de ontwikkeling van een weerbare democratische samenleving, waarin het gedrag van de burgers gebaseerd is op fatsoen, geweldloosheid en wederzijds respect” (Maussen 2006:40). Marcel Maussen (2006) argumenteert dat in discussies over de radicalisering van jongeren, de emancipatie van allochtone vrouwen, respect voor de rechtsstaat en discriminatie op grond van afkomst, geloofsovertuiging of seksuele geaardheid de islam de laatste jaren een steeds belangrijker rol is gaan spelen.

Het is echter gecompliceerd om een goed beleid te ontwikkelen over deze kwesties. Aan de ene kant wordt er van de lokale overheid verwacht dat zij maatschappelijke problemen aanpakken,

⁸ Gemeente Amsterdam, College B&W, Notitie Scheiding kerk en staat (2008).

⁹ Ibid.

¹⁰ X, Moslims in de Europese, i.c. Belgische, lekenstaat (2008), http://www.cie.ugent.be/RUG/deley30_1.htm#3.3, geraadpleegd op 29 en 30 april 2014.

¹¹ Gemeente Amsterdam, College B&W, Notitie Scheiding kerk en staat (2008).

¹² X, Moslims in de Europese, i.c. Belgische, lekenstaat (2008), http://www.cie.ugent.be/RUG/deley30_1.htm#3.3, geraadpleegd op 29 en 30 april 2014.

¹³ Gemeente Amsterdam, College B&W, Notitie Scheiding kerk en staat (2008).

maar aan de andere kant kunnen grondwettelijke beginselen in het geding komen, zoals de godsdienstvrijheid en de scheiding tussen kerk en staat (Maussen 2007). Maussen (2006) stelt dat de lokale overheid hierdoor altijd moet kijken naar de context en hoe de grondwettelijke beginselen zich hier tegenover verhouden. De lokale overheid moet daarom ook voortdurend afwegingen maken, maar dit is niet onbegrensd. De beslissingen van lokale overheden kunnen immers teniet gedaan worden door middel van, bijvoorbeeld, internationale verdragen.

1.6. Conclusie

Dit hoofdstuk heeft getracht een duidelijk beeld te weergeven over de theoretische concepten betreffende dit onderzoek. In eerste instantie is er een situatieschets gegeven betreffende Syrië en Europese *foreign fighters*. Vervolgens werd er ingegaan op theorieën over radicalisering, met name hoe dit verloopt bij islamitisch radicalisme. Hierbij werd onder andere duidelijk dat factoren zoals identiteit, discriminatie en een achterstandspositie de weerbaarheid van jongeren kunnen laten doen afnemen, waardoor zij vatbaarder worden voor radicalisering. In dit hoofdstuk werden ook enkele strategieën besproken die dit kunnen voorkomen of jongeren kunnen helpen om terug te integreren in de samenleving. Tot slot werd er ook ingegaan op scheiding tussen kerk en staat en hoe gemeenten in hun beleid hier mee omgaan. Hierin werd duidelijk dat dit niet altijd eenvoudig is. In het volgende hoofdstuk zal de Belgische situatie aangaande Syriëgangers gedetailleerder besproken worden.

Hoofdstuk 2

Context

2.1. Inleiding

In het vorige hoofdstuk werden meer algemene theorieën besproken over radicalisering. In dit hoofdstuk zal er concreter ingegaan worden op de Belgische context. Hierbij wordt in eerste instantie een situatieschets gegeven over België en zijn Syriëgangers. Vervolgens zal er ingegaan worden op de institutionalisering van de islam en de scheiding tussen kerk en staat in België. De institutionalisering en de scheiding tussen kerk en staat zijn namelijk belangrijke factoren voor het beleid dat gevoerd wordt betreffende de aanpak van radicalisering op zowel federaal als lokaal niveau, zoals hieronder duidelijk zal worden.

2.2. Situatie in België betreffende Syriëgangers

2.2.1. Belgische Syriëgangers

Sinds augustus 2012 zijn al heel wat Belgische moslims vertrokken naar Syrië om daar te gaan strijden (Stockmans & Alde'emeh 2014). Het is echter onduidelijk hoeveel Belgische moslims dit precies zijn. Eén bron spreekt van 220 personen, waarvan er 50 alweer zijn teruggekeerd en 20 zijn gesneuveld (Demeulemeester 2014). Een andere bron stelt dat het er ruim 350 zijn, waarvan sommigen ook alweer zijn teruggekeerd en waarvan er 78 zijn geïdentificeerd. De jongste Belgen die naar Syrië zijn getrokken om te vechten waren vijf zestienjarige jongens uit Brussel en Vilvoorde. Minstens zeventien minderjarigen zijn naar Syrië vertrokken. Geschat wordt dat de leeftijd van de Syriëgangers varieert tussen 15 en 68 jaar. De meeste verdwenen tieners en jonge twintigers zijn afkomstig uit de Marokkaans-Belgische gemeenschap. Deze gemeenschap is echter vrij zwijgzaam, dus is het hoogstwaarschijnlijk dat het aantal personen die vertrekken naar Syrië hoger ligt (Van Ostaeyen 2014). In januari 2014 kwam het bericht dat er al 20 Belgische Syriëgangers om het leven zijn gekomen.¹⁴ Hoeveel dat er ondertussen zijn is niet bekend.

De meest bekende Syriëgangers zijn onder andere de Antwerpenaren Jejoen Bontinck en Brian de Mulder (Van Ostaeyen 2014). Deze twee Belgische jongens kregen veel media-aandacht, aangezien het 'twee doodgewone jongens' waren die zich hadden bekeerd tot de islam (Boesmans, Berbers et al. 2014). De casussen van deze Syriëgangers kregen ook veel aandacht, omdat hun families acties hadden ondernomen om hun zonen terug te halen. De vader van Jejoen reisde zelfs naar Aleppo om zijn zoon te vinden (Karagiannis 2013). Tijdens zijn tweede reis kon hij Jejoen terug meebrengen naar België. Kort na zijn terugkeer in oktober 2013 werd hij opgepakt op verdenking van terrorisme. De onderzoeksrechter besliste in december 2013 dat hij onder strikte voorwaarden weer vrijgelaten mocht

¹⁴ X, "Al 20 Belgische Syriëstrijders gesneuveld", 13 januari 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/983/Nieuws/article/detail/1773007/2014/01/13/Al-20-Belgische-Syriestrijders-gesneuveld.dhtml>, geraadpleegd op 8 april 2014.

worden.¹⁵ De negentienjarige Brian, die zijn naam veranderde naar Abu Qasem Brazili, zou op 23 januari 2013 naar Syrië zijn vertrokken. Een aantal jaren voor zijn vertrek zou Brian in aanraking gekomen zijn met islamitische buurjongens en hierna zou hij snel zijn veranderd. Sinds zijn verblijf in Syrië heeft hij laten verstaan in een e-mail dat hij geen contact meer wil met zijn familie. Wat zijn activiteiten daar zijn, is onduidelijk; de één zegt dat hij zich in de buurt van Damascus bevindt en voedselpakketten uitdeelt, de ander stelt dat Brian vecht in een dorpje nabij Daraya in de regio van Damascus (Imran 2013a).

Het zijn niet alleen jonge mannen die naar Syrië vertrekken; in april 2014 kwam het bericht dat minstens vijf moslima's uit Antwerpen, tussen de 18 en 21 jaar, zijn vertrokken naar Syrië. Men denkt dat deze vrouwen naar het oorlogsgebied gaan om daar te trouwen met Syriëgangsters. De vrouwen zelf zeggen dat ze naar Syrië gaan als hulpverleners, voornamelijk om kinderen te helpen. Echter, volgens de Vlaamse krant 'De Morgen' twijfelen experts hieraan. Deze experts stellen immers dat het onmogelijk is om als vrouw alleen te verblijven in Syrië, bijgevolg is het vrijwel zeker dat ze er trouwen met Syriëgangsters.¹⁶

2.2.2. Sharia4Belgium

De families van Jejoen en Brian wijzen met een beschuldigende vinger naar *Sharia4Belgium*. Deze beweging zou de jongens geronseld en naar Syrië gestuurd hebben. In eerste instantie ontkende Jejoen dat zijn beslissing om naar Syrië te gaan beïnvloed werd door *Sharia4Belgium*. Later kwam hij hier echter op terug en verklaarde hij dat de beweging wel aan de basis van zijn vertrek lag.¹⁷

Van 25 oktober tot 1 november 2013 werd ook een jihadistisch opleidingskamp georganiseerd in de Ardennen. De meeste cursisten van deze opleidingen gaan uiteindelijk naar Syrië om te vechten en bijgevolg neemt de Belgische justitie deze opleidingskampen zeer ernstig. *Sharia4Belgium*-woordvoerder, Fouad Belkacem, zou een centrale rol spelen bij de rekrutering. Hij zou een groot aantal Belgische jihadisten naar het front in Syrië hebben gestuurd, waaronder ook minderjarige jongens en meisjes (Imran 2013b).

Sharia4Belgium werd opgericht op 3 maart 2010 en had zijn hoofdkwartier in Antwerpen. Op 8 maart 2012 heeft deze beweging zich ontbonden. In het persbericht dat het officiële einde aankondigde, werd echter gesteld dat “de leden hun goddelijke verplichtingen [niet] zullen verzaken” en dat ze begaan blijven met “het uitnodigen naar de islam, het oproepen tot het goede en het kwade

¹⁵ X, Jejoen Bontinck vrij onder strikte voorwaarden, 13 december 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1757779/2013/12/13/Jejoen-Bontinck-vrij-onder-strikte-voorwaarden.dhtml>, geraadpleegd op 8 april 2014.

¹⁶ X, Antwerpse vrouwen naar front in Syrië, 10 april 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1848645/2014/04/10/Antwerpse-vrouwen-naar-front-in-Syrie.dhtml>, geraadpleegd op 15 april 2014.

¹⁷ X, Jejoen Bontinck vrij onder strikte voorwaarden, 13 december 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1757779/2013/12/13/Jejoen-Bontinck-vrij-onder-strikte-voorwaarden.dhtml>, geraadpleegd op 9 april 2014.

verbieden”.¹⁸ Volgens *Sharia4Belgium* zijn dit “fundamentele plichten voor elke moslim”.¹⁹ De motieven van de beweging, toen deze werd opgericht, werden door Abu Faris, een prominent lid, uitgelegd in een video:

Sharia4Belgium werd opgericht omdat er behoefte aan was. Er was een verkeerd beeld van de islam. Islamitische zaken zoals jihad, takfir et cetera werden niet begrepen en werden niet onderwezen door onze ouders noch door de imams. Een van de redenen waarom de vereniging is opgericht, was om de democratie in haar geheel te verwerpen en te vernietigen (Van San 2013:11).

Sharia4Belgium zou opgericht zijn om de islam te presenteren in zijn zuiverste vorm, namelijk de islamitische leer volgens de Koran en de Soenna. De beweging zou ook twee doelen hebben gehad. Het eerste doel veronderstelde “het herstellen van Allah’s recht op aarde en erop toezien dat het nageleefd wordt” (Van San 2013:13). Zo stelden de aanhangers van *Sharia4Belgium* dat

[m]oslams en niet-moslams over de gehele wereld onderdrukt [worden]. Er zijn veel jamaa’aat (aangesloten organisaties) die worstelen tegen de onderdrukking die het resultaat is van de invoering en naleving van menselijke, imperfecte wetten. Aldus is het onze doelstelling om de gehele mensheid te bevrijden van deze ware slavernij: het gehoorzamen en naleven van wetten die gemaakt zijn door mensen die zelf uit een druppel sperma voortkomen en in een rottend lichaam zullen eindigen. We willen dat er vrijheid, eerbaarheid en rechtvaardigheid komt door het accepteren en implementeren van Allah’s wetten (Van San 2013:13).

Het tweede doel was het aanmoedigen van andere jamaa’aat om te werken voor dezelfde principes:

We willen, met de wil van Allah, verschillende groepen die elkaar niet kennen maar verbonden zijn door hun religie, de religie van de Ahloel Soennah wa-l Djamaa’ah, bij elkaar brengen om elkaar te leren kennen en om zij aan zij samen te werken. Deze wederzijdse samenwerking brengt eenheid en eenheid brengt kracht en met kracht en het juiste geloof komt de hulp van Allah (de Verhevene). We claimen niet dat wij de leiders zouden moeten of kunnen zijn van deze grootse taak, maar wij hopen dat we de jamaa’aat onze onvoorwaardelijke steun kunnen geven, waar zij zich ook mogen bevinden op deze aarde van Allah (Van San 2013:13-4).

Deze twee doelen zouden, aldus de oprichters van de beweging, alleen maar gerealiseerd kunnen

¹⁸ X, Sharia4Belgium stopt ermee, 8 oktober 2012, http://www.standaard.be/cnt/dmf20121008_00326293, geraadpleegd op 9 april 2014.

¹⁹ Ibid.

worden

aan de hand van mensen die offers aan de frontlinies brengen en niet alleen van boeken, tapes en dergelijke. Ware kennis is kennis die uitgevoerd wordt met Taqwa [vroomheid], dus het benodigt een combinatie van kennis en vechten aan de frontlinies en niet louter boeken lezen en het negeren van de onderdrukking op aarde. Het is waarlijk een eer om de helper te zijn van – of te behoren tot – deze mensen die zich hedendaags aan de frontlinies bevinden (Van San 2013:14).

Het is onduidelijk hoeveel leden *Sharia4Belgium* heeft en hoeveel jongeren sympathie hadden (of nog hebben) voor het gedachtegoed van deze organisatie. Ayfer Erkul, buitenlandredacteur van ‘De Morgen,’ argumenteert dat het ledenaantal zou schommelen tussen 60 à 80 leden. Het is echter niet bekend waar hij deze getallen vandaan heeft gehaald. De Vlaamse krant ‘Het Laatste Nieuws’ stelt dat de organisatie 400 à 500 actieve leden heeft. Ook hier is echter niet bekend waar deze getallen vandaan komen. *Sharia4Belgium* zei in het persbericht, waarin ze het einde van de organisatie aankondigden, dat ze honderden actieve leden over heel België telden en stelt de organisatie dat ze geëvolueerd waren naar een wereldwijde beweging met meerdere takken, namelijk: *Sharia4Holland*, *Sharia4America*, *Sharia4Pakistan* en *Sharia4Australia* (Van San 2013:8). Uit de video’s van de organisatie blijkt wel dat er in de beginperiode maar één leider was: de eerdergenoemde Fouad Belkacem. Meestal werd hij niet in beeld gebracht als de leider, maar eerder als ‘woordvoerder.’ Vrijwel in elk interview en videoboodschap geeft hij het belang aan van de invoering van de sharia over de gehele wereld en “naar de verderfelijke democratie die alleen maar ellende had voortgebracht” (Van San 2013:18). Anno 2014 riskeert Belkacem, samen met 45 andere verdachten, vijf tot twintig jaar gevangenisstraf voor lidmaatschap of leiderschap van een terroristische organisatie.²⁰ Dit is het resultaat van een twee-jaar durend onderzoek door de federale politie van Antwerpen. Het onderzoek zou ook gericht zijn geweest op “moslims die radicalisme prediken en die jongeren ronselen voor de strijd in Syrië”.²¹ Momenteel zitten slechts twee verdachten, waaronder Belkacem, nog in de gevangenis. Acht anderen zijn ondertussen weer vrijgelaten en de 36 andere verdachten zijn nog steeds in Syrië aan het vechten.²²

2.3. De institutionalisering van de islam in België

²⁰ X, Fouad Belkacem en 45 andere leden Sharia4Belgium riskeren tot 20 jaar cel, 2 april 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1838512/2014/04/02/Fouad-Belkacem-en-45-andere-leden-Sharia4Belgium-riskeren-tot-20-jaar-cel.dhtml>, geraadpleegd op 9 april 2014.

²¹ X, Terreuractie tegen ‘salafistische en jihadistische Sharia4Belgium’, 16 april 2013, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/terreuractie-tegen-salafistische-en-jihadische-sharia4belgium/article-normal-92525.html>, geraadpleegd op 9 april 2014.

²² X, Fouad Belkacem en 45 andere leden Sharia4Belgium riskeren tot 20 jaar cel, 2 april 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1838512/2014/04/02/Fouad-Belkacem-en-45-andere-leden-Sharia4Belgium-riskeren-tot-20-jaar-cel.dhtml>, geraadpleegd op 9 april 2014.

Moslimmigranten uit Marokko bevinden zich al sinds 1910 in België, ten gevolge van de Franse kolonisatie van Marokko. Pas vanaf de jaren zestig steeg het aantal moslimmigranten in België sterk. In 1964 werden immers twee bilaterale overeenkomsten voor arbeiders met Marokko en Turkije ondertekend. In 1969 en 1970 werden ook overeenkomsten getekend met Algerije en Tunesië. Er wordt uitgegaan van het feit dat de aanwezigheid van moslims in België terug geleid kan worden tot een periode van belangrijke economische ontwikkelingen en welvaart. Het waren niet alleen gastarbeiders die naar België kwamen, uiteindelijk was er ook sprake van “gezinsherenigingen en -samenstellingen, de geboorte van nieuwe generaties op Europese bodem, de aankomst van studenten waarvan een groot deel zich definitief vestigde, politieke vluchtelingen en mensen zonder papieren, maar ook de bekering van een aantal ‘autochtone Belgen’” (Bousetta, Maréchal et al. 2004:6).

Het immigrantenbeleid dat gevoerd werd in België ging in eerste instantie niet om integratie. Shadid en Van Koningsveld (2008) stellen dat men het belangrijker vond dat de immigranten hun tijdelijke verblijf zo aangenaam mogelijk zou zijn. Het verhaal van de erkenning en de institutionalisering van de islam in België begint wel al in de jaren zestig. Zo richtte een groep islamitische studenten en Albanese vluchtelingen een vereniging op begin jaren zestig en in 1962 vroeg deze vereniging aan de minister van Justitie of zij het Oosters Paviljoen (van de expo van 1897) wilden toekennen aan de islamitische gemeenschap in België. De minister van Justitie ging hier echter niet op in. Hierna namen de ambassades van de islamitische landen zoals Tunesië, Saoedi-Arabië en Marokko al snel de controle over de vereniging. Uiteindelijk werd de vereniging in 1968 erkend als de internationale vereniging Islamitisch Cultureel Centrum (ICC) (Kanmaz & Zemni 2008). Het ICC moest gaan dienen als een gebedsplaats, een cultureel centrum en als een coördinatiepunt voor moskeeën (Shadid & Van Koningsveld 2008). Het toekennen van rechtspersoonlijkheid aan het ICC was een belangrijke stap in de erkenning van de islamitische religie in België (Kanmaz & Zemni 2008).

Vanaf deze periode wilde men ook dat de islam als eredienst erkend zou worden. In 1974 werd het ‘wetsvoorstel houdende de erkenning van de islamitische eredienst’ unaniem goedgekeurd. De indieners van de wetsvoorstellen hadden namelijk geargumenteed dat men bezorgd was over de regeling van de islamitische eredienst omdat er grote groepen moslimleerlingen naar scholen gingen waar dat een regeling voor het islamonderricht ontbrak omdat de erkenning er niet was. De erkenning zou ervoor zorgen dat er een orgaan gecreëerd zou worden die “de organisatie van de cultus in de praktijk vorm kon geven en die als gesprekspartner voor het beleid zou functioneren” (Kanmaz & Zemni 2008:3). De redenen waarom de islamitische eredienst werd erkend lopen uiteen; aan de ene kant wordt gesteld dat het om een oprechte bekommernis over de situatie van de moslimleerlingen ging, maar anderen zijn van mening dat het ging over een vorm van een ruilactie omtrent de ingevoerde migratiestop van 1974 (Kanmaz & Zemni 2008). Volgens Foblets (2005) voerde men deze migratiestop in omdat de overheid tot het besef was gekomen dat de internationale menselijke mobiliteit moeilijker onder controle was te houden dan verwacht en omdat de meerderheid van de

gastarbeiders wilden blijven. Door de migratiestop in te voeren, zou men dus terug controle krijgen over de situatie. De migranten hadden echter nog steeds recht op gezinshereniging en konden zij een aanspraak doen op bescherming dankzij de arbeidsimmigratieovereenkomsten die een clausule bevatten die gezinshereniging toeliet en het Asielverdrag van Genève in 1951.

2.3.1. Op zoek naar een islamitische gesprekspartner voor de Belgische overheid

Na de erkenning van de islam in België in 1974 ontstond echter de vraag wie de gesprekspartner zou worden voor de overheid. De islam kent namelijk geen hiërarchische religieuze structuur, zoals de Katholieke Kerk. De Belgische overheid stond “tegenover een zeer diverse moslimgemeenschap die nauwelijks georganiseerd was, verschillende geloofsovertuigingen bevatte en [...] ook een verschillende positie aan islam, zowel in hun persoonlijke leven als binnen de (Belgische) staatsstructuren, toekende” (Kanmaz & Zemni 2008:4). Daarnaast bestond er ook een spanning tussen de constructie van een ‘Belgische’ islam en een ‘islam van de herkomstlanden, iets wat volgens Kanmaz en Zemni (2008) een rode draad blijft in de institutionalisering van de islam in België. Hierbij stellen zij wel dat het niet zozeer gaat om theologische, filosofische of ideologische verschillen, maar om de vrees van de herkomstlanden om hun invloed op de ‘Belgische’ moslims te verliezen.

Men kan zich in feite afvragen waarom de Belgische overheid eiste van de moslims om een representatief orgaan op te richten. Kanmaz en Zemni (2008) argumenteren dat men ook niet heeft gekeken naar de representativiteit van de Katholieke Kerk voor alle Belgische katholieken of naar de representativiteit van de joodse organisatie Hebreeuwse Synode. Zoals later in dit hoofdstuk verduidelijkt zal worden, zorgt artikel 21 van de Belgische grondwet ervoor dat religies de vrijheid hebben om zich te organiseren hoe zij dat wensen (Stox 2004-05). Hier kan men dus de vraag stellen in hoeverre de overheid de grenzen heeft overschreden van artikel 21 door hun tussenkomst in de organisatie van een eredienst, ook al had men goede intenties (Kanmaz & Zemni 2008).

2.3.1.1. Het Islamitisch Cultureel Centrum

De juridische erkenning van de islam in 1974 kende voor lange tijd geen uitvoering in de praktijk omdat men er niet in slaagde om tot een representatief orgaan van de islam in België te komen. De Belgische overheid kende wel een belangrijke rol toe aan het ICC. Zo werd het ICC gezien als de officiële islamitische vertegenwoordiger en gesprekspartner en zag de overheid geen probleem in de vooraanstaande positie van de diplomatieke vertegenwoordiging (van Saoedi-Arabië en Marokko) in het ICC. Naast het dienen als gebedsplaats, een cultureel centrum en als een coördinatiepunt voor moskeeën, moest het ICC nu ook zorgen voor de opleiding en aanstelling van islamitische geestelijken en het aanstellen van leerkrachten voor het islamitisch godsdienstonderwijs. Enige tijd later kwam het ICC wel onder vuur te staan vanwege nationale en internationale gebeurtenissen. Op nationaal niveau ontstonden er problemen in het islamitisch onderwijs omdat islamleerkrachten ervan verdacht werden het fundamentalistisch gedachtegoed te verspreiden. Vanaf het einde van de jaren tachtig werd er

automatisch een link gelegd tussen migranten, moslims en ‘fundamentalisten.’ Door de kwestie van de islamleerkrachten werd er kritiek geuit op het ICC omdat het ICC namelijk de leerkrachten aanduidde en benoemde. Om deze reden werd de bevoegdheid van het ICC voor twee jaar ontnomen. Naast deze kwestie ontstond ook het idee van een ‘islamitisch gevaar’ door de moord op de imam-directeur van het ICC en de oprichting van de eerste islamitische basisschool. Wegens het ‘islamitische gevaar’ verwerfde in Vlaanderen de anti-immigranten en anti-islam partij ‘Vlaams Blok’ electorale successen. In Brussel weigerde Charles Piqué (PS), minister-president van het Brussels Gewest, vanaf 1987 nog toestemming te geven voor het islamonderwijs in de gemeentelijke scholen. Zijn argument was dat er geen representatieve instantie was die als gesprekspartner kon optreden om de islamleerkrachten aan te duiden. Ondanks de wet van 1974 konden er vanaf dat moment geen lessen islamonderricht verschaft worden. Op internationaal niveau ontstonden er ook allerlei problemen, zoals de Amerikaanse luchtaanvallen op Libië in 1986, de Rushdie-affaire, de hoofddoelkwesties in Frankrijk en de eerste Golfoorlog. Deze gebeurtenissen hadden namelijk een impact op de moslimgemeenschappen in België. Ze wilden zichzelf als gesprekspartner naar voren schuiven en hierdoor wilden ze zich losmaken van de invloed van Saoedi-Arabië en de Islamitische Wereldliga (Kanmaz & Zemni 2008).

2.3.1.2. De oprichting van de Executief van Moslims in België

Sinds 1974 is de Belgische overheid dus op zoek naar een representatief orgaan van de islam in België. Hoewel het ICC van 1968 tot 1990 functioneerde als gesprekspartner, beschouwde zowel de Belgische overheid als de moslimgemeenschap het ICC niet als representatief omdat het onder andere beïnvloed werd door Saoedi-Arabië. Om dit probleem het hoofd te bieden, nam de Belgische overheid in 1993 het initiatief om verschillende partijen samen te brengen. Dit leidde tot de oprichting van de Voorlopige Executieve. Vanaf toen konden de voorbereidingen genomen worden voor bestuursverkiezingen. In 1998 vonden de eerste verkiezingen plaats voor de Executief van de Moslims van België (EMB). Maar al snel ontstonden er problemen die later zouden leiden tot de ontbinding van de EMB. Zo waren er namelijk etnische en theologische verschillen en was er sprake van zowel Franstalige als Vlaamse gemeenschappen en dit zorgde voor interne frictie (Loobuyck & Meier 2013). Daarenboven werden verkozen kandidaten gescreend door de Belgische staatsveiligheid nadat zij waren verkozen om extremistische moslims te weren van de EMB. Uiteindelijk werden ook enkele kandidaten afgewezen omdat zij beschouwd werden als ‘gevaarlijke fundamentalisten.’ Deze afgewezen kandidaten protesteerden hiertegen wat tot gevolg had dat de EMB niet vlot kon functioneren (Kanmaz 2002).

De EMB besloot in 2003, na een aantal veelbewogen jaren, om zich te ontbinden en werden er nieuwe verkiezingen georganiseerd voor een raad van bestuur. De resultaten van de verkiezingen in 2005 waren echter niet representatief omdat de Marokkaanse gemeenschap – één van de grootste moslimgemeenschappen in België - de verkiezingen had geboycot, waardoor deze gemeenschap niet

vertegenwoordigd werd. Er werd ook beslist dat de EMB opgesplitst zou worden in twee, waardoor zowel Vlaanderen als Wallonië hun eigen afdeling zouden hebben met een eigen directeur en personeel, zodat taal geen probleem meer zou vormen. Maar de problemen waren nog niet voorbij, in 2007 werd de EMB immers beschuldigd van fraude en dit zorgde ervoor dat de EMB uiteen viel. Men heeft nog geprobeerd om de EMB terug bij elkaar te brengen, maar deze pogingen faalden. Derhalve nam de EMB gezamenlijk ontslag in 2008. Het mandaat van de EMB zou wel nog doorlopen tot 31 december 2009, echter, de minister van Justitie verlengde hun termijn tot 2012 (Loobuyck & Debeer et al. 2013). In maart 2014 kwam het nieuws dat er een nieuwe EMB was geïnstalleerd. Bij deze verkiezing werden bijna 300 moskeeën betrokken en hierdoor was dit de eerste verkiezing waarbij de hele moslimgemeenschap gerepresenteerd werd. De EMB telt op dit moment 17 leden waarvan zes Nederlandstaligen en één vrouw (Matyn 2014).

Het creëren van een officiële, representatieve moslimraad en de institutionele moeilijkheden die hierbij ervaren werden, kan beschouwd worden als een belangrijke reden waarom de implementatie van de erkenning van de islam in België zo lang duurde (Loobuyck en Meier 2013). Uit hun onderzoek blijkt ook dat de Vlaamse imams negatief staan ten opzichte van de EMB. Ze hebben er namelijk weinig vertrouwen in en stellen dat de EMB in veel opzichten ervoor gezorgd heeft dat de integratie van de islam in België er alleen maar moeilijker door werd. Een voorbeeld hiervan is dat pas in 2007, 33 jaar na de officiële erkenning, de allereerste moskeegemeenschappen werden erkend. De slechte werking van de EMB, de hoge eisen die de Vlaamse overheid stelt aan moskeeën die erkend willen worden en het opstellen van een aanvraagdossier dat veel tijd en kennis vraagt, zijn hier onder andere oorzaken van.

[Z]o moet de aanvraag een inventaris van het patrimonium bevatten, een financieel plan voor de komende drie jaar, en een toelichtende nota waarin wordt aangegeven wat de maatschappelijke relevantie is van de geloofsgemeenschap, hoeveel gelovigen er zijn, op welke manier het Nederlands wordt gebruikt, hoe de contacten met de bestuurlijke overheid van de gemeente zijn georganiseerd en hoe de geloofsgemeenschap zich inschakelt in de lokale gemeenschap van de gemeente. De moskeegemeenschap moet verder ook een schriftelijke verklaring ondertekenen waarin ze zich verbindt tot een correcte toepassing van de wetgeving inzake het gebruik van het Nederlands in bestuurszaken, ze moet garanderen dat de bedienaar van de eredienst die er werkzaam is de Vlaamse inburgeringscursus heeft doorlopen, ze moet garanderen dat het geen activiteiten zal toelaten die indruisen tegen de grondwet en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en geen mensen in de werking en in bestuursorganen zal toelaten die oproepen tot geweld of dingen verkondigen die indruisen tegen de grondwet en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (Loobuyck 2012).

Een gevolg hiervan is dat dit voor de onervaren vrijwilligers die werkzaam zijn binnen de moskeegemeenschappen te moeilijk is en wordt de erkenningsprocedure ervaren als ontmoedigend. Bovendien kunnen aanvragen die afgewezen werden frustratie en onbegrip creëren, aldus Loobuyck (2012).

2.4. Scheiding tussen kerk en staat in België

2.4.1. Geschiedenis

De geschiedenis van de scheiding tussen kerk en staat in België begint in 1815. Tussen 1815 en 1830 ontstonden er in het Zuiden van het Koninkrijk der Nederlanden twee oppositiebewegingen; de katholieke en de liberale oppositie (Stox 2004-05). De eerstgenoemde oppositie verzette zich tegen de godsdienst- en schoolpolitiek van koning Willem I. De liberale oppositie wilde “een parlementair regime, een rechtstreeks verkozen wetgevende macht, het principe van ministeriële verantwoordelijkheid en de erkenning van een aantal vrijheden, waaronder de godsdienstvrijheid en de vrijheid van onderwijs” (Stox 2004-05:40). Vanaf 1827 groeiden deze opposities steeds meer naar elkaar toe en in 1828 resulteerde dit in de Unie der opposities. In feite was slechts een minderheid van deze Unie der opposities voorstander van een afscheuring van het Koninkrijk der Nederlanden, maar de Juli-revolutie in Parijs op 27 juli 1830 zorgde ervoor dat men ook in Brussel in opstand kwam. Dit leidde tot een nieuwe politieke revolutie die zou bijdragen aan de onafhankelijkheid van België (Stox 2004-05).

Het opstellen van een grondwet was één van de belangrijkste taken voor de nieuwe Belgische staat en uiteindelijk werd de Belgische grondwet in 1831 geschreven (Stox 2004-05). In deze Grondwet werd ook de basis gelegd voor de relaties tussen de kerk en de staat in België en werden er vier artikelen voor dit onderwerp opgesteld. Door de jaren heen zijn er enkele wijzigingen aangebracht in de grondwet, maar de hoofdbeginselen over de relaties tussen de kerk en de staat zijn altijd hetzelfde gebleven (Torfs 1996). De vier artikelen zijn een voorbeeld van de Belgische politieke traditie van regeren door middel van consensus. Zo ijverden de liberalen in 1830 voor de bovenvermelde vrijheden en wilden zij dat de regering de controle had over de kerk. Hier gingen katholieke politici en de kerk in België niet mee akkoord, maar uiteindelijk deden zowel de katholieken als de liberalen toegevingen bij het opstellen van de Belgische Grondwet (Torfs 1996, Stox 2004-05).

2.4.2. De huidige situatie

De verhouding tussen kerk en staat kan als volgt gedefinieerd worden:

De verhouding tussen Kerk en Staat heeft betrekking op de relaties tussen de verschillende religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen en hun leden enerzijds en de overheid anderzijds, alsook op de regelgeving die deze relaties beheerst (Stox 2004-05:39).

Wel moet hierbij gesteld worden dat het begrip ‘Kerk’ ook naar andere geloofsovertuigingen en niet-confessionele levensbeschouwingen verwijst dan enkel de christelijke godsdiensten (Stox 2004-05). België heeft een grote katholieke meerderheid; ongeveer 75 procent van de bevolking behoort tot de katholieke kerk. Twee procent van de bevolking, vanwege de immigratiegolf in de jaren '60, behoort tot de islam en hierdoor is de islamitische religie in België de op één na grootste religie. Tenslotte is ongeveer één procent van de bevolking protestants en 0,3 procent joods (Torfs 1996).

Zoals hierboven vermeld werd, worden de relaties tussen de kerk en de staat in België geregeld door vier artikelen die in de Grondwet zijn opgenomen van 1831, namelijk: artikelen 19, 20, 21 en 181. Het eerste artikel, artikel 19, waarborgt de vrijheid van eredienst (Torfs 1996). Dankzij dit artikel wordt het behoren tot een bepaalde geloofsovertuiging beschermd en wordt ook het bekeken naar een andere geloofsovertuiging beschermd. (Stox 2004-05). In de Grondwet is echter een uitzondering voorzien zodat elke misdaad die deze vrijheid van eredienst misbruikt, bestraft kan worden. De negatieve tegenhanger van artikel 19 is artikel 20 en houdt in dat geen enkele persoon gedwongen kan worden om bijvoorbeeld deel te nemen aan bepaalde rituelen (Torfs 1996). Ten derde biedt artikel 21 religies dan weer de vrijheid om zich intern te organiseren volgens hun eigen wensen (Stox 2004-05). De staat mag dus niet tussenkomen bij de aanstelling van religieuze voorgangers van welke cultus dan ook. Daarnaast verbiedt artikel 21 de regering te corresponderen met kerkelijke autoriteiten en mogen zij niet gecensureerd worden door de regering (Torfs 1996).

Op zich is de inhoud van artikelen 19, 20 en 21 niet opmerkelijk. Het enige opvallende concept betreffende de verhoudingen tussen kerk en staat kunnen we terugvinden in artikel 181. Dit artikel stelt namelijk dat religieuze voorgangers van een cultus uitbetaald worden door de staat, iets wat ook voorkomt in Luxemburg en in het oosten van Frankrijk (Alsace-Moselle). Dit geldt echter niet voor alle religieuze voorgangers van elke cultus. Enkel diegenen waarvan de cultus officieel erkend is, krijgen een salaris of een pensioen. Bovendien hebben erkende levensbeschouwingen recht op “financiering van levensbeschouwelijke vakken in het officieel onderwijs; uitzendtijd op openbare radio- en televisiezenders en subsidies voor materiële goederen en huisvesting voor bedienaars van de eredienst” (Franken & Loobuyck 2012:17). Met de subsidiëring van de materiële goederen bedoelt men onder andere dat de gebouwen van erkende religies worden gesubsidieerd bij het bouwen, verbouwen, uitbreiden en bij buitengewone herstellingen (Beersmans 2007). De erkenning wordt niet bepaald aan de hand van de religieuze inhoud van een cultus, want dit zou de religieuze vrijheid schenden. Het wordt daarom bepaald door te kijken naar wat de sociale waarde van de cultus is (Torfs 1996). Hiermee wordt bedoeld dat de religie een groot aantal aanhangers moet vertegenwoordigen, gestructureerd moet zijn, al verschillende decennia in België aanwezig moet zijn en “een maatschappelijk belang [moet] vertegenwoordigen en niet tegen de maatschappelijk orde [mag] indruisen” (Franken & Loobuyck 2012:17). Op dit moment zijn zes denominaties erkend door de staat: de Rooms-Katholieke Kerk, het protestantisme, het jodendom, het anglicanisme, de Grieks en

Russische orthodoxe kerken en de islam (Torfs 1996). Later in dit hoofdstuk wordt duidelijk dat de erkenning van de islam heel wat moeilijkheden heeft gekend. Er wordt aangenomen dat de Katholieke Kerk in België een bevoorrechte positie heeft onder de legaal erkende kerken. De andere kerken zijn ook erkend, maar worden beschouwd als minder belangrijke religies voor de samenleving (Torfs 1996).

De uitdrukking ‘scheiding tussen kerk en staat’ wordt in België vaak gebruikt om het Belgische kerk en staat systeem te beschrijven, maar wordt vrijwel nooit geassocieerd met de term *laïcité*, zoals in Frankrijk. Zelfs de term ‘scheiding’ kan beschouwd worden als een slechte keuze als er gekeken wordt naar de terminologie van het woord. De term is namelijk ontoereikend als het inhoudt dat de kerken en de staat in België niets met elkaar te maken hebben, want artikel 181 komt niet overeen met deze bepaling van de term. Maar als de beschrijving van de term ‘scheiding’ geen totale afwezigheid van contact impliceert tussen de kerken en de staat, dan kan de term wel gebruikt worden in België. Een uitdrukking die het Belgische kerk en staat systeem beter zou kunnen bevatten is ‘wederzijdse onafhankelijkheid’. Aan de ene kant veronderstelt deze uitdrukking dat de religieuze vrijheid bestaat, maar aan de andere kant ook dat er een wederzijds aanzien bestaat, namelijk de acceptatie van de ander zijn religie (Torfs 1996). Daarnaast handelt de staat vanuit een positieve religieuze neutraliteit, wat inhoudt dat de staat de vrije ontwikkeling van religieuze en institutionele activiteiten aanmoedigt en hierbij niet hun onafhankelijkheid afneemt. Als men de term *laïcité* dus zou opnemen in de Belgische grondwet, dan betekent dit dat de huidige regeling gewijzigd zou moeten worden (Torfs 1996).

Een voorbeeld hiervan is dat in 2013 het hoofddoekenverbod in Gent teniet werd gedaan. Hierover zei Naima Charkaoui dat “de etnisch-culturele minderheden deze beslissing zien als de erkenning van hun godsdienstvrijheid”.²³ Ook al gold het verbod officieel voor alle levensbeschouwelijke tekens, toch waren het voornamelijk de moslimvrouwen, volgens het Minderhedenforum, die werden geïsoleerd.²⁴ Vanaf 2013 mogen loketambtenaren dus terug uiterlijke kenmerken van religieuze, levensbeschouwelijke, filosofische, ideologische of politieke aard dragen.²⁵ Over het hoofddoekenverbod in Gent schreef advocaat Abderrahim Lahlali in 2009:

De vraag die we ons moeten stellen is deze: worden door het dragen van een religieus symbool – wat een hoofddoek is – de principes van de scheiding kerk-staat en de neutrale overheid geschonden? Uiteraard niet. [...] Integendeel: deze principes moesten minderheden bestaansrecht geven en godsdienstvrijheid mogelijk maken. [...] Dit garandeert dat de de (sic)

²³ X, “Uitgestoken hand naar moslima’s”, 28 mei 2013, <http://nieuws.vtm.be/binnenland/48363-uitgestoken-hand-naar-moslimas>, geraadpleegd op 12 augustus 2014.

²⁴ Ibid.

²⁵ X, Gent heft na debat van vier uur hoofddoekenverbod op, 27 mei 2013, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1641012/2013/05/27/Gent-heft-na-debat-van-vier-uur-hoofddoekenverbod-op.dhtml>, geraadpleegd op 12 augustus 2014.

samenleving niet door één levensbeschouwing ingepalmd wordt en dat de samenleving zich inhoudelijk niet kan bemoeien met levensbeschouwelijke kwesties (Lahlali 2009).

De advocaat argumenteert dus dat het dragen van een hoofddoek als loketambtenaar het principe van de scheiding tussen kerk en staat in België niet schendt, omdat er sprake is van een wederzijdse onafhankelijkheid. De Belgische overheid mag dus niet ingrijpen in religieuze kwesties, tenzij er een misdaad wordt begaan die de godsdienstvrijheid misbruikt, en moet er tegelijkertijd een wederzijdse acceptatie bestaan van elkaars levensbeschouwingen.

2.5. Conclusie

In dit hoofdstuk werd er specifiek naar de Belgische context gekeken. In eerste instantie werd er gekeken naar de stand van zaken betreffende Syriëgangers uit België. Hierin werd duidelijk dat heel wat Belgische moslimjongeren, waaronder ook minderjarigen, al zijn afgereisd naar Syrië. Vervolgens werd er gekeken naar de institutionalisering van de islam in België. Gesteld kan worden dat, ondanks verschillende pogingen en goede intenties, de institutionalisering niet altijd van een leien dakje is gelopen. Het moge duidelijk zijn dat, 40 jaar na de erkenning van de islam als een eredienst in België, er nog steeds kwesties zijn, zoals de erkenningsprocedure van moskeeën, die verbeterd kunnen worden. De oprichting van een nieuw EMB is echter al een stap in de goede richting. In hoofdstuk 5 zal duidelijk worden dat dit van invloed kan zijn op de gemeentelijke aanpak van radicalisering. Zoals voorheen al duidelijk werd gemaakt, kunnen de visies betreffende de scheiding tussen kerk en staat verschillen per land. Daarom werd in dit deel ook gekeken naar hoe de scheiding tussen kerk en staat zich in België manifesteert zodat later in deze scriptie gekeken kan worden naar hoe de Belgische visie op de scheiding tussen kerk en staat geïnterpreteerd wordt op het gemeentelijke niveau.

De volgende hoofdstukken zullen focussen op de data die verzameld zijn aan de hand van interviews en literatuurstudie. Hierbij zal de data ook gekoppeld worden aan de theorieën die genoemd zijn in het theoretisch kader en de context. Op deze manier zal onderzocht worden hoe het antiradicaliseringsbeleid zich in België heeft ontwikkeld op gemeentelijk niveau en hoe de gemeentelijke visie en praktijk begrepen kan worden vanuit hun visie op de scheiding tussen kerk en staat.

Hoofdstuk 3

Het landelijke antiradicaliseringsbeleid

3.1. Inleiding

In deze eerste paragraaf, die betrekking heeft op de verzamelde data, ligt de focus op de eerste deelvraag van het onderzoek, namelijk: Hoe heeft het antiradicaliseringsbeleid zich in België de laatste jaren ontwikkeld op landelijk niveau? Zo zal er gekeken worden naar welke eigenschappen tekenend zijn voor de Belgische aanpak. Vervolgens zal de huidige landelijke aanpak waarin het preventieprogramma van gewelddadige radicalisering centraal staat beschreven worden. Ten derde zal er gekeken worden naar de relatie tussen de EMB en de federale regering omdat dit, zoals duidelijk werd in het vorige hoofdstuk, ook een invloed heeft op het beleid dat gevoerd wordt ten opzichte van de aanpak van radicalisering. Tot slot zal ook de Vlaamse aanpak beschreven worden, omdat sommige bevoegdheden per gewest ingevuld worden.

3.2. Kenmerken van de Belgische aanpak van radicalisering

Er zijn drie eigenschappen die tekenend zijn voor de Belgische aanpak van radicalisering, namelijk empathie voor ‘de ander’, de voedingsbodem aanpakken en de nadruk leggen op het respecteren van de mensenrechten (Coolsaet & Struye De Swielande 2007). Deze kenmerken zullen hieronder gedetailleerder besproken worden.

De periode 1985-1992 in België wordt beschouwd als een leerproces voor de Belgische politie-eenheden. Tijdens deze periode heeft men kennis kunnen verwerven doordat men te maken kreeg met islamitische terroristen en de *Groupe Islamique Armé* (GIA). De politie en de inlichtingendienst kwamen in deze periode tot de conclusie dat niet de moslimgemeenschappen op zich gevaarlijk waren en dat er met hen een samenwerking aangegaan moest worden om de gemeenschappelijke problematiek van leden en groepen die zich aan de randen van deze gemeenschappen bevonden en waarbij radicalisering ook plaatsvond, boven te komen. Hierbij werd aandacht besteed aan het gebruik van taal die niet gericht was op stigmatisering, zowel bij de politieke overheden als bij de ordehandhavers (Coolsaet & Struye De Swielande 2007). Volgens de auteurs was dit in deze periode een noodzaak omdat, zoals eerder geschreven, in deze periode de extreem rechtse partij ‘Vlaams Blok’ electorale successen had verworven en hierbij polariserende retoriek hanteerde. Aan de hand hiervan komt het kenmerk ‘empathie’ tot uiting.

Het tweede kenmerk is ‘de voedingsbodem aanpakken.’ Al snel kwamen de politie en de inlichtingendiensten tot het besef dat religie niet aan de basis lag voor radicalisering, maar frustraties in combinatie met de zoektocht naar de eigen identiteit. Dit komt overeen met wat Gielen (2008) en Noppe en Hellinckx (et al. X) beschrijven over de eerste fase van het radicaliseringsproces. Men kwam hierdoor tot de conclusie dat men de voedingsbodem moest begrijpen en moest aanpakken. Een

andere overeenkomst met Noppe en Hellinckx (et al. X) is dat, sinds de periode 1985-1992, frustraties en achterstand beschouwd worden als belangrijkste katalysators van radicalisering in België. Zo kwam men er in de jaren '90 achter dat radicalisering toenam onder achtergestelde jongeren van Arabische afkomst, waarbij hun moslimachtergrond, hun etnische afkomst en het gebrek aan kansen een vruchtbare combinatie vormde voor rekrutering door radicale groepen en, sinds 2004, ook voor zelfradicalisering. Evenzeer speelden internationale gebeurtenissen een rol, zoals de oorlog in Irak, het conflict Israël-Palestina of zelfs de oorlog in Libanon in 2006. Hierbij werd al duidelijk dat jongeren zich aangetrokken voelen tot jihadistische strijdtoneelen over de gehele wereld (Coolsaet & Struye De Swielande 2007). De houding van de ordehandhaving kwam overeen met de houding van de Belgische overheid, aldus de auteurs. Zo verklaarde Laurette Onkelinx in 2004, toenmalig minister van Justitie, dat de ordehandhaving bijgestaan zou worden om achter de motieven en redenen die de voedingsbodem versterken te komen en deze te analyseren (Coolsaet & Struye De Swielande 2007).

Het laatste kenmerk van de Belgische aanpak van radicalisering is het belang van de fundamentele rechten. Hierbij stellen de auteurs dat er, zowel bij de ambtenaren als bij politici, de terughoudendheid bestaat om de fundamentele rechten aan te tasten in de naam van het gevecht tegen terrorisme (Coolsaet & Struye De Swielande 2007). De auteurs argumenteren dat het gevolg hiervan is dat er minder spanningen bestaan tussen advocaten en mensenrechtenactivisten aan de ene kant en de Belgische ordehandhaving en de overheid aan de andere kant, in tegenstelling tot andere Europese landen.

3.3. De huidige landelijke aanpak

3.3.1. Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering

Het document 'Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering,'²⁶ geschreven in 2013, begint met te stellen dat het bestaan van radicale ideeën verrijkend kan zijn voor de maatschappij en dat het op zich niet problematisch hoeft te zijn. Iedereen heeft immers het recht op het hebben van een eigen mening of overtuiging in een democratische samenleving. Het document stelt ook dat het hebben van radicale ideeën soms zelfs bevorderlijk kan zijn voor een maatschappelijke evolutie, maar dat er dan gebruik wordt gemaakt van democratische middelen.²⁷ Bij gewelddadige radicalisering is dit niet het geval. In dit preventieprogramma wordt gewelddadige radicalisering als volgt gedefinieerd:

[E]en proces waarin een individu of een groep, geïnspireerd op filosofische, religieuze, politieke of ideologische opvattingen, diepingrijpende verandering in de samenleving wenst door het gebruik van ondemocratische en gewelddadige middelen.²⁸

²⁶ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

²⁷ Ibid.

²⁸ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013:4).

De Federale regering wil, om de gewelddadige radicalisering tegen te gaan, een dubbel sociaal preventiebeleid ontwikkelen. Aan de ene kant zal de Federale regering de bestaande beleidsinitiatieven in diverse sectoren, waaronder onderwijs, integratie en tewerkstelling bijkomende ondersteuning geven. Aan de andere kant zullen zowel op federaal niveau als op het niveau van de gefedereerde entiteiten, bepaalde werkvormen uitgewerkt moeten worden, waarna deze op lokaal niveau georganiseerd moeten worden. Volgens dit document zal dit tweeledig beleid bijdragen aan “een integrale en geïntegreerde preventieve aanpak van radicalisering en polarisering”.²⁹

3.3.1.1. Zes multidisciplinaire assen van het preventieprogramma

Het preventieprogramma maakt gebruik van zes multidisciplinaire assen. Ten eerste wil men zich meer verdiepen in de kennis en de informatie over het fenomeen van gewelddadige radicalisering. Hierbij wil men ook dat informatie en ‘good practices’ worden uitgewisseld en dat er expertgroepen en –netwerken worden samengesteld. Deze informatie en kennis van de verschillende niveaus moet op nationaal niveau samengebracht worden. Op deze manier kan men elkaar versterken, kunnen de lokale overheden, eerstelijns werkers en maatschappelijke actoren beter ondersteund worden en kan er een beter inzicht komen in de impact en aanpak van de gewelddadige radicalisering. Om dit te bekomen is het, aldus het document, ook belangrijk dat er samengewerkt zal worden met de “verantwoordelijken van de oorspronkelijke gemeenschappen en de religieuze verantwoordelijken” en dat er partnerschappen worden opgesteld met Europese lidstaten die zich al bezighouden met de preventie van gewelddadige radicalisering en polarisering.³⁰

De tweede as houdt in dat men de gewelddadige radicalisering en polarisering wil voorkomen door de voedingsbodem te beperken. Om dit te bekomen moet er bijvoorbeeld een plan ter bestrijding van racisme, antisemitisme en islamofobie opgesteld worden op lokaal gewestelijk, gemeenschappelijke en federaal vlak. Aan de hand van deze tweede as wil men tevens het belang van sociaal werk, de sociale rollen van de lokale overheden en het maatschappelijk middenveld benadrukken. Aan de hand van sociaal werk, ook al zijn deze niet meteen gericht op gewelddadige radicalisering en polarisering, kunnen wel sociale frustraties vermeden worden, aangezien zij zich richten op “sociale cohesie, het vergroten van de gelijkheid van kansen op school en op de arbeidsmarkt, het vermijden van discriminatie en stigmatisering of het bevorderen van participatie en emancipatie”.³¹ Daarnaast stelt de federale overheid dat de lokale overheden op zoek moeten gaan naar aanvullende specifieke initiatieven die specifiek gericht zijn op preventie. Volgens de federale regering heeft ook het maatschappelijk middenveld een belangrijke sociale rol. Zo kan ook dit middenveld de sociale cohesie bevorderen en kan het sociale netwerken creëren waarin personen kunnen worden opgevangen. Ten derde wil men de weerbaarheid van kwetsbare individuen, jongeren, groepen en

²⁹ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013:7).

³⁰ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013:10).

³¹ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013:14).

gemeenschappen tegen gewelddadige radicalisering en polarisering verhogen. De weerbaarheid zou immers afnemen naarmate de maatschappelijke frustraties toenemen. Met de vierde as wil de federale overheid dat lokale, pedagogische, associatieve en mediagerichte preventiestrategieën ondersteund worden en dat de verschillende actoren ook betrokken, ondersteund en versterkt worden. Het preventieprogramma argumenteert dat lokale overheden belangrijke partners zijn voor de preventie en om een veilige en respectvolle samenleving te garanderen. Daarbij wordt er aangegeven dat zij instaan voor het realiseren van een effectief preventiebeleid omdat lokale overheden het vaakst in aanraking komen met radicaliseringsprocessen en zij de lokale context het beste kennen. Het is daarom dat er, bijvoorbeeld, aan de betrokken gemeenten de vraag werd gesteld om een lokale preventie- en bestrijdingsstrategie te ontwikkelen tegen radicalisering, een verantwoordelijke coördinator aan te duiden en om het verenigingsleven en de vertegenwoordigers van de betrokken religies erbij te betrekken. De federale overheid wil ook dat er een overleg wordt gestart op lokaal niveau met de afgevaardigden van de moskeeën, van de islamitische eredienst en van de verschillende sociale actoren die betrokken zijn. De laatste twee assen focussen zich voornamelijk op de media, specifiek het internet en de preventie van radicalisering en de-radicalisering in de gevangenissen.³²

3.3.1.2. Nationale preventiestrategieën

In 2013 werd een brochure verspreid die voornamelijk bestemd is voor jongeren en voor het verenigingsleven in de grote steden van België. Het doel van deze brochure is om “duidelijk te maken dat humanitaire acties het antwoord zijn op de nood van de Syrische bevolking en niet de strijd in Syrië”.³³ De brochure kan beschouwd worden als een preventiemaatregel, maar ook als een sensibiliseringsmiddel, waarbij de inzet van jongeren als jongvolwassenen afgestemd kan worden op humanitaire hulp en concrete acties die georganiseerd kunnen worden tijdens de zomermaanden.³⁴

Het doel van het preventieprogramma bestaat ook uit het uitwisselen van ‘*good practices*.’ Hiervoor is de minister van Binnenlandse Zaken Joëlle Milquet in april 2013 naar de Verenigde Staten geweest “om de Amerikaanse autoriteiten en de veiligheidsdiensten (CIA, FBI, enz.) te ontmoeten over hun beleid en technieken in de strijd tegen het terrorisme en het gewelddadig radicalisme”.³⁵ Ook heeft minister Milquet twee overlegnamiddagen georganiseerd met een zestigtal imams uit het gehele land. Tijdens deze overlegnamiddagen hebben zij de verschillende preventiemaatregelen besproken.

De politie wordt ook opgeleid om signalen op te merken van radicalisering, dit zijn de zogenaamde CoPPRa-opleidingen. CoPPRa staat voor *Community policing and prevention of radicalisation*. De doelstellingen van CoPPRa zijn: “[H]et ontwerpen van een zakboekje dat de eerstelijns politieambtenaar kan helpen om aandacht te hebben voor signalen van radicalisering in een vroeg stadium. [...] Daarop voortbouwend [wil CoPPRa] een opleiding aanbieden aan de

³² Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

³³ Belgische federale strategie tegen gewelddadige radicalisering (2013:6).

³⁴ Belgische federale strategie tegen gewelddadige radicalisering (2013).

³⁵ Belgische federale strategie tegen gewelddadige radicalisering (2013:6).

politieambtenaren in de 27 lidstaten van de Europese Unie (EU). [...] Een derde doelstelling is het bundelen van goede praktijken binnen de 27 EU-lidstaten rond de hamvraag *Hoe kan een eerste politiebureau in samenwerking met andere partners het verspreiden van radicale ideeën counteren?* (Debroux 2010:20) Het project van CoPPRa is van start gegaan in november 2009 met vertegenwoordigers uit de deelnemende landen (waaronder: België, Bulgarije, Denemarken, Letland, Nederland en Zweden) (Debroux 2010). Volgens het document ‘Belgische federale strategie tegen gewelddadige radicalisering’ zijn ondertussen meerdere politiefunctionarissen opgeleid. Naast CoPPRa is ook beslist dat het opsporingsteam van de federale politie rond radicalisme en rekrutering voor Syrië via het internet versterkt moet worden.³⁶

Een andere strategie van de minister van Binnenlandse Zaken Milquet is het oprichten van een *task force*, deze bestaat onder andere uit vertegenwoordigers van het OCAD (Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse³⁷), de staatsveiligheid, het federaal parket, het crisiscentrum en de politie.³⁸ Deze *task force* heeft twee doelen. Aan de ene kant moet verhinderd worden dat er nog meer jongeren naar Syrië vertrekken om daar te vechten. Aan de andere kant moet de *task force* de situatie in Syrië opvolgen, inlichtingen trachten te vergaren en de terugkeer van de jongeren voorbereiden.³⁹

Om tot een betere kennis te komen van het fenomeen radicalisme heeft de Federale Overheidsdienst (FOD) Binnenlandse zaken sinds 2009 verschillende wetenschappelijke onderzoeken geleid betreffende radicalisering en polarisatie. Eén van deze onderzoeken, ‘Polarisatie en radicalisering: een preventieve integrale aanpak,’ had de taak om te kijken wat de huidige situatie in België is. In 2014 is ook een onderzoek gestart dat zich richt op ‘Radicalisering en de nieuwe media’ en wordt gefinancierd door de FOD Binnenlandse Zaken en het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO).

3.3.2. Toelagen voor de gemeenten

Op 19 juli 2013 werd een Koninklijk Besluit door de Ministerraad goedgekeurd dat er voor zorgt dat gemeenten een toelage kregen voor een veiligheids- en samenlevingscontract. Deze toelage wou men toekennen zodat een lokaal beleid inzake veiligheid en preventie in werking kon gesteld worden. In totaal bedroeg de toelage 15 103 000 euro voor 2013. Dit geld zou verdeeld worden onder de 30 grote steden in België zodat zij dit konden investeren in de volgende sectoren: de preventie van gewelddadige radicalisering, de bijdrage aan de werking van de lokale politiezones, de strijd tegen criminaliteit, de overlast en het onveiligheidsgevoel, de brandveiligheid en CO vergiftiging. Naast de

³⁶ Belgische federale strategie tegen gewelddadige radicalisering (2013).

³⁷ X, Wat is het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse?,

http://www.comiteri.be/index.php?option=com_content&task=view&id=54&phpMyAdmin=97d9ae9d92818b6f252c014a4a05bdfb&Itemid=56&lang=NL, geraadpleegd op 18 april 2014.

³⁸ X, “Task force over Belgische jongeren die in Syrië strijden”, 23 maart 2013,

<http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1583221>, geraadpleegd op 18 april 2014.

³⁹ X, Milquet richt taskforce op voor strijders Syrië, 23 maart 2013, http://www.standaard.be/cnt/dmf20130323_029, geraadpleegd op 18 april 2014.

toelage die gemeenten kregen zouden vijf steden (Antwerpen, Mechelen, Vilvoorde, Brussel en Luik) deelnemen aan een pilootproject van de minister van Binnenlandse Zaken betreffende de strijd tegen het radicalisme.⁴⁰

In april 2014 kwam het bericht dat tien gemeenten, waaronder Antwerpen, Maaseik, Mechelen en Vilvoorde, extra toelagen zouden krijgen voor de uitwerking van hun beleid in de praktijk. Ook werd in 2014 werd 14 899 000 euro verdeeld onder 30 steden zoals in 2013 dat ingezet kan worden in voorgenoemde sectoren (Lemmens 2014).

3.3.3. De tien maatregelen van de minister van Buitenlandse Zaken

In april 2013 had minister Milquet tien maatregelen opgesteld om het vertrek van Syriëgangers tegen te gaan.⁴¹ Deze waren:

- “De strafbaarstelling van het gaan vechten in het buitenland, via een koninklijk besluit ter uitvoering van de huurlingenwet;
- Het intrekken van de identiteitskaart als er een bewezen risico is dat een minderjarige zou vertrekken;
- Het verscherpen van de regels rond ouderlijke toestemming als minderjarigen alleen reizen;
- De versterking van de grenscontrole, in het bijzonder in Turkije en de Balkan;
- Het versterken van de Belgische ambassades in de buurlanden met Syrië; bijvoorbeeld in Turkije, Libanon en Jordanië;
- Initiatieven om hulp te bieden bij de zoektocht naar en de eventuele repatriëring van bepaalde jongeren, zonder dat het gerecht eraan te pas moet komen. Daarvoor moeten de contacten in Syrië beter opgelijst worden;
- Mobilisatie op het niveau van de EU. De Raad voor Buitenlandse Zaken vergadert op 22 april, ons land wil de problematiek alvast daar op de agenda zetten;
- Contact leggen met het Syrische verzet opdat het ten minste geen minderjarigen zou aanvaarden in zijn rangen;
- De versterking van de onderzoekscapaciteit inzake terrorisme;
- Steun aan de lokale actoren met preventieve maatregelen”.⁴²

Twee van deze punten werden meteen verworpen door het kernkabinet. Het eerste punt dat meteen verworpen werd was het strafbaar maken van het gaan vechten in het buitenland. Milquet

⁴⁰ X, Joëlle Milquet berispt Bart De Wever: ‘Wel geld vrijgemaakt voor deradicalisering’, 27 januari 2014, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/joelle-milquet-berispt-bart-de-wever-wel-geld-vrijgemaakt-voor-deradicalisering/article-normal-125989.html>, geraadpleegd op 18 april 2014.

⁴¹ X, Milquet neemt maatregelen tegen Syriëstrijders, 19 april 2013, http://www.tijd.be/nieuws/politiek_economie_belgie/Milquet_neemt_maatregelen_tegen_Syriestrijders.9331996-3136.art?ckc=1, geraadpleegd op 9 april 2014.

⁴² X, Di Rupo: ‘Radicalisering ten gronde aanpakken’, 19 april 2013, http://www.standaard.be/cnt/dmf20130419_00546783, geraadpleegd op 9 april 2014.

argumenteerde dat dit een afschrikwekkende maatregel zou zijn, aangezien deze ‘misdaad’ beter bewezen kon worden dan een terroristische misdaad. Het kernkabinet ging hier echter niet mee akkoord. Zij stelden dat deze maatregel zou veroorzaken dat de families van de Syriëgangers ontmoedigd zouden worden om de radicalisering te melden. Het zou de geradicaliseerde jongeren immers kunnen weerhouden om terug te komen naar België, aangezien hen dan een gevangenisstraf boven het hoofd hangt. De volgende argumenten van het kernkabinet weerlegden ook deze maatregel van Milquet (Bakker, Paulussen et al. 2013):

- Het verbod zou kunnen begrepen worden als een signaal dat men zich niet tégen het bewind van de Syrische president Assad mag verzetten, iets wat niet conform is met de Belgische en Europese positie;
- Het koninklijk besluit dat hierover zou gemaakt worden, zou slechts een gelimiteerd afschrikwekkend effect hebben;
- Ook al stelt Milquet dat het makkelijk is om te bewijzen dat iemand is afgereisd naar Syrië, toch blijven er problemen omtrent de bewijsvoering. Het is immers niet altijd mogelijk om een verband te leggen met een gewapende verzetsgroep, terwijl men stelt dat men in Syrië is voor humanitaire redenen;
- Er ontstond ook de vraag of dit een algemeen of tijdelijk besluit moest worden: is het verboden voor elke Belgische burger om te gaan vechten in het buitenland als hij niet bij het leger of een beveiligingsbedrijf zit of geldt dit alleen voor Syrië? en;
- Tot slot ontstonden er ook vragen over de Syriëgangers die al vertrokken waren: konden zij nog terugkeren zonder vervolgd te worden (met betrekking tot deze maatregel) (Bakker, Paulussen et al. 2013)?

Deze argumenten hadden tot gevolg dat het kernkabinet besloot dat een koninklijk besluit niet nodig was en dat de nieuwe terrorisme voorzieningen (die in werking traden op 14 maart 2013) volstonden. Deze voorzieningen houden het volgende in: het strafbaar maken van het publiekelijk aanzetten om een terroristische daad te plegen en het voorzien van een opleiding waarbij men leert hoe een terroristische daad te verrichten en het volgen van dergelijke opleidingen zijn ook verboden.

De tweede maatregel die door het kernkabinet werd verworpen was het plan om de identiteitskaarten van diegenen die naar Syrië willen gaan in te trekken. Het bezwaar dat men echter had tegen deze maatregel hield in dat men dacht dat dit alleen maar tot valse en gestolen identiteitskaarten zou leiden (Bakker, Paulussen et al. 2013).

3.3.4. De relatie met de EMB betreffende radicalisering

Tijdens een zitting voor de Commissie voor de Justitie op 8 mei 2013 stelde politicus Bert Anciaux enkele vragen aan minister van Justitie Annemie Turtelboom over de werking van de EMB. De eerste vraag ging over de inhoudelijke controle op de preken van de imams en de rol van de EMB. Didier

Reynders, minister van Buitenlandse Zaken, gaf immers aan dat er meer controle moest zijn, voornamelijk op de inhoud van de preken van de imams. Volgens Anciaux bestaat namelijk het vermoeden dat deze preken steeds meer radicaler worden. De EMB zou hebben toegegeven dat zij de middelen niet hebben om meer toezicht te houden. De voorzitter van de EMB benadrukte wel dat het noodzakelijk is dat er een Belgische opleiding (zowel een opleiding binnen de Vlaamse Gemeenschap als binnen de Franse Gemeenschap) voor imams moet komen. Anciaux zei dat een imam en onderzoeker uit Gent⁴³ stelde dat de EMB zijn verantwoordelijkheden echter niet nakomt. Bovendien zou hij de EMB bestempeld hebben als archaïsch, incompetent en zou de executieve geen echte vertegenwoordiging zijn van de diversiteit aan islamstromingen. Een gevolg van deze “kreupele werking van de executieve” zou, aldus de onderzoeker, meer ruimte creëren voor radicalisering.⁴⁴ Tegelijkertijd pleit hij ook voor een Belgische imamopleiding. De imams dragen heel wat verantwoordelijkheden met zich mee, maar het probleem is echter dat velen de Nederlandse taal niet machtig zijn en zouden de meeste imams niet vertrouwd zijn met de samenleving waarin zij werken.⁴⁵ Volgens Kanmaz is het onmogelijk om uit te zoeken hoeveel imams er precies in België zijn. Gesteld wordt dat er in ieder geval minder imams zijn dan moskeeën, omdat moskeeverenigingen vaak te weinig geld hebben om op zoek te gaan naar een eigen imam en te betalen. Een gevolg hiervan is dat de meeste imams in België ‘importimams’ zijn (Anrys 2004). Daarom benadrukt men het belang van een Belgische imamopleiding.⁴⁶ Anciaux geeft aan dat hij hier met de voorganger van minister Turtelboom over heeft gesproken, maar deze geeft aan dat er binnen de EMB problemen zijn, “zoals het gebrek aan een ordentelijk management en aan een wezenlijke communicatie tussen de vele tendensen binnen de islam, die tot samenwerking en eensgezindheid in de executieve zijn veroordeeld”.⁴⁷ De EMB zou ook een aantal negatieve evaluaties gehad hebben, waardoor zij weinig middelen hebben ontvangen. Anciaux argumenteerde tijdens de zitting hierbij dat de federale overheid geen stappen onderneemt om de toestand te verbeteren. Nu Turtelboom minister van Justitie is, vraagt Anciaux zich af wat de minister zal ondernemen om de toestand te verbeteren waardoor de EMB “eindelijk een slagkrachtig en vooral ook nuttig orgaan”⁴⁸ zal worden.

Zoals eerder vermeld, liep het mandaat van de EMB in 2012 af en waren er pas weer verkiezingen in 2014. In 2013 was er slechts een Bureau met vier personen die instonden voor de administratieve continuïteit in afwachting van nieuwe verkiezingen die door de moslimgemeenschappen in België aangereikt moesten worden. Dit Bureau had ook maar een beperkt budget beschikbaar in 2013, namelijk 341 000 euro.⁴⁹ Ook in 2013 gaf minister Turtelboom aan dat de overheid zo laat mogelijk in het proces moest treden, betreffende de organisatie van de EMB, omdat

⁴³ Bert Anciaux noemt de imam en onderzoeker niet bij naam.

⁴⁴ Commissie voor de Justitie; Handelingen, Belgische Senaat, 8 mei 2013.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Commissie voor de Justitie; Handelingen, Belgische Senaat, 8 mei 2013, p. 20.

⁴⁹ Commissie voor de Justitie; Handelingen, Belgische Senaat, 8 mei 2013.

men de meest fundamentele wetten, zoals de scheiding tussen kerk en staat, niet mag schenden. De minister van Justitie stelde daarbij dat het Grondwettelijk Hof en de Raad van State elke vorm van inmenging onmiddellijk zouden stoppen. Overigens argumenteerde de minister dat zo een interventie niets concreets zou opleveren als het initiatief niet vanuit de moslimgemeenschappen zou komen. Dit zou, volgens minister Turtelboom, de enige manier zijn waarom de moslimgemeenschappen hun religieuze autoriteit vorm kunnen geven. Een religieuze autoriteit die gelijk gesteld kan worden met die van andere erediensten en levensbeschouwingen.

Anno 2014 is er dus sprake van een nieuwe EMB en de krant 'De Morgen' schreef dat de EMB zich vanaf nu vooral focussen op het herstellen van de vertrouwensband met de overheid en de samenleving. Zo zei ondervoorzitter van de EMB Mohamed Achaïbi het volgende: "Enkele jaren geleden bevond de executieve zich in troebel water, we gaan proberen dat water opnieuw helder te maken".⁵⁰ Ook gaat de EMB zich in de toekomst meer richten op de radicalisering van moslims en op de toename van islamofobie in de Belgische samenleving. Volgens Achaïbi is het hierom noodzakelijk dat er een opleiding voor imams komt.⁵¹

Wat betreft de controle op preken van imams stelde de minister van Justitie in 2013 dat er "a priori [geen] screening van de preken worden uitgevoerd,"⁵² omdat dit zou indruisen tegen de godsdienstvrijheid. Er kan wel achteraf ingegrepen worden als er strafrechtelijke feiten worden gepleegd, zoals onder andere het oproepen tot haat, aldus minister Turtelboom. Deze feiten moeten echter wel bekend zijn of er moet een klacht ingediend zijn.

3.4. De Vlaamse aanpak

Geert Bourgeois, Viceminister-president van de Vlaamse regering en Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand, stelt dat hulpverlening voor radicalisering verschillende dingen kan beteken. Volgens Bourgeois is er immers "bij radicaliserende jongeren vaak geen sprake van vrijwilligheid en moet op grond van verontrusting een actie worden opgezet".⁵³ Een eerste mogelijkheid is, als de minderjarige een misdrijf omschreven feit (MOF) heeft gepleegd, de jeugdrechter in te schakelen en deze de jongere een herstelgerichte en constructieve afhandeling kan opleggen. Deze afhandeling kan in vier varianten aangeboden worden: herstelbemiddeling, herstelgericht groepsoverleg, leerproject en gemeenschapsdienst. Het doel van deze vier initiatieven is het herstel van materiële of immateriële schade, verhoging van probleeminzicht, vorming en het vinden van maatschappelijke heraansluiting. Minister Bourgeois stelt echter vast dat het gedrag van radicaliserende jongeren vaak niet gecategoriseerd kan worden als

⁵⁰ X, Nieuwe Moslimexecutieve wil "troebel water weer helder maken", 30 maart 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1834732/2014/03/30/Nieuwe-Moslimexecutieve-wil-troebel-water-weer-helder-maker.dhtml>, geraadpleegd op 9 juli 2014.

⁵¹ Ibid.

⁵² Commissie voor de Justitie; Handelingen, Belgische Senaat, 8 mei 2013, p. 23.

⁵³ Commissievergadering; Handelingen, Vlaams Parlement, 11 februari 2014, p. 15.

‘MOF,’ ook als het gedrag als maatschappijverstoring wordt gezien. Om deze reden wil de minister de diensten Herstelgerichte en Constructieve Afhandeling (HCA) inschakelen.⁵⁴ Het HCA heeft als doel om jongeren een kans te geven om de schade die ze gemaakt hebben, te herstellen.⁵⁵ De minister wil daarom dat het HCA gebruik maakt van hun expertise en aanbod om deze radicaliserende jongeren te helpen. Naast het HCA kan het ondersteuningscentra Jeugdzorg (OCJ) ook een belangrijke rol spelen in situaties van verontrusting.⁵⁶ Deze verontrustende situaties zijn situaties waarin “[d]e ontwikkelingskansen van een minderjarige zijn bedreigd” of situaties waarbij “[d]e (psychische, fysieke of seksuele) integriteit van de minderjarige is aangetast”.⁵⁷ Minister Bourgeois argumenteert immers dat het een maatschappelijke plicht is om op te treden bij jongeren die geradicaliseerd zijn, omdat het net zo bedreigend en onveilig is. Mocht het OCJ niet slagen, dan kan deze organisatie de jongere doorsturen naar het parket. De jeugdrechter kan dan ‘gedwongen hulpverlening’ opleggen aan de geradicaliseerde jongere. Ook andere actoren kunnen nog een rol spelen, zoals het justitieel welzijnswerk en de geestelijke gezondheidszorg.⁵⁸

In de Vlaamse aanpak van radicalisering wil men ook aandacht hebben voor cultuur. Hulpverleners weten namelijk niet altijd hoe ze gepast moeten reageren op iemand die een andere taal spreekt en / of een andere cultuur, religie en andere kijk op zorg heeft. Om dit te verbeteren, zijn er verschillende initiatieven opgericht, bijvoorbeeld de ondersteuningsteams Allochtone Jongeren in de jeugdbijstand.⁵⁹

Als de hulpverlening helemaal zou vastlopen, als er dus geen gesprek meer mogelijk is tussen de jongere en zijn ouders en hulpverleners, dan kan er beroep gedaan worden op een bemiddelaar. Hij dient dan als een neutrale gespreksleider en kan hij helpen om het conflict te verminderen en een oplossing te zoeken zodat de hulpverlening weer verder kan gaan. Dit moet echter nog in een concrete vorm gegoten worden.⁶⁰

Naast de hulpverlening worden er volgens minister Bourgeois ook initiatieven genomen zodat de verschillende actoren beter gecoördineerd en op elkaar afgestemd kunnen worden. Zo worden ambtenaren, die zich met dit thema bezighouden, van de vier gemeenten Maaseik, Vilvoorde, Antwerpen en Mechelen bijeengebracht om hun kennis te delen, visies uit te wisselen, noden te detecteren en om samen na te denken over en te werken aan oplossingen. Minister Bourgeois geeft hierbij aan dat zijn administratie dit overleg mee opvolgt zodat alle voorstellen, signalen en ideeën vanuit de lokale besturen kunnen worden opgepikt. In de vier voornoemde steden zullen ook

⁵⁴ Commissievergadering; Handelingen, Vlaams Parlement, 11 februari 2014.

⁵⁵ Diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA) voor jongeren, <http://www.vlaanderen.be/nl/gezin-welzijn-en-gezondheid/hulp-zoeken/hulp-bij-opvoeding/diensten-voor-herstelgerichte-en-constructieve-afhandeling-hca-voor-jongeren>, geraadpleegd op 4 juli 2014.

⁵⁶ Commissievergadering; Handelingen, Vlaams Parlement, 11 februari 2014.

⁵⁷ Ondersteuningscentrum Jeugdzorg,

<http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/ondersteuningscentrum-jeugdzorg/> geraadpleegd op 4 juli 2014.

⁵⁸ Commissievergadering; Handelingen, Vlaams Parlement, 11 februari 2014.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

rondetafelgesprekken plaatsvinden, aldus minister Bourgeois. Aan deze rondetafelgesprekken zullen vertegenwoordigers van de overheid, de schepenen van onderwijs, directies van secundaire scholen en basisscholen en het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) deelnemen. Via deze rondetafelgesprekken wil men de noden concretiseren en nagaan hoe een expertencel hier een goed antwoord op kan bieden.⁶¹

3.5. Conclusie

Er kan worden uitgegaan van het feit dat zowel op federaal als Vlaams niveau specifieke ideeën bestaan om te voorkomen dat jongeren radicaliseren en naar Syrië vertrekken. Binnen het preventieprogramma van de federale overheden zijn de multidisciplinaire assen die besproken werden voornamelijk belangrijk. Zo wil men meer kennis en informatie vergaren, de voedingsbodem beperken, de weerbaarheid van jongeren verhogen en wordt het belang van de lokale overheden en lokale instanties benadrukt. Ook het beleid op Vlaams niveau ziet een rol voor lokale overheden en lokale instanties voor de aanpak van radicalisering. Hoe deze ideeën tot zijn recht komen op lokaal niveau, zal besproken worden in het volgende hoofdstuk.

⁶¹ Ibid.

Hoofdstuk 4

Het gemeentelijk antiradicaliseringsbeleid

4.1. Inleiding

In dit vierde hoofdstuk zal ten eerste de problematiek inzake radicalisering uitgelegd worden waarmee de vier gemeenten Antwerpen, Mechelen, Maaseik en Vilvoorde mee in aanraking komen. Vervolgens zal het beleid dat deze gemeenten voeren betreffende radicalisering beschreven worden. Aan de hand van het beleid zal ook besproken worden welke rol de gemeenten toekennen aan lokale actoren en zal er gekeken worden naar de verhouding van dit lokale beleid met het federale en Vlaamse beleid. Hierbij zullen ook theorieën betrokken worden die beschreven zijn in het theoretisch kader. In dit hoofdstuk zal dus gedeeltelijk al een antwoord gegeven worden op deelvraag twee en drie en zal hier de informatie uit de interviews gepresenteerd worden.

4.2. Situatieschets

4.2.1. Maaseik

Maaseik kampt al enkele jaren met een radicaliseringsprobleem. Zo werden er in 2005 enkele jongvolwassen in Maaseik opgepakt omdat zij banden zouden hebben met de Groupe Islamique Combattant Marocain. Deze personen hebben een gevangenisstraf moeten uitzitten, maar zijn ondertussen teruggekeerd naar Maaseik. Volgens de ambtenaar die geïnterviewd is, zijn de jongvolwassen na hun gevangenisstraf niet afgestapt van hun radicale ideeën. De ambtenaar geeft aan dat er toch wel wat (jonge) moslims interesse tonen voor deze groep radicale jongvolwassenen. Hierbij moet wel gesteld worden dat niet iedereen door deze groep beïnvloed wordt. Aan de ene kant zijn er jongeren die slechts eens een keertje gaan luisteren en kijken, maar aan de andere kant zijn er ook jongeren die groep steeds meer gaan opzoeken.⁶²

Niet alleen hebben de radicale jongvolwassen moslims een invloed op de jongeren, ook de moskee in Maaseik heeft een tijdje een negatief imago gehad vanwege hun aanwezigheid. De ambtenaar geeft aan dat zij niet in het bestuur zaten, maar dat zij achter de schermen zich met bepaalde aspecten van de moskee bezighielden.

We begonnen wel te merken dat de contacten met de moskee veel moeilijker werden, dat bepaalde mensen in het bestuur terecht kwamen die zo'n beetje de boot afhielden. Die allée, ja, radicaal waren die niet, er was iets aan het veranderen, dat merkten we wel. Ge merkte dat ook bijvoorbeeld aan het feit dat er wat meer mannen met, ja, met een baard kwamen. Nu op zich

⁶² Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

iemand met een baard is niet per sé een radicaal, maar het begon wel op te vallen. En ook veel meer meisjes die gesluierd...⁶³ Enfin, die een hoofddoek droegen.⁶⁴

Een andere verandering die ook opviel, was dat er jongeren naar Syrië vertrokken. Momenteel zouden er nog twee Maaseikse moslimjongeren in Syrië zitten. Er gaan echter geruchten dat één van hen gesneuveld zou zijn, maar de ambtenaar geeft aan dat het moeilijk is om dit officieel te bevestigen.⁶⁵

Sinds kort heeft de moskee wel een nieuwe voorzitter van het bestuur in de moskee. Gesteld wordt dat er nu een kentering begint te komen. De voorzitter is iemand die een goed zicht heeft op de situatie in Maaseik en die tegen de groep radicale jongvolwassenen durft in te gaan, aldus de Maaseikse ambtenaar.⁶⁶

4.2.2. Antwerpen

Voor de gemeente Antwerpen begon de problematiek betreffende radicalisering al in 2012. In dat jaar verscheen de anti-islam film 'Innocence of Muslims'.⁶⁷ Tijdens de Reuzenstoet in Borgerhout, een district van de stad Antwerpen, in 2012 betoogden heel wat moslims, waaronder ook veel jongeren, tegen de film. Het stadsbestuur van Borgerhout stemde echter niet in met de betoging die opgezet was door *Sharia4Belgium*, wat resulteerde in rellen.⁶⁸ ⁶⁹ Vanwege de rellen werden 230 relschoppers opgepakt en kregen de andere jongeren die aan de betoging hadden deelgenomen een Gemeentelijke Administratieve Sanctie (GAS-boete) en werden zij uitgenodigd voor een bemiddelingsgesprek.⁷⁰ ⁷¹ Volgens de gemeente werd het toen duidelijk dat er al heel wat jongeren op korte tijd waren geradicaliseerd. Via een traject van de gemeente konden deze jongeren hun GAS-boete kwijtschelden. Het was ook via dit traject dat Antwerpen, begin 2013, de eerste signalen kreeg van jongeren die begonnen af te reizen naar Syrië.⁷²

Hoeveel Antwerpse Syriëgangsters er ondertussen zijn, is moeilijk te zeggen. Aan de hand van signalen die de gemeente kreeg van scholen, de politie of andere stadsdiensten, heeft men wel een lijst opgesteld van een honderdtal jongeren waarover de gemeente zich zorgen maakte en is men ook nog steeds bezorgd over de jongeren die zijn gaan betogen tijdens de Reuzenstoet van 2012, aangezien zij

⁶³ '...' wijst op een stilte in het interview, bij gebruik van [...] is een deel van de quote weggelaten.

⁶⁴ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ In deze film wordt de profeet Mohammed voorgesteld als een moordenaar en verkrachter. In verschillende delen van de wereld werden demonstraties gehouden tegen de film. In Libië escaleerde de demonstratie zodanig waardoor het Amerikaanse consulaat in Benghazi werd aangevallen. Hierbij kwamen de ambassadeur en drie andere personeelsleden om het leven. X, Brussel en Antwerpen op hun hoede voor moslimprotest, 14 september 2012, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/brussel-en-antwerpen-op-hun-hoede-voor-moslimprotest/article-normal-65979.html>, geraadpleegd op 7 augustus 2014.

⁶⁸ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

⁶⁹ X, 230 jongeren opgepakt bij rellen Borgerhout, 16 september 2012,

<http://dederactie.be/cm/vrtnieuws/regio/antwerpen/1.1431293>, geraadpleegd op 7 augustus, 2014.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

⁷² Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie Antwerpen, 27 mei 2014.

al geradicaliseerd zijn of hier vatbaar voor zijn. De ambtenaren die geïnterviewd zijn, geven aan dat er ongeveer een dertig of veertigtal jongeren die op de lijst staan momenteel in Syrië zijn. Gesteld moet worden dat men tot nu toe nog maar een veertigtal dossiers heeft kunnen openen, wat tot gevolg heeft dat men het over de anderen ook (nog) niet kan weten. Een ander probleem is dat de ambtenaren pas weet hebben over een potentiële Syriëganger als de ouders of anderen dit melden aan, bijvoorbeeld, de politie. Een bijkomende kwestie is dat niet iedereen dit gaat melden.⁷³ Voornamelijk als een mogelijke Syriëganger meerderjarig is en omdat er ook een taboe over heerst:

Voor sommigen is de ongerustheid sterker, voor anderen is er schaamte, bij andere mensen is er angst van wat gaan de gevolgen zijn? Dus er is een blinde vlek waar we niet echt zicht op hebben.⁷⁴

Wat betreft de rekrutering denkt de gemeente dat als Sharia4Belgium niet zo actief geweest zou zijn, het probleem dan niet zo een grote proportie zou hebben aangenomen. Het is wel duidelijk dat bijna elke jongere die vertrokken is naar Syrië, een link heeft met Sharia4Belgium en dat zij mogelijk ook actieve leden waren.⁷⁵

4.2.3. Vilvoorde

De Vilvoordse ambtenaar stelt dat de gemeente sinds begin 2013 individuen heeft die naar Syrië vertrekken. Deze eerste groep van vertrekkers werd daarna gevolgd door een grotere groep van mannen en vrouwen, waaronder zich ook bekeerlingen bevonden.⁷⁶ Op dit moment zitten er ongeveer een dertigtal personen uit Vilvoorde in Syrië, waarvan er vier à vijf overleden zijn en ongeveer vijf personen van zijn teruggekeerd naar de gemeente. De ambtenaar geeft echter aan dat de gemeente zich nu zorgen maakt over een kleine vijftigtal personen, waarover zij signalen hebben gekregen en waarvan zij denken dat deze personen aan het radicaliseren zijn.⁷⁷

Volgens burgemeester Hans Bonte was Sharia4Belgium enkele jaren erg actief in Vilvoorde. In hoofdstuk twee werd geschreven dat deze groepering niet meer bestaat, maar dat hun gedachtegoed wel nog verder leeft. De burgemeester stelt dat de Vilvoordse moslimjongeren op zoek zijn naar antwoorden over hun religie, maar ook dat zij zelden of nooit de moskee bezoeken. Dit heeft tot gevolg, aldus burgemeester Bonte, dat “die onwetendheid [hen vatbaar maakt] voor haatpredikers die hen wijsmaken dat alle andersdenkenden vijanden zijn en dat sterven in Syrië de kortste weg is naar het paradijs” (Raspoet 2014). Daarnaast hebben sommige inwoners van Vilvoorde een intensief contact met geradicaliseerde groepen uit Antwerpen en Brussel en met personen die zich al in Syrië

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

⁷⁷ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisation, Vilvoorde, 14 juli 2014.

bevinden.⁷⁸ Er zijn ook sociaal-economische factoren die aan de basis kunnen liggen van de radicaliseringsproblematiek in Vilvoorde. Zo is, bijvoorbeeld, bijna de helft van de allochtone bevolking werkloos, heeft 49,8 procent van de leerlingen in Vilvoorde een schoolse achterstand en is er sprake van een grote schooluitval.⁷⁹

4.2.4. Mechelen

Tot op heden zijn er vanuit Mechelen nog geen personen naar Syrië vertrokken om te gaan strijden. Maar de Mechelse antiradicaliseringsambtenaar geeft aan dat er wel vijf of zes potentiële Syriëgangers waren. Vier van deze zes potentiële Syriëgangers, waarvan één minderjarige, hebben immers afgezien van hun plannen om te vertrekken. Dit wil echter niet zeggen dat zij afstand nemen van hun radicale gedachtegoed. Deze personen worden voor andere doeleinden gebruikt, zoals proselitisme, aldus de Mechelse ambtenaar.⁸⁰

De Mechelse ambtenaar denkt dat bepaalde kwesties, die gespeeld hebben in Mechelen, een rol kunnen spelen in waarom personen nadenken over een vertrek naar Syrië. Volgens hem hebben de moslims in Mechelen het afgelopen jaar heel wat moeten incasseren. Zo was er onder andere het hoofddoekenverbod, de creatie van een islamitische begraafplaats die werd uitgesteld en verwarring rond het offerfeest. De moslimgemeenschap in Mechelen heeft het gevoel dat men moet integreren, maar dat als men overleden is, men niet wordt beschouwd als een Mechelaar en maar moet begraven worden in het land van herkomst. De verwarring rond het offerfeest heeft te maken met een besparingsoperatie in Mechelen. Zo zijn er bijkomende belastingen gekomen voor attesten om te mogen slachten. Dit heeft ervoor gezorgd dat de moslimgemeenschap in Mechelen nu het gevoel heeft dat het hen moeilijker wordt gemaakt om zichzelf te kunnen zijn. Vanwege deze kwesties zouden voornamelijk de Mechelse moslimjongeren het volgende zeggen:

In België mag ik niet zijn, ik mag geen hoofddoek dragen, ik word altijd bekeken, mensen hebben vooroordelen over mij... En in Syrië wordt een kalifaat [opgericht] waarbij die aspecten van mijn identiteit wel kunnen beleefd worden.⁸¹

Door de kwesties die spelen in Mechelen, voelen jongeren dus een bepaalde aantrekkingskracht om naar Syrië te gaan omdat zij ervan overtuigd zijn dat zij daar niet in aanraking zullen komen met zaken die hun identiteit belemmeren.

4.3. De omschrijving van radicalisering op gemeentelijk niveau

⁷⁸ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

⁸¹ Ibid.

De vier gemeenten hebben ongeveer dezelfde ideeën over wat radicalisme inhoudt. Zowel Maaseik, Antwerpen als Vilvoorde stellen dat het hebben van radicale ideeën op zich geen probleem hoeft te zijn.⁸² Dit is in overeenstemming met wat de federale regering schrijft in het preventieprogramma.⁸³ De Maaseikse ambtenaar argumenteert wel dat het hebben van radicale ideeën problematisch wordt vanaf het moment dat men daar iets mee gaat doen, als men bijvoorbeeld zijn gedachtegoed gaat opleggen aan anderen of als het meer gaat neigen naar extremisme, zoals wanneer men geweld gaat gebruiken om hun visie door te drukken.⁸⁴

Het wordt alleen een probleem, in dit geval, als mensen bekeerd worden en zij ervan uitgaan dat wat wij denken de enige waarheid is en iedereen moet ons volgen. Zij proberen op die mensen aan hun kant te krijgen. Die worden ook losgetrokken uit hun sociale omgeving, familie, school, werkplek...⁸⁵

De Antwerpse ambtenaren zeggen hierover:

[H]et wordt een probleem en we noemen het radicalisme van het ogenblik dat mensen niet alleen radicale opvattingen hebben, maar ook bereid zijn tot geweld. En met als doel de maatschappij eigenlijk aan het wankelen te brengen, te ontwrichten.⁸⁶

Voor Vilvoorde wordt het een probleem als bepaalde vormen van radicalisering als doel hebben om maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen waarbij al dan niet ondemocratische middelen of geweld bij gebruikt kunnen worden.

Radicalisering wordt een probleem wanneer vanuit radicale opvattingen de vrijheid en de zelfontplooiing van personen of groepen in de samenleving worden beperkt of (op bepaalde domeinen) onmogelijk maakt. Radicalisme leidt tevens tot ontoelaatbaar gedrag wanneer wettelijke grenzen worden overschreden en/of geweld wordt gelegitimeerd.⁸⁷

Met de beperking van de vrijheid en zelfontplooiing bedoelt men in Vilvoorde het gebrek aan binding met de reguliere samenleving waardoor men zich begint te isoleren, al dan niet vrijwillig.

⁸² Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

⁸³ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

⁸⁴ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie Antwerpen, 27 mei 2014.

⁸⁷ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014:5).

Bijvoorbeeld, ik wil mijn kinderen niet meer naar school laten gaan omdat ze daar in contact komen met externe invloeden, ik kies vanaf nu voor thuisonderwijs omdat ik ze wil zuiver houden, tussen aanhaling. Dat is een vorm van sociale isolement die, vind ik, te ver gaat. Het kan ook anders zijn dat mensen daar zelf naartoe geduwd worden, doordat ze te maken krijgen met racisme en discriminatie. Dat is evenzeer problematisch en dat moet ook teruggedrongen worden.⁸⁸

Deze quote toont aan dat men op verschillende manieren geïsoleerd kan raken van de samenleving: aan de ene kant kan men geïsoleerd raken door personen uit de eigen gemeenschap, maar aan de andere kant kan het sociale isolement ook op individueel niveau plaatsvinden doordat zij onder andere in aanraking komen met racisme. Noppe en Hellinckx (et al. X) argumenteren ook dat discriminatie één van de stimulerende factoren voor radicalisering is.

In Mechelen beschouwt men radicalisering als een proces van het verscherpen in ideologie totdat men op een punt komt waarbij men niet meer luistert naar anderen. Hierbij wil men anderen niet overtuigen van zijn ideeën, maar gaat men zijn ideeën opleggen aan anderen. Ook, net zoals in de gemeente Maaseik, stelt de ambtenaar dat als men overgaat tot het handelen er dan sprake is van extremisme.⁸⁹

De definities van de vier gemeenten komen ongeveer overeen met wat Noppe en Hellinckx (et al. X) en Buijs en Demant (2006) aangeven, dat radicalisme de gevestigde normen en beleid uitdaagt, maar daarom niet noodzakelijk leidt tot geweld. Alleen spreekt men in Vilvoorde en Antwerpen nog steeds over radicalisme, ook als men bereid is om geweld toe te passen, terwijl dit door Noppe en Hellinckx (et al. X) als extremisme wordt beschouwd.

4.4. Het antiradicaliseringsbeleid van de gemeenten

In dit deel zal het antiradicaliseringsbeleid van de vier gemeenten besproken worden. Gesteld kan worden dat de aanpak van de gemeenten zowel overeenkomsten als verschillen kent. Uit de interviews komt naar voren dat elke gemeente focust op preventie, maar dat Vilvoorde, Mechelen en Antwerpen zich ook richten op de-radicalisering. Een andere overeenkomst is dat deze laatstgenoemde gemeenten, hun beleid opdelen in verschillende trajecten. Antwerpen en Vilvoorde maken gebruik van een maatschappelijk/groepsgericht en een persoonsgericht traject en Mechelen daarentegen splitst zijn beleid op in een proactieve, preventieve en reactieve aanpak. Een laatste belangrijke overeenkomst is dat alle gemeenten een samenwerking (willen) aangaan met lokale actoren. Eén van de zes multidisciplinaire assen van het preventieprogramma, die in het vorige hoofdstuk besproken zijn, stelt dat men de gewelddadige radicalisering en polarisering moet voorkomen door de voedingsbodem te beperken. De federale regering benadrukt daarom het belang van sociaal werk, de sociale rollen van de

⁸⁸ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisation, Vilvoorde, 14 juli 2014.

⁸⁹ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

lokale overheden en het maatschappelijk middenveld. Zoals eerder werd aangetoond, kunnen sociale lokale instanties ervoor zorgen dat de sociale cohesie versterkt wordt, de gelijkheid van kansen op school en de arbeidsmarkt vergroot worden, dat discriminatie en stigmatisering vermeden worden en dat participatie en emancipatie bevorderd worden.⁹⁰ Eerder werd al gesteld dat onder andere een problematische band met de samenleving, het benadrukken van de islamitische identiteit en frustraties ten opzichte van maatschappij factoren zijn die de weerbaarheid van jongeren tegen radicale ideeën kan doen afnemen (Gielen 2008). Naast de lokale actoren die hier benoemd en besproken zullen worden, werken de gemeenten ook samen met lokale islamitische organisaties en moskeeën. Deze samenwerking wordt in het volgende hoofdstuk behandeld. Het beleid van de vier gemeenten zal nu gedetailleerder besproken worden.

4.4.1. Maaseik

De gemeente Maaseik focust zich op dit moment op een preventieve aanpak van radicalisering en op de moslimjongeren die contact zoeken met de groep radicale jongvolwassenen. Tevens wil men dat jongeren hun weg niet meer vinden naar deze ene specifieke groep. De ambtenaar stelt echter dat dit moeilijk te realiseren is, aangezien iedereen vrij is om te doen wat hij of zij wil.⁹¹

Sinds april 2014 heeft Maaseik subsidies gekregen om radicalisering preventief tegen te gaan. Het beleidsplan staat dus nog niet helemaal op punt, maar ten tijde van het interview was het plan van de ambtenaar om het gehele sociale veld van Maaseik uit te nodigen om een denkgroep te creëren. Dit sociale veld bestaat uit scholen, CLB's, de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB), de voorzitter van de moskee, de politie en het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW), de jeugdrechtbank en de Dienst Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (DAGG). Daarnaast wil de gemeente eventueel kijken naar organisaties op provinciaal niveau, zoals het Provinciaal Integratiecentrum, het Centrum voor Alcohol- en andere Drugsproblemen (CAD) en Arktos.⁹² Het CAD heeft onlangs aan een onderzoek meegewerkt over het welbevinden bij jongeren, dus de ambtenaar hoopt dat zij ook iets kunnen bijdragen. Arktos begeleidt voornamelijk kinderen en jongeren van 6 tot 25 jaar wat betreft onderwijs, arbeid, vrije tijd, welzijn en woonomgeving.⁹³ De Maaseikse ambtenaar stelt dat Arktos op dit moment ook weerbaarheidstrainingen aan het uitdenken zijn rond de preventie van radicalisering. Het uiteindelijke doel in Maaseik is om de voedingsbodem weg te nemen en de gemeente wil kijken wat voorgenoemde organisaties hierin kunnen betekenen. Met deze vergadering wou de ambtenaar in eerste instantie bespreken welke richting men uit wil gaan. Na de grote vakantie hoopt zij dat de gemeente en de

⁹⁰ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

⁹¹ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

⁹² Ibid.

⁹³ Arktos vzw, <http://www.arktos.be>, geraadpleegd op 17 juli 2014.

organisaties de ideeën, die uit volgende vergaderingen zullen komen, in de praktijk kunnen worden omgezet. Op het moment dat ik de ambtenaar sprak, waren er dus nog geen concrete ideeën.⁹⁴

4.4.2. Antwerpen

De gemeente Antwerpen geeft aan dat er gewerkt wordt aan de hand van twee trajecten; een groepsgericht traject en een persoonsgericht traject. De twee Antwerpse ambtenaren stellen wel dat hun beleid betreffende antiradicalisme nog in een experimentele fase zit. Men heeft in Antwerpen het persoonsgericht traject eerst ontwikkeld, omdat dit, volgens de ambtenaren, het meest noodzakelijk was. De persoonsgerichte aanpak is voortgekomen uit de bemiddelingsgesprekken die men heeft gehouden in Borgerhout, ten tijde van de betoging tegen de anti-islam film ‘Innocence of Muslims.’ Uit deze bemiddelingsgesprekken is een werkgroep ontstaan die enkele dossiers van geradicaliseerde moslimjongeren zou doorlichten om te kijken wat voor hulpverlening hiervoor mogelijk was. Uiteindelijk is er in Antwerpen ook een programmaleider aangesteld voor antiradicalisering die hiervoor een beleid moet uittekenen. De hulpverlening kan dan plaatsvinden bij potentiële Syriëgangers, maar ook bij personen die al teruggekeerd zijn. Om tot een persoonsgerichte aanpak te komen, werkt de gemeente Antwerpen nu al samen met de scholen, de politie en het jeugdparquet. Ook is de gemeente een samenwerking aangegaan met De Touter, een centrum dat op zijn beurt samenwerkt met de Bijzondere Jeugdzorg. Dit centrum maakt al langer gebruik van religie in hun begeleidingen en hebben nu hun methodieken verfijnd rond de problematiek van radicalisering. Daarnaast bestaan er ook individuele trajecten betreffende de hulpverlening. Zo maakt Antwerpen gebruik van sleutelfiguren. Dit zijn mensen die een alternatief bieden of kennis over willen dragen als men vastzit in hun ideologieën. Bovendien gaan de ambtenaren op huisbezoek om een inschatting te maken van hoe ver jongeren al gevorderd zijn in hun radicaliseringsproces. Op deze manier trachten zij hulpverlening op maat te voorzien, bijvoorbeeld gezinsbegeleiding als er problemen binnen het gezin bestaan.

[W]e willen eigenlijk gaan naar een expertentafel, waar dat verschillende partners vertegenwoordigd zijn, politie, school, maar ook een parket, justitie, OCMW, elke betrokken hulpverlening, om dan eigenlijk via een keten een plan van aanpak te maken die dan opgevolgd wordt door een casusregisseur. Dus wij gaan niet zelf aan hulpverlening doen, maar dat we het dus uitbesteden.⁹⁵

Men gaat dus op zoek naar een alternatief waarbij de persoon zich nuttig kan maken. Dit is in overeenstemming met Demant en Slotman (et al. 2008) Zij stellen immers dat het makkelijker kan zijn voor een geradicaliseerd persoon om de band met de radicale groepering te verbreken, als men

⁹⁴ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

⁹⁵ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

een alternatief aanbiedt. Maar de ambtenaren hebben vastgesteld dat niet elk alternatief even nuttig is, zoals bijvoorbeeld de voedselbedeling. De ambtenaren argumenteren dat het vrijwilligerswerk hoger aangeschreven moet staan, zoals het uitvoeren van de rituele reiniging van overleden moslims. Hierna gaat men over tot een gesprek. Maar, zo zeggen de ambtenaren, dit kan niet zo maar iemand zijn. Dit moet iemand zijn die expertise heeft op het gebied van, bijvoorbeeld, de islam. In dit gesprek worden er vragen gesteld aan de jongere tot op het punt dat deze jongere zelf met vragen afkomt, want deze jongeren zouden zelf geen vragen meer hebben.

Het antwoord is ook heel eenvoudig. Alles is zwart-wit, iedereen is slecht, behalve dan de ronselaars in kwestie, er is maar één doel in het leven, dat is het martelaarschap enzovoort, dus eigenlijk die hebben geen vragen niet meer. Die hebben alle antwoorden gekregen, 't is heel helder, 't is heel duidelijk. En als wij kunnen bekomen dat zo'n jongere in gesprek gaat met zo iemand van wie we dan denken, die kan de juiste vragen stellen, die kan jongeren uitdagen om die ideologie waar dat die nu mee zit, zelf voor een stukje terug te gaan herbekijken. Als die op het einde van die twee uren, al is het maar één vraag, terugstelt, dan is er eigenlijk al een opening.⁹⁶

Er kan van uitgegaan worden dat de ideeën van de geradicaliseerde jongeren binnen de religieuze dimensie vallen, waarin het eigen geloof wordt beschouwd als De Waarheid en waarbij men zich verwijderd van de gevestigde maatschappij (Buijs & Demant et al. 2006). Niet alleen wil de gemeente mensen inschakelen waarvan hun expertisegebied de islamitische religie is, maar ook mensen die bijvoorbeeld veel kennis hebben over welke invloed media kunnen uitoefenen, welk beleid tv-zenders hebben en wat de verschillen zijn tussen Westerse en niet-Westerse media.⁹⁷ Deze aanpak kan gekoppeld worden aan de ideeën van Demant en Slotman (et al. 2008) over antiradicaliseringsprogramma's. De auteurs (Demant & Slotman et al. 2008) stellen immers dat dit soort programma's zich voornamelijk focussen op ideologie en gebruik maken van discussies en dialoog. Op individueel niveau legt de Antwerpse aanpak de focus voornamelijk ook op de ideologie van de geradicaliseerde jongeren en zorgen zij ervoor dat er discussies en dialogen kunnen plaatsvinden. Ook kan deze aanpak gekoppeld worden aan de preventiestrategie van (Noppe, Hellinckx et al. X), zij stellen immers dat het vaak al voldoende is om de jongere te confronteren met een persoon met kennis van zaken, waardoor deze vaak terug op het goede pad terecht komt.

Naast de persoonsgerichte aanpak bestaat dus ook de aanpak die gericht is op de gemeenschappen. Aan de hand van deze aanpak wil men de verschillende moslimgemeenschappen voldoende informatie verschaffen over wat radicalisering precies is, hoe men het kan herkennen, wanneer men het moet melden en bij wie men dan terecht kan. In Antwerpen bestaat er op dit moment

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

nog geen *frontdesk*, een centraal punt waar men terecht kan. Hierdoor maakt de gemeente gebruik van organisaties, verenigingen en moskeeën om deze signalen te filteren voordat deze naar de ambtenaren gaan.⁹⁸

4.4.3. Vilvoorde

Net zoals in Antwerpen maakt men in Vilvoorde ook gebruik van twee trajecten: een maatschappelijk traject en een persoonsgericht traject. Het maatschappelijk traject van Vilvoorde zet in op de preventie van radicalisering. Hierin volgen zij bepaalde actielijnen waardoor zij de voedingsbodems die mogelijk tot radicalisering leiden, kunnen verkleinen.⁹⁹ Ook wil de gemeente via de maatschappelijke aanpak de weerbaarheid van risicogroepen, die vatbaar kunnen zijn voor radicalisering, vergroten. Hierbij wil men zich voornamelijk richten op onderwijs, tewerkstelling en het bestrijden van racisme, discriminatie en gevoelens van sociale uitsluiting.¹⁰⁰ De sociale context neemt immers een zeer belangrijke plaats in in de eerste fase van het radicaliseringsproces Noppe en Hellinckx (et al. X). Deze preventiestrategieën worden ook genoemd door de auteurs. Naast het maatschappelijk traject, heeft de gemeente ook een curatief beleid dat op de persoon focust. Het doel is om “personen die omwille van hun aanraking met een radicaal gedachtegoed banden met de samenleving verliezen, opnieuw een zinvolle rol in de samenleving te laten opnemen”.¹⁰¹ Aan de hand van dit beleid tracht de gemeente een goed inzicht te krijgen op de sociale context waarin de persoon zich bevindt. Deze trajecten worden, aldus de Vilvoordse ambtenaar, gebruikt voor potentiële vertrekkers, vertrekkers en personen die terugkeren.

Om de maatschappelijke aanpak te bewerkstelligen, heeft de gemeente Vilvoorde een jongerencomité opgericht waarvan het doel is om “een klimaat te creëren van wederzijds begrip en respect tussen de jongeren en de bestuurlijke en politieke instanties”.¹⁰² Dit comité is er gekomen nadat Vilvoordse jongeren, de burgemeester en de lokale politie het erover eens waren dat er nood is aan beleidsparticipatie voor de jongeren in Vilvoorde. De gemeente wil dit project ondersteunen door structureel overleg te organiseren tussen voorgenoemde partijen en de dienst Jeugd en Gelijke kansen. Dit jongerencomité kan nadenken over hoe kansen gecreëerd kunnen worden voor jongeren betreffende onderwijs, werk, vrije tijd, et cetera. Daarnaast is de vzw (vereniging zonder winstoogmerk) SHAM opgericht, die inzamelacties organiseert voor de burgerslachtoffers in Syrië. De gemeente wil nu kijken of Vilvoordse jongeren hierbij betrokken kunnen worden.¹⁰³ Ook in Vilvoorde gaat men dus op zoek naar alternatieven, zoals Demant en Slootman (2008) voorstellen. Een ander aspect van deze maatschappelijke aanpak wil leerkrachten, hulpverleners en jongerenwerkers sensibiliseren. Op dit moment zijn er al een aantal info- en sensibiliseringsacties georganiseerd voor

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹⁰⁰ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

¹⁰¹ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014:16).

¹⁰² Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014:10).

¹⁰³ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

de scholen in Vilvoorde. De gemeente wil dit nu verder uitbreiden naar de vrijwilligers, verantwoordelijken en professionals van vrijetijdsverenigingen. Men wil ook een samenwerking aangaan met de VDAB om een jobclub te creëren die zich richt op kwetsbare jongeren tussen 16 en 25 jaar. De VDAB kan hierbij van dienst zijn om sollicitatietrainingen te geven. In de beleidsnota wordt ook aangegeven dat het noodzakelijk is dat er een Meldpunt discriminatie moet ontwikkeld worden.¹⁰⁴ Deze voorgenoemde samenwerkingen zijn slechts enkele voorbeelden van wat de gemeente Vilvoorde precies wil doen betreffende de maatschappelijke aanpak van radicalisering.

Voor de curatieve aanpak maakt men in Vilvoorde ook gebruik van onder andere sociale organisaties of hulpverleningsorganisaties, het OCMW, de sociale bijstand, de politie en het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW-). Vilvoorde tracht in feite om bepaalde partners te identificeren die een sociaal netwerk kunnen vormen rond een geradicaliseerd persoon. In de praktijk wil men in eerste instantie een huisbezoek brengen aan de persoon in kwestie of aan de familie als het een minderjarige betreft. De tweede stap houdt in dat men dan met de partners rond de tafel wil gaan zitten om de situatie te bespreken en om op die manier tot een gepersonaliseerde hulpverlening te komen.¹⁰⁵ Vervolgens zal er een casemanager aangesteld worden die in zal staan voor de individuele opvolging van het dossier en de ontwikkeling van een casusspecifieke aanpak. Dit heeft als voordeel dat het duidelijk is wie het aanspreekpunt is binnen een bepaald dossier en dat niet verschillende instanties en mensen zich apart bezighouden met een dossier. Daarna is het belangrijk om te kijken of het nodig is om sleutelfiguren in te schakelen die een bepaalde religieuze deskundigheid of maatschappelijke status hebben, waardoor zij geradicaliseerde individuen “kunnen begeleiden in hun zoektocht naar een ideologische beleving die verenigbaar is met de Vilvoordse context”.¹⁰⁶ Net zoals in Antwerpen, maakt de gemeente Vilvoorde dus ook gebruik van discussies en dialoog. De ‘antiradicaliseringsambtenaar’ van Vilvoorde werkt, om deze aanpakken te bewerkstelligen, heel nauw samen met diensten zoals Preventie, Jeugd, Integratie, Sport et cetera, om onder andere contacten te leggen om samen te kunnen werken met voorgenoemde partners uit het middenveld.¹⁰⁷ Er bestaat in Vilvoorde ook nog een repressieve aanpak, maar deze wordt uitsluitend gebruikt door de politie. Om dit alles in goede banen te leiden, heeft de gemeente Vilvoorden een ambtenaar aangesteld die zich met deze thematiek moet bezighouden.¹⁰⁸

4.4.4. Mechelen

Waar dat Antwerpen en Vilvoorde gebruik maken van twee trajecten, maakt Mechelen gebruik van drie verschillende aanpakken van radicalisering, namelijk een proactieve, preventieve en reactieve aanpak. Voor de proactieve en preventieve aanpak heeft de gemeente op dit moment het pilootproject

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹⁰⁶ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014:17).

¹⁰⁷ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹⁰⁸ Ibid.

‘Positieve identiteit en Maatschappijvorming’ (PiM) lopen. Als aandachtspunten heeft dit pilootproject de voedingsbodem van radicalisering en ondemocratisch radicalisme. Dit pilootproject heeft als doel dat jongeren zichzelf en hun maatschappelijke positie kunnen ontwikkelen binnen een liberaal-democratisch kader waarin iedereen zijn eigen plek en mening mag hebben. Op deze manier kan radicalisme voorkomen worden, aldus de gemeente. Voor het pilootproject (PiM) maakt de gemeente Mechelen gebruik van maatschappelijke ‘instituties’ waarbij jongeren de steun kunnen vinden “om op een positieve, norm-halende, liberaal-democratische manier te ‘zijn,’ betrokken te zijn op anderen of zelfs zeer actief maatschappelijk geëngageerd”.¹⁰⁹ Dit kunnen ouders, scholen of het verenigingsleven zijn. Men begint dan ook bij dit project vanuit de ouderenwerking, jeugdwerking, school, welzijnswerking en de socioculturele verenigingen.

Eerder werd al duidelijk dat Mechelen ook gericht is op een reactieve aanpak van radicalisme. Hierbij wil de gemeente “ingrijpen waar radicalisering ondemocratisch of verontrustend wordt en omslaat in radicalisme”.¹¹⁰ Om tot de reactieve aanpak te komen, werkt de gemeente samen met bepaalde partners, zoals onder andere de politie, het parket, het OCMW, Mobiel Jeugdwerk, het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg De Pont, en het CAW. De resultaten van de proactieve en preventieve aanpak hebben echter de voorkeur, maar een reactieve aanpak kan niet uitgesloten worden.¹¹¹ De situatie in Mechelen inzake Syriëgangers was in feite de directe aanleiding om iemand voltijds aan te werven om rond deze problematiek te werken. Volgens deze ambtenaar heeft voornamelijk de media deze functie bestempeld als ‘antiradicaliseringsambtenaar.’ Hij zegt echter wel dat dit komt doordat er niet genoeg informatie werd gegeven door de gemeente zelf. De officiële titel van zijn functie is in feite ‘Project Coördinator De-radicalisering.’¹¹²

4.5. Samenwerking met andere gemeenten en landen

Bart Somers (Open Vld), Bart De Wever (N-VA), Hans Bonte (sp.a) en Jan Creemers (CD&V), burgemeesters van respectievelijk Mechelen, Antwerpen, Vilvoorde en Maaseik, hebben in september 2013 de brochure ‘Beheersen van moslimradicalisering; handreiking voor beleid en praktijk’ voorgesteld die de radicalisering van jongeren moet tegenhouden en vroegtijdig moet opsporen. De 42-pagina tellende brochure is bedoeld voor scholen, sportclubs en iedereen die met jongeren werkt. De brochure bestaat uit, aan de ene kant, een informatief luik waarin wordt beschreven wat moslimradicalisme is en welke factoren een rol kunnen spelen bij de radicalisering van jongeren. Hierover zei De Wever: “Het leek even een half doctoraat te worden. Maar we hebben geprobeerd zo concreet mogelijk te zijn: met een begrippenlijst die extremistisch taalgebruik uitlegt bijvoorbeeld en

¹⁰⁹ Beleidsnota Mechelen: Ja, radicalisering gaat over ons allemaal; naar een integrale aanpak in radicaliseringsprocessen, van maatschappelijke cohesie tot maatschappelijke uitval (2014:12).

¹¹⁰ Beleidsnota Mechelen: Ja, radicalisering gaat over ons allemaal; naar een integrale aanpak in radicaliseringsprocessen, van maatschappelijke cohesie tot maatschappelijke uitval (2014:30).

¹¹¹ Beleidsnota Mechelen: Ja, radicalisering gaat over ons allemaal; naar een integrale aanpak in radicaliseringsprocessen, van maatschappelijke cohesie tot maatschappelijke uitval, (2014).

¹¹² Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

praktische tips voor een bemiddelingsgesprek” (Bergmans 2013). Het tweede deel van de brochure bestaat uit aanbevelingen voor beleid en praktijk.¹¹³ De Wever stelt dat radicalisering niet in de moskee plaatsvindt, maar achter de computer. Daarom argumenteert de burgemeester van Antwerpen dat imams weinig vat hebben op radicaliserende jongeren: “Ze spreken letterlijk hun taal niet en kennen hun leefwereld niet” (Bergmans 2013). De Antwerpse moslims vinden de brochure echter een gemiste kans: “Bij het opstellen van deze brochure is op geen enkel moment de lokale moslimgemeenschap betrokken. [...] Veel kennis werd niet benut” (Van Wiele 2013). De ex-kabinetsmedewerker Diversiteit in Antwerpen, Hicham El Mzairh, is het eens met deze kritiek: “Er werd opnieuw een kans gemist om partners te zoeken. [...] Bovendien lees ik veel achterhaalde informatie. Zo gaat deze brochure voorbij aan de breuk tussen soennieten en sjiieten” (Van Wiele 2013). Een mogelijke reden waarom de moslimgemeenschappen er niet bij betrokken zijn geweest, is tijdsgebrek, aldus de gemeente Antwerpen:

Dat is ook in der haast opgesteld. Dat moest dan nog snel voor de zomer en ook omdat de Ramadan voor de deur stond... En dan kon ge dat niet meer uitstellen enzovoort. Enfin, dus dat is iets geworden dat met heel veel compromissen is gepaard gegaan. Maar waarbij men niet de tijd heeft kunnen nemen op dat moment om ook de gemeenschappen erbij te betrekken. [...] Dus dat is niet goed onthaald. En wij proberen nu een beetje de brokken te lijmen.¹¹⁴

Naast de brochure werken Antwerpen, Mechelen en Vilvoorde ook nauw met elkaar samen. Zo stelt de Vilvoordse ambtenaar dat zij nu vooral inzet op de contacten met deze twee andere gemeenten “omdat daar in die geografische richting een duidelijke lijn bestaat met die steden”.¹¹⁵ Het kan bijvoorbeeld zijn dat jongeren die in Vilvoorde wonen naar school gaan in Mechelen. De gemeente geeft daarnaast aan dat dit ook geldt voor Brussel.

In het vorige hoofdstuk werd beschreven hoe de federale regering zes multidisciplinaire assen heeft opgesteld in haar preventiestrategie tegen radicalisering. Hierin werd onder andere geschreven dat de federale overheid aan de betrokken gemeenten de vraag heeft gesteld om een lokale preventie- en bestrijdingsstrategie te ontwikkelen tegen radicalisering.¹¹⁶ Zowel de gemeenten Vilvoorde als Mechelen beamen dat er inhoudelijk aan hen niet verteld is wat er precies moet gebeuren.¹¹⁷ De Vilvoordse ambtenaar stelt dat de concrete invulling immers behouden moet blijven voor het lokale niveau.¹¹⁸ Er bestaan echter enkele problemen betreffende de uitvoering en budgettering van het lokale beleid en de coördinatie van informatie.

¹¹³ Beheersen van moslimradicalisering; handreiking voor beleid en praktijk (2013)

¹¹⁴ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

¹¹⁵ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹¹⁶ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

¹¹⁷ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

¹¹⁸ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹¹⁸ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

Soms heb ik het gevoel dat iedereen wel binnen zijn eigen mogelijkheden aan het bekijken is wat kan, maar dat dat niet echt gecoördineerd is en dat informatie ook niet altijd doorsijpelt naar alle niveaus en naar diegene die het moet weten.¹¹⁹

Het gebrek aan een bovenlokale coördinatie geeft het gevoel dat de gemeenten zich niet gesteund voelen in de uitvoering van hun beleid teweeggebracht, aldus de Mechelse ambtenaar.¹²⁰ Daarenboven stelt de gemeente Vilvoorde dat, betreffende de uitvoering, de Vlaamse overheid haar verantwoordelijkheid moet nemen inzake beleidsdomeinen zoals Onderwijs, Jongerenwelzijn en Integrale Jeugdhulp. Volgens de Vilvoordse ambtenaar staat dit echter nog niet hoog op de agenda van de Vlaamse overheid genoteerd.¹²¹ In het vorige hoofdstuk werd echter duidelijk dat de Vlaamse overheid hier wel al enkele ideeën over heeft, zoals het willen inschakelen van het OCJ en het HCA om jongeren te helpen. Daarnaast werd voorgesteld door minister Bourgeois dat er rondetafelgesprekken moeten komen met onder andere de schepenen van onderwijs en directies van secundaire scholen.¹²²

Een ander probleem is de budgettering van het beleid. Uitgezonderd van Maaseik, stellen de drie andere gemeenten dat de huidige financiële ondersteuning, daarmee wordt de 40 000 euro extra financiële steun van de federale overheid bedoeld zoals beschreven in het vorige hoofdstuk, niet genoeg is.

In 2014 gaat het om 40 000 euro. Dat is al niet voldoende om bijvoorbeeld personeelskost van één iemand te dekken. Vergelijkbaar met bijvoorbeeld Amsterdam, die zowel ook op preventief als op echt de veiligheidskwestie van de-radicalisering werkt, enkel en alleen voor het veiligheidsdossier, personeelskosten niet inbegrepen, hebben zij jaarlijks een werkingsbudget van 250 000 euro.¹²³

Niet alleen op lokaal en nationaal niveau wordt er samengewerkt om radicalisering tegen te gaan, maar ook op internationaal niveau vinden gesprekken plaats. Dit is in overeenstemming met de argumentering van Bakker en Paulussen (et al. 2010). De auteurs stellen immers dat landen die te maken hebben met Syriëgangers, informatie en inlichtingen moeten vergaren en ervaringen moeten delen op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Dit staat ook zo beschreven in het nationale preventieprogramma van België. De informatie en kennis die wordt opgedaan binnen de verschillende niveaus, moet gedeeld worden en samengebracht worden op nationaal niveau. Ook stelt het nationale

¹¹⁹ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

¹²⁰ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

¹²¹ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹²² Commissievergadering; Handelingen, Vlaams Parlement, 11 februari 2014.

¹²³ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

preventieprogramma dat er partnerschappen moeten worden opgesteld met Europese lidstaten die ook te maken hebben met gewelddadige radicalisering en polarisering.¹²⁴ Zo bestaat er het RAN-netwerk, waar Vilvoorde, Mechelen en Antwerpen aan deelnemen. In het eerste hoofdstuk werd aangetoond dat men zich bij het RAN-netwerk onder andere richt op het promoten van gematigde visies op de islam en het ontmantelen van terroristische netwerken en individuen. Tijdens de bijeenkomsten kunnen de Belgische gemeenten informatie uitwisselen met andere landen die te maken hebben met het fenomeen radicalisering, zoals Nederland en Duitsland. De gemeente Vilvoorde werkt op dit moment ook aan een uitwisselingsproject met een delegatie uit Columbus, Ohio, op verzoek van de Amerikaanse ambassade. Het doel is “om ideeën en praktijken uit te wisselen rond de betrokkenheid en het engagement van lokale gemeenschappen in de strijd tegen radicalisering”.¹²⁵

Op 8 juli 2014 vond er ook een burgemeestersconferentie plaats in Delft, waarbij zowel Nederlandse als Vlaamse burgemeesters aanwezig waren om te overleggen over de problematiek van Syriëgangsters. Op dit overleg waren acht Nederlandse burgemeesters aanwezig, waaronder de burgemeesters van Amsterdam en Rotterdam, en vier Vlaamse burgemeesters, namelijk Bart De Wever, Bart Somers, Hans Bonte en Vincent Van Quickenborne. Deze laatstgenoemde is burgemeester van Kortrijk. Recent zijn ook uit zijn gemeente een aantal Syriëgangsters vertrokken. Tijdens dit overleg stelde De Wever dat er een aparte overheidsdienst opgericht moet worden. Hierover zei hij:

Een dienst die specifiek binnenlandse radicalisering in het oog moet houden en bestrijden. We hebben hier in België al Ocad en de Staatsveiligheid, maar dat volstaat niet. [...] We hebben een dienst nodig die potentieel terrorisme in kaart brengt, en daarover overlegt met de burgemeesters, die de ogen en de oren zijn van de steden.¹²⁶

De burgemeester van Mechelen, Bart Somers, is echter niet enthousiast over dit idee van de Antwerpse burgemeester:

Er moet meer gebeuren om de Syriëstrijders aan te pakken, maar we moeten geen nieuwe instrumenten creëren. [...] We hebben nood aan een totale aanpak waarbij het lokale, het federale en het Europese niveau de handen ineen slaan (Verstraete 2014).

4.6. Conclusie

Ten eerste werd in dit hoofdstuk een schets gegeven van de problematiek betreffende radicaliserende moslimjongeren per gemeente. Vervolgens werd het antiradicaliseringsbeleid per gemeente

¹²⁴ Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

¹²⁵ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

¹²⁶ X, De Wever wil aparte overheidsdienst voor terrorisme, 9 juli 2014,

http://www.standaard.be/cnt/dmf20140709_01172573?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_term=dso&utm_content=article&utm_campaign=seeding, geraadpleegd op 17 juli 2014.

gedetailleerd besproken. Hieruit blijkt dat er een zekere overlap bestaat tussen het beleid op federaal en Vlaams niveau en gemeentelijk niveau. Een eerste overeenstemming is dat zowel de gemeentelijke overheden als de federale overheid dezelfde ideeën hebben over wanneer radicalisering als problematisch wordt beschouwd. Een tweede overeenkomst is dat het federale en Vlaamse beleid behoorlijk wat verantwoordelijkheid bij de gemeenten leggen omdat zij de lokale context beter kennen. Er zijn dan ook vanuit het federale en Vlaamse beleid geen verplichtingen opgelegd over wat lokale overheden precies moeten doen. Wel vragen zij aandacht voor de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld en het sociaal werk. Uit de interviews met de ambtenaren komt naar voren dat de gemeenten een belangrijke rol toekennen aan andere sociale, lokale actoren, omdat, zo wordt aangegeven, zij onmisbaar zijn in de aanpak van radicalisering op lokaal niveau. Het werd ook duidelijk in de uiteenzetting van het antiradicaliseringsbeleid per gemeente dat er intensief contacten worden gelegd en samengewerkt wordt met lokale organisaties. De derde overeenkomst houdt in dat in het preventieprogramma en in het Vlaams beleid aandacht werd gevraagd voor de voedingsbodem van radicalisering. In het beleid van de gemeenten Vilvoorde, Maaseik en Mechelen komt expliciet naar voren dat zij de voedingsbodem willen verkleinen. De laatste overeenstemming betreft de samenwerking op lokaal, nationaal en internationaal niveau. In het preventieprogramma en in het Vlaams beleid wordt ook aandacht gevraagd voor deze samenwerking en de gemeenten werken samen met elkaar, maar leggen ook contacten met andere landen die te maken hebben met radicalisering. Gesteld kan worden dat de samenwerking tussen de gemeenten en op internationaal niveau goed verloopt, maar dat er nog wat problemen bestaan betreffende de coördinatie op nationaal niveau. In het volgende hoofdstuk zal ingegaan worden op de rol die de gemeenten toekennen aan islamitische organisaties en moskeeën en hoe ideeën over de scheiding tussen kerk en staat hier een invloed op hebben.

Hoofdstuk 5

Islamitische organisaties en moskeeën

5.1. Inleiding

In het vorige hoofdstuk lag de focus op de rol van overheidsinstanties en het maatschappelijk middenveld in het antiradicaliseringsbeleid en de samenwerking op lokaal, nationaal en internationaal niveau. Hierin werd duidelijk dat zowel op nationaal als lokaal niveau het belang van het sociale veld wordt benadrukt.

In dit hoofdstuk zal de rol van islamitische organisaties en moskeeën in de strijd tegen radicalisering onder de loep genomen worden. Zowel Antwerpen, Vilvoorde, Mechelen als Maaseik willen islamitische organisaties en moskeeën inschakelen voor de preventie van radicalisering en de-radicalisering. Hierbij zal er gekeken worden naar hoe deze rol begrepen kan worden aan de hand van de visies die in België bestaan over de scheiding tussen kerk en staat.

5.2. De rol van islamitische organisaties en moskeeën in het lokale beleid

5.2.1. Wie draagt de verantwoordelijkheid voor de aanpak van radicalisering?

Elke gemeente die betrokken is bij dit onderzoek stelt zowel dat de islamitische verenigingen als de gemeente een verantwoordelijkheid dragen. Men gaat dus uit van een gedeelde verantwoordelijkheid. Ten eerste stelt Antwerpen dat er wel verwacht kan worden dat islamitische verenigingen initiatieven zullen nemen als ze tekenen van radicalisering opmerken binnen hun vereniging. Daarbij argumenteren de Antwerpse ambtenaren dat dat niet altijd even makkelijk is, omdat binnen deze verenigingen vaak vrijwilligers werken.¹²⁷ Ten tweede argumenteert de Mechelse ambtenaar dat islamitische verenigingen ook een grote rol kunnen spelen, maar dat men hen niet mag overbelasten omdat de gemeente ook hier te maken heeft met vrijwilligers. Bovendien stelt de ambtenaar ook dat het niet zou werken, mocht men mensen gaan verplichten om iets te doen. Er moet namelijk in eerste instantie een bereidwilligheid zijn om acties te ondernemen.¹²⁸ Ten derde vindt men in Vilvoorde dat de islamitische verenigingen, met name de moskee, geen extra verantwoordelijkheid moeten opnemen. De Vilvoordse ambtenaar geeft aan dat vaak wel algemeen wordt aangenomen de moskee geen initiatieven onderneemt, maar zo stelt de ambtenaar, vaak organiseren de islamitische verenigingen zaken die niet in de media komen, waardoor deze acties niet in de aandacht komen te staan. Een tweede reden dat de moskee geen extra verantwoordelijkheid moet opnemen, is omdat veel van deze jongeren niet gekend waren in de moskee. Omdat de jongeren echter een islamitische achtergrond hebben, wordt de verantwoordelijkheid door sommige mensen gelegd bij de moskee. Maar, zo zegt de Vilvoordse ambtenaar, het zijn 'onze jongeren'. Hierbij stelt zij dat de hele Vilvoordse gemeenschap in

¹²⁷ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

¹²⁸ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

feite de verantwoordelijkheid draagt.¹²⁹ Tot slot geeft de ambtenaar aan dat de moskee ook zelf het slachtoffer is geworden van de problematiek betreffende radicalisering:

[H]et [is] voor de moskee een hele moeilijke positie om tegelijkertijd ouders van vertrekkers te kunnen onthalen, te kunnen begeleiden, wetende dat er tussen die ouders onderling beschuldigingen zijn als in 'uw zoon heeft mijn zoon meegetrokken,' waar de moskee dan in zekere zin neutraal in moet proberen te blijven, wat niet zo eenvoudig is. Ook in het begin heeft de moskee zich heel fel uitgelaten [...] tegen de jongeren die naar Syrië vertrokken, met als gevolg dat een aantal ouders van die vertrekkers zich geïsoleerd voelen. Met als gevolg dat de moskee zelf, omdat ze dan te soft was voor anderen [...] een deel van haar autoriteit moeten inboeten, met zelfs als gevolg dat er vanuit Syrië vanuit een paar mensen die ginder verblijven bedreigingen tegen de moskee en de voorzitter geuit zijn.¹³⁰

Ten laatste is men er in Maaseik ook van overtuigd dat het verkeerd is om alle verantwoordelijkheid bij de moskee te leggen en dat men daarentegen de krachten moet bundelen. De Maaseikse ambtenaar stelt dat iedereen die een rol kan spelen, deze moet oppakken. Maar, net zoals geargumenteed wordt in Mechelen, moet men bereid zijn om dit te willen doen. Op deze manier hoopt de Maaseikse ambtenaar dat er in de volgende fase een samenwerking kan aangegaan worden, zodat niet één instantie de taken alleen op zich moet nemen, aangezien dat volgens haar niet kan werken.¹³¹

5.2.2. Maaseik

De ambtenaar van Maaseik geeft aan dat, toen er nog sprake was van het oude moskeebestuur, voornamelijk de schijn werd opgehouden dat de moskee wilde samenwerken met de gemeente. Deze samenwerking kwam bijgevolg nooit helemaal tot stand. Nu dat er een sinds een half jaar een nieuw bestuur is, worden de zaken op orde gesteld, aldus de ambtenaar.

[De nieuwe moskeevorzitter] zegt ook van: 'Mijn doel is, ik wil dat negatieve van die moskee, dat moet gedaan zijn. Wij willen ons positief op de kaart zetten. Wij willen samenwerken met het lokale gebeuren hier, ook met de gemeente'. En die wil ook wel meedoen aan het vermijden dat nog meer jongeren aangetrokken zouden gaan worden door dat radicale ideeëngoed.¹³²

Zoals eerder aangegeven, wil de gemeente Maaseik nu een denkgroep oprichten met alle sociale instanties die eventueel wat kunnen betekenen voor de aanpak van radicalisering. Hieronder valt ook

¹²⁹ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

¹³² Ibid.

het bestuur van de moskee. De Maaseikse ambtenaar stelt wel dat de nieuwe moskeevoorzitter op zoek is naar materiaal voor in de moskee om vanuit een theologisch oogpunt het juiste verhaal van de islam te vertellen. Gesteld kan worden dat dit ook onder de religieuze functie valt van de moskee (Kanmaz & Mohkless 2002).

Vooraf omdat, bij jongeren ziet ge dat heel vaak, die zijn aan het zoeken en die weten eigenlijk te weinig van de islam dan datgene wat ze van thuis meekrijgen. Dat vinden, dat is het niet. Dat geeft niet genoeg antwoord op hun vragen en dan beginnen die op internet te zoeken en met vrienden te praten en dan zit ge ook heel snel in het sog van die meer radicalen en die hebben daar voelsprietten voor, hé.¹³³

Aangezien er hier verder nog geen concrete ideeën bestaan, kan de rol van de moskee in Maaseik op dit moment niet verder besproken worden.

5.2.3. Antwerpen

Zoals voorheen vermeld, gaat Antwerpen op zoek naar zinvolle alternatieven voor de jongeren. Hierbij is gebleken dat het alternatief hoog aangeschreven moet staan, dat “het [evenwaardig moet] zijn aan dat martelaarschap”,¹³⁴ zoals de rituele reiniging van overleden moslims.

[E]en bepaalde jongere wil [zich absoluut] heel graag inzetten om mensen te helpen, om andere moslims te helpen [en] was vanuit die redenering ook van plan om naar Syrië te vertrekken, kunnen we die daarin tegenhouden? En [dan proberen we die] een alternatief te bieden waardoor die persoon zich toch nuttig kan maken en toch ervaart dat hij of zij zijn plicht toch doet als moslim.¹³⁵

Door het zoeken naar goede alternatieven, kwam de gemeente al snel in contact met moskeeën, islamitische organisaties en organisaties die religieus geïnspireerd zijn, zoals De Touter. Er kan van uitgegaan worden dat deze alternatieven binnen de maatschappelijke functie van de moskee vallen. Er worden immers sociaal-culturele activiteiten voorzien waarbij jongeren niet op een negatieve manier kunnen beïnvloed worden door anderen (Van Walle 2011). Op deze manier tracht de gemeente jongeren te koppelen aan vrijwilligerswerk op maat van de ideeën van de jongeren, waardoor gesteld kan worden dat jongeren zich misschien minder snel aangetrokken zullen voelen tot de utopische voorstelling van het salafisme (De Koning 2009b). Ook werd in het vorige hoofdstuk aangetoond dat de gemeente wil dat jongeren een dialoog aangaan, zij het over de islam of bijvoorbeeld de media. Via

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

¹³⁵ Ibid.

onder andere de islamitische organisaties en moskeeën tracht de gemeente mensen te zoeken die hier kennis over hebben. Tevens geven de twee Antwerpse ambtenaren aan dat zij de moslingemeenschappen, islamitische organisaties en moskeeën nodig hebben om radicalisering tegen te gaan. Daarom hebben zij ook een klankbordgroep opgericht waar een aantal verenigingen, waaronder ook besturen van moskeeën, inzitten die zich specifiek richten op religie. De gemeente geeft aan dat, als deze verenigingen een activiteit of lezing willen organiseren inzake de preventie van radicalisering of de-radicalisering, zij de verenigingen zowel inhoudelijk als financieel willen ondersteunen. Als een moskee dergelijke activiteiten of lezingen organiseert, dan valt dit onder de religieuze functie van de moskee (Kanmaz & Mohkless 2002). Hierover zeggen de twee ambtenaren:

Dus op die manier proberen wij heel duidelijk aan te geven van: 'Kijk, wij hebben jullie enerzijds nodig om te weten wat leeft er, om signalen tot bij ons te brengen als ge die ziet. Anderzijds willen wij er zijn voor jullie als jullie dingen op poten willen zetten om jullie te ondersteunen,' zowel financieel als inhoudelijk willen wij die verenigingen ook versterken. Als ge een achterban hebt en ge merkt ineens dat er tendensen zijn dan wilt ge iedereen ook versterken om daar mee om te gaan. Dus op die manier proberen wij om die band aan te halen en tot nog toe lukt dat wel.¹³⁶

Naast de klankbordgroep bestaat er ook nog een moskeeverleg. Dit overleg vindt vaker plaats, maar sinds kort wordt radicalisering ook op de agenda geplaatst. Hierbij wil de gemeente de moskeeën informeren over wat de gemeente precies aan het doen is, wat de moskeeën eventueel kunnen doen en geeft de gemeente ook informatie over wat er moet gebeuren als men signalen opvangt van een jongere die begint te radicaliseren.¹³⁷

5.2.4. Vilvoorde

De gemeente Vilvoorde wil, in eerste instantie, de moskeewerking ondersteunen in de aanvraag van de officiële erkenning van de moskee. In de beleidsnota staat dat “een goed georganiseerde moskee [...] een reële dam [kan] opwerpen tegen de radicale interpretatie van de islam”.¹³⁸ Zoals eerder In hoofdstuk twee argumenteerde Loobuyck (2012) dat het niet altijd even gemakkelijk is voor de moskeegemeenschap om dit op zichzelf te realiseren. Ook wil de gemeente bekijken hoe de werking van de moskee versterkt kan worden in een eventuele samenwerking met sociale partners in Vilvoorde.¹³⁹

De gemeente houdt ook om de zes weken een vergadering met de moskee. Bij deze vergadering zijn de burgemeester, de ‘antiradicaliseringsambtenaar,’ een persoon van de dienst Gelijke

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014:13).

¹³⁹ Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

kansen, vertegenwoordigers van de moskee, de schepen van Sociale Zaken en een gemeenteraadslid, die tevens ook woordvoerder van de moskee is, betrokken. Sinds kort staat radicalisering op de agenda, maar een ander belangrijk punt is de verbouwing van de moskee. De Vilvoordse ambtenaar stelt namelijk dat ‘religieus analfabetisme’ mee aan de oorzaak ligt van de radicalisering van bepaalde jongeren. Hiermee bedoelt zij dat jongeren erg kritiekloos omgaan met wat hen wordt aangeboden qua gedachtegoed betreffende hun religie. Er is in Vilvoorde wel sprake van een moskeeschool, die kan helpen in het begeleiden van jongeren in de zoektocht naar een nieuwe identiteit. Eerder werd al aangegeven dat de moskee een belangrijke rol kan spelen in de identiteitsvorming van moslims in het Westen (Kanmaz & Mohkless 2002). De moskeeschool is echter te klein om alle geïnteresseerden aan te nemen. Er is dus een gebrek aan faciliteiten en klaslokalen en dergelijke. Daarom wil men in Vilvoorde de moskee ondersteunen in haar verbouwing, zodat het gebrek aan faciliteiten kan worden beperkt.¹⁴⁰

Het jongerencomité dat in het vorige hoofdstuk is besproken om de maatschappijgerichte aanpak te bespreken van Vilvoorde, komt ook voort uit een samenwerking tussen de gemeente en de moskee. De jongeren die in dit comité zitten zijn betrokken bij de problematiek, zo kunnen zij zelf potentiële vertrekkers zijn of kennen zij andere jongeren die vertrokken zijn.¹⁴¹ Ook dit jongerencomité kan beschouwd worden als een sociaal-culturele activiteit (Van Walle 2011). Via dit jongerencomité houden jongeren zich wel bezig met de problematiek inzake radicalisering, maar doen zij dit op een veilige manier. Tot slot heeft de ‘antiradicaliseringsambtenaar’ ook veel informele contacten met de voorzitter van de moskee. Hierbij wordt de twee partijen op de hoogte gehouden van elkaars bezigheden betreffende de aanpak van radicalisering.¹⁴²

5.2.5. Mechelen

De Mechelse ambtenaar stelt dat de islamitische verenigingen waar hij mee samenwerkt een deel van de oplossing zijn en niet een deel van het probleem inzake radicalisering.

[E]en moskee bijvoorbeeld, wil mensen versterken in hun geloof. Dat ze zelf Arabisch kunnen lezen, de Koran interpreteren, daar over praten met andere mensen, enzovoort. Zodanig dat zij niet ten prooi zullen vallen aan mensen die dat hen willen uitleggen met malafide bedoelingen.¹⁴³

In hoofdstuk 4 werd aangegeven dat Mechelen een ‘antiradicaliseringsambtenaar’ heeft aangesteld. Zijn eerste taken waren om de bruggen te herstellen met de moslimgemeenschappen ten gevolge van de kwesties, zoals onder andere de rituele slachting, die spelen in Mechelen. Het is immers belangrijk

¹⁴⁰ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

om te investeren in een partnerschap en goede relaties met moslimgemeenschappen en de ouders en vrienden van geradicaliseerde jongeren (Bakker en Paulussen et al. 2013). Om dit te bewerkstelligen is de ‘antiradicaliseringsambtenaar’ in eerste instantie begonnen met te communiceren met de islamitische verenigingen. Er wordt echter toegegeven dat dit tot nu toe moeizaam verloopt omdat men te maken krijgt met, zoals dit in de Antropologie wordt genoemd, *gatekeepers*.¹⁴⁴

In de beleidsnota van Mechelen worden suggesties gedaan over hoe moskeeën en andere islamitische verenigingen betrokken kunnen worden in de aanpak van radicalisering. Ten eerste wil de gemeente via het PiM-project de ouders van de meest kwetsbare jongeren versterken en verbinden, waardoor mogelijke oplossingen kunnen gevonden worden om hun kinderen te ondersteunen. Noppe en Hellinckx (et al. X) benadrukken het belang dat ouders worden geresponsabiliseerd en worden bijgestaan om de band met hun kinderen terug te versterken. Ten tweede wil de gemeente de Mechelse moskeegroep ondersteunen om zich te organiseren en te vertegenwoordigen in het middenveld. Hierbij wil de gemeente er bijvoorbeeld voor zorgen dat de moskee Al-Burq en de Mechelse moskee worden erkend, zodat zij in staat zullen zijn om meer te doen voor de jongeren. Tot slot wil men via de vzw Motief, een organisatie die vorming ontwikkelt en organiseert betreffende geloof en levensbeschouwing in de samenleving,¹⁴⁵ Koranische Leerhuizen opzetten voor volwassenen, waar gepraat kan worden over het moslim zijn in Mechelen.¹⁴⁶

5.3. De invloed van de scheiding tussen kerk en staat op het gemeentelijk beleid betreffende de samenwerking met islamitische verenigingen

In de context is besproken wat de scheiding tussen kerk en staat precies inhoudt in België. Hierin werd duidelijk dat er vier artikelen bestaan die hier betrekking op hebben en deze artikelen kunnen teruggevonden worden in het beleid dat de verschillende gemeenten voeren betreffende de aanpak van radicalisering.

Artikel 19 houdt in dat iedereen vrij is om te kiezen voor zijn of haar geloofsovertuiging en al eerder werd duidelijk dat de ambtenaren van de gemeenten Antwerpen, Vilvoorde en Maaseik in hun interviews stellen dat het niet problematisch is als mensen radicale ideeën hebben (Torfs 1996). De Mechelse ambtenaar zegt hierover:

Er zijn broederschappen die bijeenkomsten hebben binnenskamers. [...] Die vallen daar niemand mee lastig. Die zullen waarschijnlijk wel wat radicale ideeën hebben en die doen er niets mee. De vraag is: kan dat kwaad?¹⁴⁷

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Motief vzw, Wat doet Motief?,

<http://www.motief.org/index.php/en/over-motief/visie-en-missie/wat-doetmotief>, geraadpleegd op 19 juli 2014.

¹⁴⁶ Beleidsnota Mechelen: Ja, radicalisering gaat over ons allemaal; naar een integrale aanpak in radicaliseringsprocessen, van maatschappelijke cohesie tot maatschappelijke uitval (2014:12).

¹⁴⁷ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

Artikel 21 stelt dat religies de vrijheid hebben om zich intern te organiseren op de manier dat zij dat wensen en verbiedt het ook de regering om te corresponderen met kerkelijke autoriteiten en om hen te censureren (Torfs 1996). Dit artikel heeft ook betrekking op hoe de vier gemeenten hun beleid voeren. Op de vraag of de Antwerpse gemeente wil dat de moskeeën een gematigde islam promoten, stellen de Antwerpse ambtenaren dat ze dit wel verwachten van de moskeeën, maar dat ze hier weinig invloed op hebben. De ambtenaren stellen dat de gemeente niet wil interveniëren, maar dat het de moskeeën en andere islamitische verenigingen wil adviseren en ondersteunen.¹⁴⁸ Verder beschouwen de twee ambtenaren de scheiding tussen kerk en staat als een vanzelfsprekendheid. De ambtenaar van Vilvoorde stelt, betreffende de vraag of de moskee in Vilvoorde al dan niet een gematigde moet promoten, dat de gemeente absoluut niet aan de moskee kan vertellen wat het al dan niet moet doen.¹⁴⁹ Ten derde stelt de gemeente Maaseik dat het idee van het verkondigen van een gematigde islam al vanuit de moskee zelf komt. Ook geeft de ambtenaar aan dat het vanuit haar functie moeilijk is om te bepalen wat precies een gematigde islam is:

Ik vind dat ook moeilijk om te gaan zeggen van ge moet een gematigde islam [verkondigen].
Wie zijn wij om te zeggen van wat is een gematigde islam?¹⁵⁰

Voorheen werd in dit deel al vermeld dat de Mechelse ambtenaar zich afvraagt of het kwaad kan dat mensen samenkomen in woonkamers en daar spreken over hun radicale ideeën. Op zich ziet hij hier geen probleem in en kan hieruit gesteld worden dat het niet noodzakelijk is dat men een gematigde islam verkondigt. De ambtenaar stelt wel dat er nood is aan plaatsen waar moslims kunnen samenkomen en hun spiritualiteit en maatschappelijke positie kunnen ontwikkelen. Hier ziet de ambtenaar een belangrijke rol in voor de moskeeën in Mechelen. Deze visies van de gemeenten komen overeen met wat minister Turtelboom zei: “a priori [wordt geen] screening van de preken uitgevoerd”,¹⁵¹ aangezien dit niet in overeenstemming is met artikel 21.

Artikel 181 stelt, onder andere, dat religies die officieel erkend zijn subsidies kunnen krijgen voor materiële goederen (Franken & Loobuyck 2012). Eerder werd al duidelijk dat de gemeente Vilvoorde de moskee wil ondersteunen in haar verbouwing om een sterkere moskeeverbouwing te bekomen. Dit valt dus ook volledig onder de wetten omtrent de scheiding tussen kerk en staat in België.

Om de scheiding tussen kerk en staat niet te schenden, argumenteert Maussen (2006) dat lokale overheden altijd moeten kijken naar de context en hoe de grondwettelijke beginselen zich hier tegenover verhouden. Dit kwam ook naar voren in de interviews met de ambtenaren van Mechelen,

¹⁴⁸ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

¹⁴⁹ Interview met medewerker Radicalisering en Polarisatie, Vilvoorde, 14 juli 2014.

¹⁵⁰ Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

¹⁵¹ Commissie voor de Justitie; Handelingen, Belgische Senaat, 8 mei 2013, p. 23.

Antwerpen en Maaseik. In Mechelen tracht men namelijk om neutraal te blijven en werkt men vanuit bepaalde visies en een maatschappelijk model. Aan de hand van deze visies en het maatschappelijk model tracht men dan op de juiste manier te handelen.¹⁵² Wanneer men in Antwerpen de dialoog aangaat met een geradicaliseerde jongere, bespreekt de gemeente wat er gezegd zal worden met diegene die het gesprek zal leiden. Om de scheiding tussen kerk en staat te waarborgen, is deze gesprekleider geen imam.¹⁵³ De Maaseikse ambtenaar vindt het dan weer moeilijk om te bepalen wanneer er ingegrepen moet worden.

[W]anneer gaat ge ingrijpen? [...] [D]at is nog heel delicaat natuurlijk, want het is uiteindelijk iets heel subjectiefs en wie zijn wij om te gaan bepalen van dit is goed en dit niet.¹⁵⁴

De Maaseikse ambtenaar stelt daarbij dat er wél ingegrepen kan worden als er sprake is van het gebruik van geweld om een gedachtegoed op te leggen aan iemand anders, wat in overeenstemming is met artikelen 19 en 20.¹⁵⁵ Artikel 19 veronderstelt namelijk ook dat het strafbaar is als men de godsdienstvrijheid misbruikt en artikel 20 houdt in dat geen enkele persoon gedwongen kan worden om deel te nemen aan bepaalde rituelen (Torfs 1996). Dit is ook in overeenstemming met Maussen (2006:40), die argumenteert dat het beleid van een gemeente zich moet richten op “de ontwikkeling van een weerbare democratische samenleving, waarin het gedrag van de burgers gebaseerd is op fatsoen, geweldloosheid en wederzijds respect”. Tot slot geven de ambtenaren van Maaseik en Mechelen aan dat er verder nog niet nagedacht is over de scheiding tussen kerk en staat en hun beleid.¹⁵⁶

5.4 Conclusie

Gesteld kan worden dat de islamitische verenigingen een belangrijke rol spelen in de aanpak van radicalisering. Deze rol moet echter niet overschat worden; aan de ene kant werken mensen vaak als vrijwilligers in deze verenigingen en aan de andere kant wordt de rol van de islamitische verenigingen niet altijd opgepakt door de gemeenten, zoals in het geval van het opstellen van de voorlichtingsbrochure van de vier gemeenten. Ten tweede kan geargumenteed worden dat alle gemeenten de aanpak van radicalisering als een gedeelde verantwoordelijkheid beschouwen. Zo wordt er onder andere gehoopt dat iedereen die iets kan betekenen in de aanpak, zich bereid voelt om mee te werken. Uit de interviews blijkt dat de gemeenten voornamelijk een rol zien voor de moskee op het identiteitsniveau en het religieuze en maatschappelijke niveau. Tenslotte blijkt dat de scheiding tussen

¹⁵² Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

¹⁵³ Interview met Projectmedewerkers Armoede, Welzijn & Integratie, Antwerpen, 27 mei 2014.

¹⁵⁴ Interview Maaseik, 10 juni 2014.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Interview met Project Coördinator De-Radicalisering, Mechelen, 16 mei 2014.

Interview met Diensthoofd Maatschappelijke Integratie, Maaseik, 10 juni 2014.

kerk en staat in België een bepaalde invloed heeft op het beleid van de gemeenten. Het heeft bijvoorbeeld invloed op wat de gemeenten kunnen eisen van moskeeën. In het volgende hoofdstuk, de conclusie, zal hier dieper op ingegaan worden.

Conclusie

Ten eerste geeft dit laatste deel van deze scriptie een korte samenvatting van de onderzoeksopzet. Vervolgens wordt een antwoord op de hoofdvraag geformuleerd aan de hand van de deelvragen. Hierbij zal de data verbonden worden aan de theorieën die beschreven zijn in het theoretisch kader en de context. Ten laatste wordt er nog een korte, algemene conclusie getrokken en worden er enkele aanbevelingen gedaan voor het beleid op gemeentelijk en federaal niveau en voor een eventueel vervolgonderzoek.

1. Onderzoeksopzet

Sinds de burgeroorlog uitbrak in Syrië, vertrokken al heel wat Belgische moslimjongeren naar het land om zich aan te sluiten bij rebellengroepen. Bovendien blijkt België één van de landen te zijn waar de meeste Syriëgangers vandaan komen. Dit heeft tot gevolg dat zowel de overheden als veiligheidsdiensten zich zorgen maken over het leven van deze jongeren, maar ook over hun terugkeer omdat de kans groot is dat zij nog meer geradicaliseerd zullen zijn en een gevaar voor de openbare orde kunnen vormen.

Deze scriptie onderzoekt in welke mate de Belgische antiradicaliseringsstrategieën zich hebben ontwikkeld, naar aanleiding van de opkomst van de Belgische Syriëgangers. Daarbij werd gekeken naar hoe deze antiradicaliseringsstrategieën in de gemeenten Antwerpen, Vilvoorde, Mechelen en Maaseik in de praktijk zijn uiteengezet. Hierbij lag de focus voornamelijk op de rol die de gemeente zichzelf toekent, hoe zij de samenwerking aangaan met andere lokale actoren, met name islamitische organisaties en welke invloed ideeën over de scheiding tussen kerk en staat hierop hebben. Hierbij stond de volgende hoofdvraag centraal in dit onderzoek:

Op welke manier heeft het antiradicaliseringsbeleid zich in België ontwikkeld op gemeentelijk niveau, naar aanleiding van de recentelijke gebeurtenissen omtrent Syriëreizigers, en hoe kunnen we de gemeentelijke visie en praktijk begrijpen vanuit hun visie op de scheiding van kerk en staat?

2. Antwoord op de hoofdvraag

Wat betreft de ontwikkeling van het antiradicaliseringsbeleid van België op gemeentelijk niveau, kunnen de volgende twee conclusies getrokken worden. Ten eerste wordt radicalisme, zowel op federaal niveau als op gemeentelijk niveau, pas als een probleem beschouwd als de vrijheid van anderen wordt beperkt of als men geweld gaat toepassen. Dit is in overeenstemming met de definitie van Noppe en Hellinckx (et al. X) die stellen dat radicalisme de gevestigde normen en beleid uitdaagt, maar daarom niet noodzakelijk tot geweld leidt.

Een tweede bevinding is dat zowel de federale als Vlaamse regering een belangrijke rol weggelegd zien voor de lokale autoriteiten en instanties. De federale overheid is van mening dat de

lokale autoriteiten hun eigen lokale beleid moeten uittekenen voor de aanpak van radicalisering. Dit omdat de lokale autoriteiten vaker in aanraking komen met radicalisering en het beleid ook afhankelijk is van de context waarin het gemaakt moet worden. De ambtenaren geven ook aan dat zij hier vrij in zijn. Wel benadrukken de federale en Vlaamse regering dat er op lokaal niveau aandacht moet zijn voor de voedingsbodem en de aanpak van, onder andere, discriminatie, racisme en frustraties, twee kenmerken van het nationale beleid tegen radicalisering (Coolsaet & Struyve De Swielande 2007). Verschillende auteurs (Noppe & Hellinckx et al. X, Gielen 2008) stellen dat identiteit, de achterstandspositie en discriminatie een belangrijke rol spelen in het radicaliseringsproces. Bepaalde jongeren gaan namelijk hun moslimidentiteit benadrukken omdat zij ergens willen bij horen en in de knoop liggen met hun *hybrid identity* en deze moslimidentiteit niet verbonden is aan bepaalde culturele eigenschappen (Gielen 2008, De Koning 2009a). Om deze voedingsbodem te verkleinen moet er gefocust worden op een preventieve aanpak van radicalisering (Noppe & Hellinckx X). Uit de interviews blijkt dat alle vier de gemeenten op dit moment een preventieve aanpak van radicalisering toepassen. Maar de gemeenten Antwerpen, Vilvoorde en Mechelen richten zich ook op de de-radicaliseringsprogramma's. De gemeente Antwerpen, bijvoorbeeld, biedt nu alternatieven aan om frustraties bij radicale jongeren te verminderen, zoals Demant en Slootman (2008) voorstellen. Bovendien geven de drie laatstgenoemde gemeenten aan dat zij willen dat de weerbaarheid van de jongeren sterker wordt en dat zij hun eigen rol en positie in de samenleving kunnen vinden. Aangezien Maaseik op dit moment nog geen concrete ideeën heeft uitgezet in de praktijk betreffende de aanpak van radicalisering, kunnen hier verder nog geen uitspraken over gedaan worden.

Vervolgens werd in de derde deelvraag ingegaan op de rol die gemeenten toebedelen aan andere lokale actoren. Zowel Demant en Slootman (2008) als Noppe en Hellinckx (et al. X) benadrukken de significantie van een samenwerking met lokale instanties, zoals sportclubs, jeugdinstanties en islamitische verenigingen om een beter inzicht te krijgen in de lokale context, maar ook voor de preventie van radicalisering en de de-radicalisering van geradicaliseerde jongeren. In het antwoord op deze deelvraag komt ook nog steeds de verhouding tussen het gemeentelijke beleid en het nationale beleid naar voren. De federale en Vlaamse regering argumenteren immers dat er samengewerkt moet worden met andere lokale actoren om de voedingsbodem te beperken en om processen van de-radicalisering te creëren. Ook de gemeenten beamen het belang van de samenwerking met andere lokale actoren. In de interviews stelt men namelijk dat de gemeenten het niet alleen kunnen en zij de andere lokale actoren nodig hebben om de jongeren te helpen. Op dit moment werken de gemeenten samen met onder andere scholen, de lokale politie en jeugdinstanties, maar ook met islamitische verenigingen, waaronder moskeeën. De gemeenten vinden echter niet dat de hoofdverantwoordelijkheid bij de moskeeën ligt en daarom argumenteren de ambtenaren dat er sprake moet zijn van een gedeelde verantwoordelijkheid. Om deze reden zien zij een rol weggelegd voor de moskeeën wat betreft de religieuze opvoeding, de identiteitsvorming en het organiseren van sociaal-culturele activiteiten. Islamitische verenigingen, onder andere, focussen immers op

interculturaliteit. Hierdoor kan geargumenteed worden dat dit de jongeren kan helpen met hun moslimidentiteit en *hybrid identity*, wat ervoor kan zorgen dat moslimjongeren zich minder snel aangetrokken zullen voelen tot de utopische voorstelling van het salafisme (Noppe, Hellinckx et al. X, De Koning 2009b). De rol die de gemeenten toekennen aan de moskeeën komt ook overeen met de functies die zijn beschreven in het theoretisch kader, namelijk de religieuze functie, de maatschappelijke functie en de functie omtrent identiteits- en gemeenschapsvorming (Kanmaz & Mokhless 2002, Van Walle 2011). Gesteld kan worden dat moskeeën wel degelijk een rol kunnen spelen in het tegengaan van radicalisering. Maar een moskee kan zijn functies niet altijd even goed uitvoeren als deze niet erkend is en kan daardoor ook niet effectief zijn wat betreft de aanpak van radicalisering, wat momenteel het geval is in Vilvoorde en Mechelen. Dit komt voornamelijk door het moeilijke institutionaliseringsproces dat de islam in België heeft doorgemaakt, met name de zoektocht naar een representatief orgaan voor de moslimgemeenschappen in België en de slechte werking van de EMB, en de hoge eisen die de Vlaamse overheid stelt aan de moskeegemeenschappen (Loobuyck 2012).

Er is niet alleen een samenwerkingsverband met lokale actoren. De verschillende gemeenten werken namelijk ook samen met elkaar en delen zij hun kennis en ervaringen met andere landen, zoals de federale overheid ook voorstelt en wordt geargumenteed door Bakker en Paulussen (et al. 2013). Om tot een effectieve aanpak van radicalisering te komen, moet er zowel op lokaal, nationaal als internationaal niveau samengewerkt worden om informatie te vergaren (Bakker, Paulussen et al. 2013). Uit de interviews met de gemeenten blijkt echter dat het samenwerkingsverband op federaal en Vlaams niveau nog niet op punt staat.

Tot slot werd in de vierde deelvraag het laatste deel van onze hoofdvraag beantwoord. Er werd namelijk een antwoord gegeven op hoe we de rol die de gemeenten toekennen aan islamitische verenigingen kunnen begrijpen aan de hand van opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat. In de Belgische Grondwet staan vier artikelen die betrekking hebben op de scheiding tussen kerk en staat (Torfs 1996). De opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat zouden in zekere mate het beleid van de gemeenten en de rol van de moskeeën beïnvloeden. In eerste instantie wordt het beleid van de gemeenten beïnvloed door het beginsel van scheiding tussen kerk en staat omdat het bepaalt wanneer er ingegrepen kan worden. In België is iedereen vrij om eender welke geloofsovertuiging aan te hangen, maar van zodra deze de vrijheid van anderen in het gedrang brengt, mag er ingegrepen worden (Torfs 1996). De gemeenten redeneren dat het hebben van radicale ideeën op zich geen probleem is. Van zodra de vrijheid echter beperkt wordt of men geweld wil toepassen wordt radicalisering wel als problematisch beschouwd en kan er ingegrepen worden. Dit heeft ook invloed op wat de gemeenten al dan niet kunnen eisen van de moskeeën. Zo stellen de gemeenten dat zij absoluut niet kunnen eisen van de moskeeën dat zij een gematigde islam verkondigen, ook al is dit wenselijk voor de aanpak van radicalisering.

De rol van de moskeeën kan zowel sterker als zwakker kan worden vanwege de opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat. Aan de ene kant kan de rol van de moskeeën versterkt worden omdat bepaalde zaken, zoals de verbouwing van een moskee, gefinancierd kunnen worden door de (lokale) overheden en dit kan leiden tot een meer effectieve aanpak, zoals dit in Vilvoorde het geval is.¹⁵⁷ Aan de andere kant kunnen de opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat de rol van de moskee ook verzwakken omdat gemeenten net de scheiding tussen kerk en staat willen waarborgen. Zo worden door de gemeente Antwerpen bijvoorbeeld geen imams ingeschakeld om gesprekken, die ook georganiseerd worden door de gemeente, te voeren met geradicaliseerde jongeren omdat zij deze vage grens niet willen overschrijden. Deze grens is vaag omdat de lokale overheid moet kijken naar wat de lokale context is wanneer men acties wil ondernemen en hoe deze lokale context en acties zich verhouden ten opzichte van het beginsel van de scheiding tussen kerk en staat. Er moeten dus voortdurend afwegingen gemaakt worden (Maussen 2006).

3. Algemene conclusie

Kortom, zowel op het federale, Vlaamse als gemeentelijke niveau bestaan dezelfde ideeën over hoe radicalisering aangepakt kan worden. De federale en Vlaamse overheid zien een belangrijke rol weggelegd voor de lokale overheden en lokale organisaties om onder andere de voedingsbodem voor radicalisering te verkleinen. De gemeenten Maaseik, Antwerpen, Vilvoorde en Mechelen beamen dat zij een belangrijke rol spelen in de bestrijding van radicalisering. Ze geven echter aan dat zij dit niet alleen kunnen en daarom een samenwerking aangaan met andere gemeenten, landen en lokale organisaties, waaronder islamitische organisaties en moskeeën. Er is dus sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid. Uit de interviews komt naar voren dat de visies over de scheiding tussen kerk en staat in België een zekere invloed hebben op hun beleid en samenwerking met moskeeën. Deze beïnvloeding vindt in twee richtingen plaats. Enerzijds kan een gemeentelijke overheid geen inhoudelijke eisen opleggen aan de moskee, wat voor een belemmering kan zorgen in de uitvoering in het beleid. Anderzijds kan het moskeeën versterken doordat de mogelijkheid bestaat om hen te financieren, wat tot een meer effectieve aanpak kan leiden.

Uit het onderzoek blijkt dat er in België op federaal en lokaal niveau al heel wat ideeën bestaan en acties ondernomen worden in de praktijk om radicalisering bij moslimjongeren tegen te gaan en jongeren die willen afreizen naar Syrië tegen te houden en te helpen. Een groot struikelblok is echter, zo blijkt uit de interviews, dat de communicatie met de nationale en gewestelijke overheden en de coördinatie niet goed verloopt. Een probleem dat hierdoor ontstaat, is dat niet iedereen de informatie kan krijgen die hij of zij moet krijgen. Deze informatie kan een bepaalde visie zijn om de aanpak te verbeteren of het kan nieuwe kennis zijn die men op federaal of lokaal niveau heeft opgedaan met betrekking tot radicalisering of de lokale context. Om tot een betere aanpak te komen

¹⁵⁷ Dit is mogelijk vanwege de erkenning van de islamitische religie in 1974.

van radicalisering, is het essentieel dat dit verbeterd wordt. Nu er ook een nieuwe Executief van Moslims in België is aangesteld, wordt verwacht dat de samenwerking op federaal niveau zich beter zal ontwikkelen, waardoor ook de erkenning van moskeeën mogelijk vlotter verloopt.

In de inleiding staat geschreven dat er een noodzaak is “aan studies die vergelijkenderwijze het feitelijke beleid en de keuzes die gemaakt worden beschrijven en daarbij aandacht besteden aan de uitkomsten en effecten van verschillende beleidsmaatregelen en –initiatieven” (Maussen 2007:21). Dit onderzoek beschrijft uitvoerig het feitelijk beleid en de keuzes die hierbij werden gemaakt en brengt dit ook in kaart. Wat de uitkomsten en effecten zijn van deze beleidsvormen kan nog niet vastgesteld worden omdat het hier te vroeg voor is. Voor een optimalisering van de aanpak van radicalisering in België, is het dus noodzakelijk dat een vervolgonderzoek focust op de resultaten van de verschillende beleidsvormen. Op deze manier kunnen moslimjongeren, die in de knoop liggen met zichzelf en kenmerken van radicalisering vertonen, nog beter geholpen worden.

Bibliografie

Boeken en artikelen

- Blee, K. M. (1998). *No middle ground: women and radical protest*. New York: New York, University Press.
- Buijs, F., & Demant, F. (2006). *Strijders van eigen bodem: radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Coolsaet, R., & Struye De Swielande, T., (2007). *Belgium And Counterterrorism Policy In The Jihadi Era (1986-2007)*. Brussel: Egmont – The Royal Institute for International Relations.
- DeWalt, K. M., & DeWalt, B. R. (2011). *Participant observation: a guide for fieldworkers* (2de ed.). Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Demant, F., Slootman, M., Buijs, F., & Tillie, J. (2008). Deradicalisering van rechtsradicalen en islamitische radicalen. *Monitor Racisme & Extremisme; Achtste rapportage* (pp. 255-277). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Demant, F., & Graaf, B. D. (2010). How To Counter Radical Narratives: Dutch Deradicalization Policy In The Case Of Moluccan And Islamic Radicals. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(5), 408-428.
- Euben, R. L., & Zaman, M. Q. (2009). *Princeton readings in Islamist thought: texts and contexts from al-Banna to Bin Laden*. Princeton: Princeton University Press.
- Fermin, A. (2009). *Islamitische en extreem-rechtse radicalisering in Nederland: een vergelijkend literatuuronderzoek*. Rotterdam: Risbo/Erasmus Universiteit.
- Foblets, M.-C. (2005). *Juridische aspecten van de multiculturele samenleving. Knelpunten en uitdagingen voor het beleid. Preadvies voor België*. Deventer: Kluwer.
- Kanmaz, M. (2002). The Recognition and Institutionalization of Islam in Belgium. *The Muslim World*, 92, 99-113.
- Kanmaz, M., & Mokhless, F. (2002). Sociaal-cultureel werk in de moskee?. *Vorming, Vaktijdschrift voor volwasseneneducatie en sociaal-cultureel werk*, 17(6), X.
- Kanmaz, M., & Zemni, S. (2008). Moslims als inzet in religieuze, maatschappelijke en veiligheidsdiscours: de erkenning en institutionalisering van de islamitische eredienst in België. *Diversiteit in islam. Over verschillende belevingen van het moslim zijn*. (pp. 109-156). Leuven: Acco.
- Karagiannis, E., (2013). Transnational Islamist Networks: Western Fighters in Afghanistan, Somalia and Syria. *The International Spectator* 48(4), 119-134.
- Knapp, M. (2003). The concept and practice of Jihad in Islam. *Parameters: U.S. Army War College*, 33(1), 82-94.
- Koning, M., de (2009a). Islam is islam. Punt uit?. *Migrantenstudies*, 1, 59-72.
- Koning, M., de (2009b). 'Moslimjongeren. De salafi-beweging en de vorming van een morele gemeenschap. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51(4), 375-387.

- Leeuwen, M. V. (2011). De 'Arabische Lente' en geopolitiek. *Atlantisch Perspectief, het tijdschrift voor internationale betrekkingen en veiligheidspolitiek*, X, X.
- Loobuyck, P., & Meier, P. (2013). Imams in Flanders, Belgium: Toward the First Flemish Imams. *Islamic organizations in Europe and the USA: a multidisciplinary perspective* (p. X). New York: Palgrave Macmillan.
- Loobuyck, P., & Franken, L. (2012). Hoe neutraal is kerkfinanciering? Kritische analyse van het Belgische erkennings- en ondersteuningsbeleid. *Netherlands Journal Of Legal Philosophy*, 41(1), 12-27.
- Loobuyck, P., Debeer, J., & Meier, P. (2013). Church & State Regimes and their Impact on the Institutionalization of Islamic Organizations in Western Europe: A Comparative Analysis. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 33(1), 61-76.
- Maussen, M. (2007). Scheiding van kerk en staat en de islam op gemeentelijk niveau. *Justiële Verkenningen*, 33(1), 20-36.
- Maussen, M. (2006). *Ruimte voor de islam?: stedelijk beleid, voorzieningen, organisaties*. Apeldoorn: Het Spinhuis.
- O'Bagy, E. (2012). *Jihad in Syria*. Washington D.C. : Institute for the Study of War.
- Shadid, W., & Koningsveld, P.S., van (2008). *Islam in Nederland en België: religieuze institutionalisering in twee landen met een gemeenschappelijke voorgeschiedenis*. Leuven: Peeters.
- Stox, Y. (2004). Een Paradoxale Scheiding; De Laïcité van de Staat in de Belgische Grondwet. *Jura Falconis*, 41(1), 37-61.
- Torfs, R. (1996). Church and State in France, Belgium, and the Netherlands: Unexpected Similarities and Hidden Differences. *BYU Law Review*, X, 945-971.
- Van San, M. (2013). *Strijders op sandalen; Sharia4Belgium&Holland - een inventarisatie*. X: Forum.
- Vervaeke, L. (2012). *De Jasmijnrevolutie*. X: Meulenhoff Boekeriej.
- Wiktorowicz, Q. (2001). The New global Threat: Transnational Salafis and Jihad. *Middle East Policy* 8(4), 18-38.

Websites

- Anrys, S., DE WERELD IN BELGIE: Imams spreken de taal van allochtone jongeren niet, 30 juni 2004, <http://www.mo.be/en/node/32215>, geraadpleegd op 27 juni 2014.
- Arktos vzw, <http://www.arktos.be>, geraadpleegd op 17 juli 2014.
- Auteur onbekend, Joëlle Milquet berispt Bart De Wever: 'Wel geld vrijgemaakt voor deradicalisering,' 27 januari 2014, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/joelle-milquet-berispt-bart-de-wever-wel-geld-vrijgemaakt-voor-deradicalisering/article-normal-125989.html>, geraadpleegd op 18 april 2014.

- Auteur onbekend, Di Rupo: 'Radicalisering ten gronde aanpakken', 19 april 2013,
http://www.standaard.be/cnt/dmf20130419_00546783, geraadpleegd op 9 april 2014.
- Auteur onbekend, Milquet neemt maatregelen tegen Syriëstrijders, 10 april 2013,
http://www.tijd.be/nieuws/politiek_economie_belgie/Milquet_neemt_maatregelen_tegen_Syriestrijders.9331996-3136.art?ckc=1, geraadpleegd op 9 april 2014.
- Auteur onbekend, Terreuractie tegen 'salafistische en jihadistische Sharia4Belgium,' 16 april 2013,
<http://www.knack.be/nieuws/belgie/terreuractie-tegen-salafistische-en-jihadische-sharia4belgium/article-normal-92525.html>, geraadpleegd op 9 april 2014.
- Auteur onbekend, Fouad Belkacem en 45 andere leden Sharia4Belgium riskeren tot 20 jaar cel, 2 april 2014,
<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1838512/2014/04/02/Fouad-Belkacem-en-45-andere-leden-Sharia4Belgium-riskeren-tot-20-jaar-cel.dhtml>, geraadpleegd op 9 april 2014.
- Auteur onbekend, Sharia4belgium stopt ermee, 8 oktober 2012,
http://www.standaard.be/cnt/dmf20121008_00326293, geraadpleegd op 9 april 2014.
- Auteur onbekend, Antwerpse vrouwen naar front in Syrië, 10 april 2014,
<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1848645/2014/04/10/Antwerpse-vrouwen-naar-front-in-Syrie.dhtml>, geraadpleegd op 15 april 2014.
- Auteur onbekend, Jejoen Bontinck vrij onder strikte voorwaarden, 13 december 2014,
<http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1757779/2013/12/13/Jejoen-Bontinck-vrij-onder-strikte-voorwaarden.dhtml>, geraadpleegd op 8 april 2014.
- Auteur onbekend, "Al 20 Belgische Syriëstrijders gesneuveld", 13 januari 2014,
<http://www.demorgen.be/dm/nl/983/Nieuws/article/detail/1773007/2014/01/13/Al-20-Belgische-Syriestrijders-gesneuveld.dhtml>, geraadpleegd op 8 april 2014.
- Auteur onbekend, Radicalisation Awareness Network (RAN) http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm, laatst geraadpleegd 17 april 2014.
- Auteur onbekend, Hoe nu verder in Irak?, 12 juni 2014,
<http://nos.nl/artikel/660285-hoe-nu-verder-in-irak.html>, geraadpleegd op 7 juli 2014.
- Auteur onbekend, ISIS rukt steeds verder op in oosten van Syrië, 3 juli 2014
<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/13828/Burgeroorlog-in-Syrie/article/detail/3683439/2014/07/03/ISIS-rukt-steeds-verder-op-in-oosten-van-Syrie.dhtml>, geraadpleegd op 7 juli 2014.
- Auteur onbekend, (2008) Moslims in de Europese, i.c. Belgische, lekenstaat,
http://www.cie.ugent.be/RUG/deley30_1.htm#3.3, geraadpleegd op 29 en 30 april 2014.
- Auteur onbekend, Wat is het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse?,
http://www.comiteri.be/index.php?option=com_content&task=view&id=54&phpMyAdmin=97d9ae9d92818b6f252c014a4a05bdfb&Itemid=56&lang=NL, geraadpleegd op 18 april 2014.
- Auteur onbekend, "Task force over Belgische jongeren die in Syrië strijden", 23 maart 2013,
<http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1583221>, geraadpleegd op 18 april 2014.

- Auteur onbekend, Milquet richt taskforce op voor strijders Syrië, 23 maart 2013, http://www.standaard.be/cnt/dmf20130323_029, geraadpleegd op 18 april 2014.
- Auteur onbekend, Nieuwe Moslimexecutieve wil “troebel water weer helder maken”, 30 maart 2014, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1834732/2014/03/30/Nieuwe-Moslimexecutieve-wil-troebel-water-weer-helder-maker.dhtml>, geraadpleegd op 9 juli 2014.
- Auteur onbekend, De Wever wil aparte overheidsdienst voor terrorisme, 9 juli 2014, http://www.standaard.be/cnt/dmf20140709_01172573?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_term=dso&utm_content=article&utm_campaign=seeding, geraadpleegd op 17 juli 2014.
- Auteur onbekend, Brussel en Antwerpen op hun hoede voor moslimprotest, 14 september 2012, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/brussel-en-antwerpen-op-hun-hoede-voor-moslimprotest/article-normal-65979.html>, geraadpleegd op 7 augustus 2014.
- Auteur onbekend, 230 jongeren opgepakt bij rellen Borgerhout, 16 september 2012, <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/regio/antwerpen/1.1431293>, geraadpleegd op 7 augustus, 2014.
- Auteur onbekend, “Uitgestoken hand naar moslima’s”, 28 mei 2013, <http://nieuws.vtm.be/binnenland/48363-uitgestoken-hand-naar-moslimas>, geraadpleegd op 12 augustus 2014.
- Auteur onbekend, Gent heft na debat van vier uur hoofddoekenverbod op, 27 mei 2013, <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1641012/2013/05/27/Gent-heft-na-debat-van-vier-uur-hoofddoekenverbod-op.dhtml>, geraadpleegd op 12 augustus 2014.
- Beersmans D., (2007), De erkenning van een islamitische geloofsgemeenschap; een handleiding. http://www.kruispuntmi.be/sites/default/files/bestanden/documenten/document_erkenning_moskees.pdf, geraadpleegd op 21 juli 2014.
- Bergmans E., ‘Radicalisering gebeurt eerder achter de computer dan in de moskee,’ 10 september 2013, http://www.standaard.be/cnt/dmf20130909_00733410, geraadpleegd op 18 april 2014.
- Boesman, J., Berbers A., d’Haenens L. & Van Gorp, B., (2014) In search of the creation of news frames in Flemish newspapers: The Case of the Belgian ‘Syria warriors’, <https://lirias.kuleuven.be/handle/123456789/444903>, geraadpleegd op 8 april 2014.
- Council of the European Union, (2005), The European Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014781%202005%20REV%201> laatst geraadpleegd 18-04-2014.
- Debroux, S., (2010) CoPPRa als preventie tegen radicalisering, http://www.polfed-fedpol.be/pub/inforevue/inforeveu/nl/10_IREU_NL-Coppra.pdf, geraadpleegd op 11 april 2014.
- Demeulemeester, S., Belgische Syriëstrijders: Nog 150 ter plaatse, 50 teruggekeerd en 20 omgekomen, 22 april 2014, <http://www.knack.be/nieuws/belgie/belgische-syriestrijders-nog-150-ter-plaatse-50-teruggekeerd-en-20-omgekomen/article-normal-139537.html>, geraadpleegd op 6 augustus 2014.

- Diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA) voor jongeren,
<http://www.vlaanderen.be/nl/gezin-welzijn-en-gezondheid/hulp-zoeken/hulp-bij-opvoeding/diensten-voor-herstelgerichte-en-constructieve-afhandeling-hca-voor-jongeren>,
 geraadpleegd op 4 juli 2014.
- Durden, T., ISIS Is Hiring Judges, Doctors And EGINEERS As Al-Qaeda Prepares For War Against Caliphate, 7 januari 2014, <http://www.zerohedge.com/news/2014-07-01/isis-hiring-judges-doctors-and-engineers-al-qaeda-prepares-war-against-calliphate>, geraadpleegd op 22 juli 2014.
- Groen J., Ouders van moslimmeisjes vrezen 'jihadprostitutie' , 6 maart 2014,
<http://www.volkskrant.nl/vk/nl/13828/Burgeroorlog-in-Syrie/article/detail/3608357/2014/03/06/Ouders-van-moslimmeisjes-vrezen-jihadprostitutie.dhtml> laatst geraadpleegd 17 april 2014.
- Imran, M., Belgische jihadisten in Syrië: wie zijn ze?, 24 juni 2013a,
<https://mediawerkgroepsyrie.wordpress.com/2013/06/24/belgische-jihadisten-in-syrie-wie-zijn-ze/>, geraadpleegd op 8 april 2014.
- Imran, M., Jihadisten voor België krijgen opleiding in Belgische Ardennen, 25 oktober 2013b,
<http://mediawerkgroepsyrie.wordpress.com/2013/10/25/jihadisten-voor-syrie-krijgen-opleiding-in-belgische-ardennen/>, geraadpleegd op 9 april 2014.
- Lahlani, A., Hoofddoekenverbod met succes aanvechten kàn, 10 september 2009,
<http://www.demorgen.be/dm/nl/2461/Opinie/article/detail/990926/2009/09/10/Hoofddoeken-verbod-met-succes-aanvechten-kan.dhtml>, geraadpleegd op 12 augustus 2014.
- Lemmens, L., Tien steden krijgen extra middelen voor preventie van gewelddadige radicalisering, 11 april 2014,
<http://www.polinfo.be/NewsView.aspx?contentdomains=POLINFO&id=VS300216744>,
 geraadpleegd op 17 juli 2014.
- Matyn, J., Nieuwe Moslimexecutieve officieel geïnstalleerd, 30 maart 2014,
<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1925428>, geraadpleegd op 7 juli 2014.
- Motief vzw, Wat doet Motief?,
<http://www.motief.org/index.php/en/over-motief/visie-en-missie/wat-doetmotief>,
 geraadpleegd op 19 juli 2014.
- Ondersteuningscentrum Jeugdzorg,
<http://wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn/jeugdhulp/ondersteuningscentrum-jeugdzorg/>
 geraadpleegd op 4 juli 2014.
- Ostaeyen, P., van, Belgium's Syria fighters – A Statistic Analysis, 19 februari 2014,
<http://pietervanostaeyen.wordpress.com/2014/02/>, geraadpleegd op 8 april 2014.
- Raspoet, E., Knack jaaroverzicht 2013, 7 januari 2014,
<http://www.erikraspoet.be/?tag=syriestrijders>, geraadpleegd op 16 juli 2014.
- Stockmans, P. & Alde'emeh, M., Deradicalisering van Syriëstrijders, 15 juni 2014,
<http://www.mo.be/reportage/deradicalisering-van-syri-strijders>, geraadpleegd op 6 augustus 2014.
- Van Erp, A., 'Belgische Syriëstrijders voegen zich bij ISIS, omdat andere rebellen te laks omspringen met sharia', 13 juni 2014, <http://www.knack.be/nieuws/wereld/belgische-syriestrijders->

voegen-zich-bij-isis-omdat-andere-rebellen-te-laks-omspringen-met-sharia/article-normal-169487.html, geraadpleegd op 22 juli 2014.

Van Erp, A., Merendeel buitenlandse Syriëstrijders komt uit België, 22 oktober 2013, <http://www.knack.be/nieuws/wereld/merendeel-buitenlandse-syriestrijders-komt-uit-belgie/article-normal-112796.html>, geraadpleegd op 1 mei 2014.

Van Wiele, S., Antwerpse moslims vinden radicalismebrochure gemiste kans, 10 september 2013, <http://www.gva.be/cnt/aid1450673/antwerpse-moslims-vinden-radicalismebrochure-gemiste-kans-2>, geraadpleegd op 18 april 2014.

Verstraete, A., Somers: “Geen nieuwe instrumenten nodig in aanpak Syriëstrijders, 9 juli 2014, <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2028041>, geraadpleegd op 17 juli 2014

Vranckx, R., De truc met het Kalifaat, 30 juni 2014, <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/opinieblog/analyse/140630-analyse-rudivranckx-DIS-standard>, geraadpleegd op 7 juli 2014.

Zelin, A., (X), ICSR insight, Up to 11,000 foreign fighters in Syria; steep rise among western Europeans <http://icsr.info/2013/12/icsr-insight-11000-foreign-fighters-syria-steep-rise-among-western-europeans/>, geraadpleegd op 17 april 2014.

Overig

Bakker, E., Paulussen C. & Entenmann, E., Dealing with European Foreign Fighters in Syria: Governance Challenges & Legal Implications. ICCT Research Paper., (2013).

Beheersen van moslimradicalisering; handreiking voor beleid en praktijk (2013).

Belgische federale strategie tegen gewelddadige radicalisering (2013).

Bousetta, H. & Maréchal, B., Synthesenota Islam en moslims in België. Lokale uitdagingen & algemeen denkkader (2004).

Commissie voor de Justitie; Handelingen, Belgische Senaat, 8 mei 2013.

Commissievergadering; Handelingen, Vlaams Parlement, 11 februari 2014.

COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement: *De rol van eerstelijns werkers bij het tegengaan van polarisatie en radicalisering: Van 'ogen en oren' naar 'het hart' van de aanpak* (2008).

Deradicaliseringsbeleid Vilvoorde: Een integraal plan voor warmte en veiligheid (2014).

Institute for Strategic Dialogue, 2010, Comparative Evaluation Framework For Counter Radicalisation, (2010).

Ja, radicalisering gaat over ons allemaal; naar een integrale aanpak in radicaliseringsprocessen, van maatschappelijke cohesie tot maatschappelijke uitval, Mechelen (2014).

Loobuyck, P., Waar blijven de eerste Vlaamse imams? (2012).

Gemeente Amsterdam, College B&W, Notitie Scheiding kerk en staat (2008).

Noppe, J., Hellinckx, J. & Vande Velde, M., Eindrapport 'Polarisering en radicalisering: een integrale preventieve aanpak', onderzoek in opdracht van Algemene Directie Veiligheid en Preventie FOD Binnenlandse Zaken (jaartal onbekend).

Preventieprogramma van gewelddadige radicalisering (2013).

Van Walle, K., De sociaal-culturele rol van de moskee in de Vlaamse samenleving. Een explorerend kwalitatief onderzoek (2011).

Bijlagen

1. Samenvatting

1.1. Inleiding

De Arabische Lente brak eind 2010 uit in Tunesië nadat Mohamed Bouazizi, een 26-jarige straatverkoper, zichzelf in brand stak (Vervaeke 2012). Niet alleen in Tunesië, ook in andere Noord-Afrikaanse landen en in het in Midden-Oosten ontstonden revoltes tegen de heersende machten. Begin 2011 kwam er internationale belangstelling voor de opstanden van de bevolking tegen het Libische en Syrische bewind. Hier bleek de opstandigheid veel groter en hardnekkiger dan verwacht (Van Leeuwen 2011). Door deze hardnekkige revoltes woedt er momenteel een burgeroorlog in Syrië. In 2013 verschenen de eerste berichten in de media over Belgische jongeren die zich aansloten bij de rebellen in Syrië om te vechten tegen het bewind van president Assad. Ondertussen is bekend dat België één van de landen is waar de meeste Syriëgangers vandaan komen (Van Erp 2013). Dit zorgt ervoor dat zowel overheden als veiligheidsdiensten zich grote zorgen maken. Niet alleen vrezen zij voor het leven van de jongeren die vertrekken naar Syrië, maar ook dat hun terugkeer voor onrust zal zorgen in België en dat zij een gevaar voor de openbare orde kunnen vormen omdat zij hoogstwaarschijnlijk nog meer geradicaliseerd zullen terugkomen.

1.2. Onderzoeksdoel

Naar aanleiding van de gebeurtenissen van 9/11, de aanslagen in Madrid (2004) en Londen (2005) en de maatschappelijke onrust die daarna ontstond, omtrent groepen in de samenleving die radicaliseren, zijn er in België antiradicaliseringsstrategieën ontwikkeld. Recentelijk is hier, door de opkomst van de zogenaamde Syriëgangers en hun sympathisanten, hernieuwde aandacht voor. In deze scriptie zal onderzocht worden in welke mate het antiradicaliseringsbeleid zich, met het oog op deze recentelijke gebeurtenissen, ontwikkeld heeft en hoe dit zich in de praktijk uitzet in Vlaamse gemeenten. De focus ligt op de vraag welke rol de gemeenten aan zichzelf toekennen, hoe zij de samenwerking aangaan met andere lokale actoren met actoren en hoe ideeën over de scheiding tussen kerk en staat hierin spelen. Deze ideeën kunnen het beleid en de samenwerking met lokale islamitische verenigingen versterken of verzwakken. Door dit te onderzoeken, wordt ook duidelijk hoe de ideeën over de scheiding tussen kerk en staat in de praktijk worden omgezet. Daarbij staan de volgende hoofdvraag en deelvragen centraal:

Hoofdvraag:

Op welke manier heeft het antiradicaliseringsbeleid zich in België ontwikkeld op gemeentelijk niveau naar aanleiding van de recentelijke gebeurtenissen omtrent Syriëgangers, en hoe kunnen we de gemeentelijke visie en praktijk begrijpen vanuit hun visie op de scheiding van kerk en staat?

Deelvragen:

- *Hoe heeft het antiradicaliseringsbeleid zich in België de laatste jaren ontwikkeld op landelijk niveau?*
- *Hoe verhoudt het gemeentelijk beleid zich tot het landelijk beleid?*
- *Welk rol bedelen gemeenten aan andere lokale actoren toe en hoe verloopt de samenwerking tussen de gemeenten en lokale actoren in de praktijk?*
- *Hoe kunnen we de toebedachte rol en de gemeentelijke aanpak begrijpen vanuit opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat?*

1.3. Academische Relevantie

Dit onderzoek tracht een dieper inzicht te geven in hoe het landelijk Belgische antiradicaliseringsbeleid vorm krijgt op het gemeentelijk niveau in Vlaanderen. Hierbij tracht het onderzoek ook meer inzichten te geven in het veld van 'Religie en Beleid'. Maussen (2007:21) argumenteert dat er behoefte is "aan studies die vergelijkenderwijze het feitelijke beleid en de keuzes die gemaakt worden beschrijven en daarbij aandacht besteden aan de uitkomsten en effecten van verschillende beleidsmaatregelen en –initiatieven". In Europa wordt voornamelijk veel onderzoek verricht naar onder andere radicalisme en het fenomeen van *foreign fighters*, maar niet naar het antiradicaliseringsbeleid op lokaal niveau. Zo heeft bijvoorbeeld Emmanuel Karagiannis (2013) onderzoek gedaan naar transnationale islamistische netwerken die ervoor hebben gezorgd dat westerse moslims zich hebben aangesloten bij jihadistische groeperingen in Afghanistan, Somalië en Syrië. Frank J. Buijs en Froukje Demant (et al. 2006) hebben dan weer onderzoek verricht naar radicale moslims in Nederland en wat de mogelijke voedingsbodem is voor radicalisering in Nederland.

Een onderzoek naar een lokaal beleid kan daarnaast een beter en nauwkeuriger beeld geven dan een onderzoek dat zich focust op het antiradicalismebeleid op landelijk niveau. Op het lokale niveau staat men immers dicht bij de geradicaliseerde individuen dan op landelijk niveau. Bovendien heeft men op het gemeentelijke niveau een beter inzicht in de lokale context en kan men doelgerichter de problematiek aanpakken. Door de jaren heen is ook het belang van een samenwerking met moslimgemeenschappen benadrukt om radicalisering in België tegen te gaan. Het is dus relevant om te onderzoeken hoe het algemene beleid van België zich op lokaal niveau in de praktijk manifesteert, waarin een samenwerking met lokale islamitische verenigingen wordt aangegaan en bijgevolg ideeën over de scheiding tussen kerk en staat een rol spelen, met name in de Vlaamse gemeenten Maaseik, Mechelen, Vilvoorde en Antwerpen. Deze vier gemeenten kwamen de afgelopen maanden meerdere malen in de belangstelling te staan omdat sommige jongeren in deze gemeenten zouden radicaliseren en naar Syrië zouden vertrekken en zij een samenwerking zijn aangegaan met elkaar om dit te bestrijden. Het is dus relevant om het beleid van deze gemeenten te onderzoeken

omdat het zeker is dat zij te maken hebben met de radicaliseringsproblematiek en bepaalde ideeën en strategieën hebben om dit tegen te gaan.

1.4. Belangrijkste bevindingen

Zowel op het federale, Vlaamse als gemeentelijke niveau bestaan dezelfde ideeën over hoe radicalisering aangepakt kan worden. Een eerste bevinding is dat radicalisme, zowel op federaal niveau als op gemeentelijk niveau, pas als een probleem beschouwd als de vrijheid van anderen wordt beperkt of als men geweld gaat toepassen.

Ten tweede zien de federale en Vlaamse overheid een belangrijke rol weggelegd voor de lokale overheden en lokale organisaties om onder andere de voedingsbodem voor radicalisering te verkleinen. De federale overheid is van mening dat de lokale autoriteiten hun eigen lokale beleid moeten uittekenen voor de aanpak van radicalisering. Dit omdat de lokale autoriteiten vaker in aanraking komen met radicalisering en het beleid ook afhankelijk is van de context waarin het gemaakt moet worden. De ambtenaren geven ook aan dat zij hier vrij in zijn en beamen dat zij een belangrijke rol spelen in de bestrijding van radicalisering. Wel benadrukken de federale en Vlaamse regering dat er op lokaal niveau aandacht moet zijn voor de voedingsbodem en de aanpak van, onder andere, discriminatie, racisme en frustraties. Uit de interviews blijkt dat alle vier de gemeenten op dit moment een preventieve aanpak van radicalisering toepassen. Maar de gemeenten Antwerpen, Vilvoorde en Mechelen richten zich ook op de de-radicaliseringsprogramma's. De federale en Vlaamse regering argumenteren immers dat er samengewerkt moet worden met andere lokale actoren om de voedingsbodem te beperken en om processen van de-radicalisering te creëren. Ook de gemeenten beamen het belang van de samenwerking met andere lokale actoren. In de interviews stelt men namelijk dat de gemeenten het niet alleen kunnen en zij de andere lokale actoren nodig hebben om de jongeren te helpen. Op dit moment werken de gemeenten samen met onder andere scholen, de lokale politie en jeugdinstanties, maar ook met islamitische verenigingen, waaronder moskeeën. De gemeenten vinden echter niet dat de hoofdverantwoordelijkheid bij de moskeeën ligt en daarom argumenteren de ambtenaren dat er sprake moet zijn van een gedeelde verantwoordelijkheid. Om deze reden zien zij een rol weggelegd voor de moskeeën wat betreft de religieuze opvoeding, de identiteitsvorming en het organiseren van sociaal-culturele activiteiten. Moskeeën kunnen dus wel degelijk een rol kunnen spelen in het tegengaan van radicalisering. Maar een moskee kan zijn functies niet altijd even goed uitvoeren als deze niet erkend is en kan daardoor ook niet effectief zijn wat betreft de aanpak van radicalisering, wat momenteel het geval is in Vilvoorde en Mechelen. Dit komt voornamelijk door het moeilijke institutionaliseringsproces dat de islam in België heeft doorgemaakt, met name de zoektocht naar een representatief orgaan voor de moslimgemeenschappen in België en de slechte werking van de EMB en de hoge eisen die de Vlaamse overheid stelt aan de moskeegemeenschappen (Loobuyck 2012).

Geargumenteed kan worden dat de opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat in zekere mate het beleid van de gemeenten en de rol van de moskeeën beïnvloeden. In eerste instantie wordt het beleid van de gemeenten beïnvloed door het beginsel van scheiding tussen kerk en staat omdat het bepaalt wanneer er ingegrepen kan worden. In België is iedereen vrij om eender welke geloofsovertuiging aan te hangen, maar van zodra deze de vrijheid van anderen in het gedrang brengt, mag er ingegrepen worden (Torfs 1996). De gemeenten redeneren dat het hebben van radicale ideeën op zich geen probleem is. Van zodra de vrijheid echter beperkt wordt of men geweld wil toepassen wordt radicalisering wel als problematisch beschouwd en kan er ingegrepen worden. Dit heeft ook invloed op wat de gemeenten al dan niet kunnen eisen van de moskeeën. Zo stellen de gemeenten dat zij absoluut niet kunnen eisen van de moskeeën dat zij een gematigde islam verkondigen, ook al is dit wenselijk voor de aanpak van radicalisering. De rol van de moskeeën kan zowel sterker als zwakker kan worden vanwege opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat. Aan de ene kant kan de rol van de moskeeën versterkt worden omdat bepaalde zaken, zoals de verbouwing van een moskee, gefinancierd kunnen worden door de (lokale) overheden en dit kan leiden tot een meer effectieve aanpak, zoals dit in Vilvoorde het geval is.¹⁵⁸ Aan de andere kant verzwakken de opvattingen over de scheiding tussen kerk en staat de rol van de moskee omdat gemeenten net de scheiding tussen kerk en staat willen waarborgen. Zo worden door de gemeente Antwerpen bijvoorbeeld geen imams ingeschakeld om gesprekken, die ook georganiseerd worden door de gemeente, te voeren met geradicaliseerde jongeren omdat zij deze vage grens niet willen overschrijden. Deze grens is vaag omdat de lokale overheid moet kijken naar wat de lokale context is wanneer men acties wil ondernemen en hoe deze lokale context en acties zich verhouden ten opzichte van het beginsel van de scheiding tussen kerk en staat. Er moeten dus voortdurend afwegingen gemaakt worden (Maussen 2006).

De laatste bevinding is dat er niet alleen een samenwerkingsverband is met lokale actoren. De verschillende gemeenten werken namelijk ook samen met elkaar en delen zij hun kennis en ervaringen met andere landen, zoals de federale overheid ook voorstelt. Om tot een effectieve aanpak van radicalisering te komen, moet er zowel op lokaal, nationaal als internationaal niveau samengewerkt worden om informatie te vergaren (Bakker, Paulussen et al. 2013). Uit de interviews met de gemeenten blijkt echter dat het samenwerkingsverband op federaal en Vlaams niveau nog niet op punt staat. Het is dus essentieel voor de aanpak van radicalisering dat dit verbeterd wordt. Nu er ook een nieuwe Executief van Moslims in België is aangesteld, is het te verwachten dat de samenwerking op federaal niveau zich beter zal ontwikkelen, waardoor ook de erkenning van moskeeën mogelijk vlotter verloopt.

Wat de uitkomsten en effecten zijn van deze beleidsvormen kan echter nog niet vastgesteld worden omdat het hier te vroeg voor is. Voor een optimalisering van de aanpak van radicalisering in

¹⁵⁸ Dit is mogelijk vanwege de erkenning van de islamitische religie in 1974.

België, is het dus noodzakelijk dat een vervolgonderzoek focust op de resultaten van de verschillende beleidsvormen. Op deze manier kunnen moslimjongeren, die in de knoop liggen met zichzelf en kenmerken van radicalisering vertonen, nog beter geholpen worden.